ALEXANDRA DAVID-NÉEL (1868 – 1969) a fost o exploratoare francobelgiană. După o primă călătorie în India la vârsta de 23 de ani şi după o scurtă carieră de solistă de operă şi jurnalistă, se dedică studiului religiilor orientale. Între 1911 şi 1946 face mai multe călătorii în Asia. Este renumită pentru vizita sa în Lhasa în 1924, când oraşul le era interzis străinilor. A scris peste 30 de cărţi despre religia orientală şi jurnale de călătorie: *Voyage d'une parisienne à Lhassa* (1927), *Mystiques et magiciens du Tibet* (1929), *Le Lama aux cinq sagesses* (1935), *Les enseignements secrets des bouddhistes tibétains* (1951).

Alexandra David-Néel, Au Cœur des Himalayas. Le Népal

© 11978, Editions Pygmalion, departament des Editions Flammarion, Paris © 22014 by Editura POLIROM, pentru ediţia în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea prin orice mijloace şi sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Foto copertă: e Kodym/Dreamstime.com

www.*polirom.ro*

Editura POLIROM

Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506 Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, al. B3A, sc. 1, el. 1, sector 4,

040031, O.P. 53, C.P. 15 – 728
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României:
DAVID-NÉEL, ALEXANDRA
În inima Munţilor Himalaya / Alexandra David-Néel; trad. de Mira-Maria Cucinschi.
— Iaşi: Pblirom, 2014
ISBN 978 – 973 – 46 – 4196 – 3
I. Cucinschi, Mira-Maria (trad.)
821.133.1 – 992 = 135.1 913 (515) (O: 82 – 992)
Printed in ROMÂNIA
ALEXANDRA
DAVID-NÉEL
În inima Munţilor Himalaya
Nepalul
Traducere de Mira-Maria Cucinschi
POLIROM
2014

Cuvânt-înainte în zilele noastre, câteva automobile traversează hurducându-se regiuni care până mai ieri nu se puteau parcurge decât în palanchin sau, maiestuos, în spinarea unui elefant ori pur şi simplu pe jos, şi am putea fi tentaţi să credem că, odată cu această schimbare a mijloacelor de locomoţie, cu acest „progres” care se manifestă printr-o larmă obraznică de motoare şi de claxoane, a apărut o schimbare de acelaşi fel în mentalitatea populaţiilor implicate. Am fi departe de adevăr. În Orient, noile forme de vehicule, de locuinţe, de îmbrăcăminte sau noile moduri de trai nu prea influenţează fondul solid, aproape imuabil, al mentalităţilor indigenilor, apărut ca urmare a unor influenţe milenare şi întreţinut de acestea.

De altfel, aşa se întâmplă pretutindeni în Asia, în special în ţările îndepărtate, pe care poziţia lor geografică le menţine în izolare. O astfel de ţară este Nepalul, bine adăpostit între pliurile lanţurilor himalayene, între Tibet şi India.

Apropierea geografică de aceasta din urmă a creat,

între Nepal şi India, legături numeroase şi foarte vechi pe care similitudinea situaţiei lor politice, sub tutela britanică (din 1816), le-a întărit şi mai mult în timpurile moderne.

Instaurarea unui guvern hindus autonom[1] şi multiplele schimbări de ordin social care vor urma nu pot să nu aibă repercusiuni asupra Nepalului. Rămâne de văzut de ce natură vor fi acestea. Nepalul, „zid de apărare al ortodoxiei hinduse”, cum îi place să se numească, se va lăsa oare antrenat în siajul Indiei în curs de „modernizare” sau, din contra, va reacţiona împotriva tendinţelor „progresiste” care se manifestă la frontierele sale? Viitorul ne va lămuri asupra acestui aspect, dar, oricum, va fi imposibil să înţelegem cum se cuvine evenimentele care se vor produce aici dacă vom ignora terenul religios şi social de unde se vor naşte ele.

O călătorie în Nepal, o întâlnire cu istoria şi cu populaţia sa vor fi o iniţiere utilă în acest sens. Prezenta carte are exact scopul de a oferi această ocazie cititorilor săi.

1 Aceasta a pus capăt tutelei britanice asupra Nepalului.

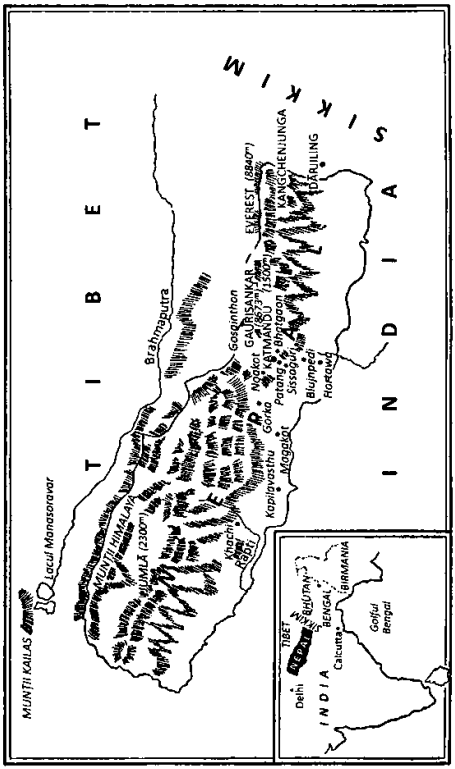

CAPITOLUL I

Trenul care a traversat în ritmul unei ţestoase câmpiile din nordul Indiei se opreşte lin, ca un animal obosit, în faţa unei mici gări. Îndărătul unui văl de praf pe care îl aureşte soarele în asfinţit se zăresc, dincolo de o barieră, un grup de culi şi o vechitură de ricşă.

Sunt aşteptată. Sigur că mi-ar fi plăcut mult mai mult să sosesc aici absolut incognito, dar Nepalul, puţin cunoscut în Occident, este un teritoriu mult mai strict interzis decât Tibetul. Slavă cerului, accesul mi-a fost permis! Şi le datorez recunoştinţă prietenilor care s-au dat peste cap să-mi uşureze sejurul, oricare ar fi piedicile pentru libertatea mea care, prin forţa lucrurilor, într-o asemenea ţară, vor însoţi eforturile lor.

Culii angajaţi să-mi transporte bagajele le iau pe umeri, în timp ce şeful lor mă însoţeşte până la ricşă. Nu prea mai avea rost să mă aşez, căci bungaloul în care mă

voi instala este foarte aproape de gară, dar grija pentru demnitatea mea nu-mi permitea, se pare, să fac acest scurt drum pe jos. Am fost deja informată că nu-mi voi întâlni gazdele, plecate în călătorie, dar că, din porunca lor, cina a fost pregătită şi mă aşteaptă. Absenţa stăpânilor nu a lăsat casa pustie, ea este plină de numeroşii servitori cu care se împovărează în Orient toţi cei al căror rang social se ridică oricât de puţin peste cel al oamenilor foarte simpli.

Nu mi-am adus cu mine decât un singur servitor – un *bearer*, cum spun englezii, înţelegând prin acest termen un fel de valet de cameră dar, prin grija prietenilor mei, au fost angajaţi să mă însoţească un bucătar şi un *sweeper*. Rolul bucătarului este clar; cât despre *sweeper* (în traducere, în engleză, „măturător”), acesta este un om din casta cea mai de jos, un paria. El va mătura camerele şi împrejurimile casei mele – când voi locui într-o casă – în afara perioadelor când voi campa. Va putea să aducă şi alte servicii, cum ar fi de exemplu să taie lemne, dar sarcina sa principală, cea pentru care este special angajat, constă în a… constă în… e cam greu de spus, în a curăţa oalele de noapte, scaunele găurite în care se încastrează acestea şi alte ustensile pe care le voi folosi. Întrucât aceasta este o îndatorire care îl întinează pe un hindus, doar ultimii dintre oamenii din afara castelor, cei numiţi paria, pot să o îndeplinească.

Cu excepţia marilor oraşe din India, latrinele prevăzute cu apă curentă care deversează în canale nu există şi este curios că, deseori, în locurile unde acest sistem ar putea fi introdus, englezii preferă să rămână la vechiul obicei al scaunelor găurite, pe care le numesc „comode”, îi invit pe amabilii mei cititori să nu-i ia în râs pentru aceasta, mai ales că acum vreo cincizeci de ani aceeaşi mobilă se numea în Franţa *garderobe*.

Îmi cer scuze pentru această digresiune fără însemnătate şi oarecum nepotrivită, dar, cum sweeperul va reapărea în povestea mea, este util să lămuresc cititorul de pe acum în privinţa situaţiei acestui umil personaj.

Bearerul meu este un băiat de familie bună, orfan, pe care rudele sale apropiate l-au deposedat de moştenire. De origine tibetană, el ştie la un nivel acceptabil engleza, nepaleza şi hindi şi se află în slujba mea deja de mai mulţi ani. Numele său este Passang.

În timp ce iau cina, Passang îmi pregăteşte patul de campanie. Casa în care mă găsesc nu duce lipsă de paturi, dar îmi displace să folosesc un pat în care au dormit şi alţii. Voi semnala în treacăt, cu titlu informativ, că această atitudine a mea mi-a adus respectul hinduşilor de castă pură, dar, în acelaşi timp, trebuie să remarc că, încetul cu încetul, ei înşişi devin din ce în ce mai puţin stricţi în ceea ce priveşte vechile lor practici.

A doua zi, după un mic dejun frugal – două ouă şi două banane –, odată cu ivirea zorilor, pornesc la drum.

Întotdeauna o plecare este o promisiune de aventură şi astfel o consider şi eu pe aceasta, care mă va conduce într-o ţară unde nu-mi propusesem niciodată să merg. O dată în plus destinul maliţios m-a purtat pe neaşteptate acolo unde a dorit el.

Vehiculul care mă va purta este un pat. Da, chiar un pat, pe legea mea, un pat în stil indian, adică un cadru cu picioare foarte scurte, cu fundul făcut din chingi; peste acestea îmi întind aşternutul: o rogojină şi cuverturi. În cele patru colţuri ale acestui pat sunt prinse tije de bambus care susţin o pânză ce formează acoperişul, de unde atârnă perdele. Seamănă cu o pânză de protecţie împotriva ţânţarilor, cu singura diferenţă că ţesătura din care este făcută e stambă în loc de tul. Acest acoperiş şi aceste perdele mă vor proteja de soare şi-mi vor permite să mă izolez ca să dorm, dacă mă va lua somnul în timpul călătoriei. Am fost de altfel înştiinţată că această etapă va fi lungă.

Legănatul pe care purtătorii îl imprimă adăpostului meu predispune fără îndoială la somnolenţă, dar, pentru moment, sunt „doar ochi şi urechi”. Ţin perdelele date în lături şi privesc peisajul şi pe rarii trecători.

În ajun, traversând Gangele la Digha Ghat, pe o vreme bună şi un cer palid care învăluia totul cu o lumină blândă, am avut o senzaţie minunată de uşurare; mi se părea că nişte haine grele care mă încorsetaseră până atunci tocmai căzuseră de pe mine, lăsându-mă să respir în voie. Mai multe luni de şedere la Calcutta şi modul de viaţă, oricât de puţin monden, care mi-a fost impus acolo m-au obosit. Acum, firea mea sălbatică înnăscută jubilează presimţind apropierea de junglă.

De fapt, nu am ajuns încă în junglă. Urmăm un drum lung prin câmpie, mărginit de terenuri cultivate, parcă în continuarea peisajului monoton pe care l-am traversat cu trenul zilele trecute. Totuşi, la nord se zăresc, foarte departe, culmile înzăpezite ale Munţilor Himalaya, vechii şi veneraţii mei prieteni: îi salut cu căldură.

Călătoria pe un pat ridicat la doar patruzeci de centimetri deasupra solului nu este chiar o plăcere. Pânza ce serveşte drept acoperiş vehiculului meu este aşezată prea jos pentru a-mi permite să stau în capul oaselor; de voie, de nevoie, trebuie să stau întinsă, în timp ce picioarele cărăuşilor, care merg în trap mărunt, ridică nori de praf ce se aşază pe mine.

Pentru a încerca să mă protejez, m-am învelit într-o foarte lungă eşarfa de muselină de culoare galben-portocalie care face parte din costumul meu religios[2], pe care l-am luat din nou pentru această călătorie.

Înfăşurată astfel, am impresia că semăn cu un cadavru pe care hinduşii îl transportă spre câmpul de incinerare. La plecare, grădinarul bungaloului unde mi-am petrecut noaptea mi-a oferit flori şi acestea, aşezate pe corpul meu întins, îl fac să arate şi mai macabru.

Orientalii nu pot lucra în linişte; ei au nevoie să-şi ritmeze eforturile printr-un zgomot oarecare. Cărăuşii mei îngână un fel de litanie dialogată care sună cam aşa:

---

2 Veşmântul asceţilor din India - sannyăsins sau sadhous. El nu are nicio formă specială şi se distinge doar prin culoarea sa portocalie sau asemănătoare cu a somonului.

He! E he!
O o!
Ai he!
Hum hum!
Go o go!
Hee!
Hai fa!
Hum hum!

Nu garantez că ortografierea acestor sunete este fidelă; de altfel, nu recunosc niciun cuvânt hindi în tot acest zumzăit de silabe şi nici nu le găsesc vreun sens, dar, după spusele lui Passang, care vine în urma mea purtat într-un fel de hamac, litania ar însemna cu aproximaţie: „să mergem!”, „să înaintăm!”

Probabil este o pură presupunere şi din partea lui, dar sensul e plauzibil.

De acord, dar ritmul şi tonul seamănă ciudat de mult cu cântecul funebru al arabilor din Tunis când duc mortul la groapă…

Din când în când, cărăuşii îşi exprimă oboseala printr-un fel de rugi arzătoare adresate lui Rama, avatar al zeului Vishnu.

— Râm! Râm! exclamă ei, adăugând câteodată la numele eroului divin pe cel al soţiei sale:

— Râm! Râm! Sita Râm!

Este limpede, în jurul patului-vehicul în care mă deplasez plutesc reminiscenţe funebre. Hinduşii îşi conduc către rug coreligionarii morţi strigând: „Râm! Râm!”

Mă aştept să-i aud pe oamenii mei spunând: „Hari bole! Bole hari!”, un alt apel către Vishnu-Hari care răsună în timpul funeraliilor.

Totuşi, lucrurile nu merg chiar până acolo şi cărăuşii mei îşi reiau mai puţin îngrijorătoarea litanie:

He – e – he! O-o!
Ai – he!
Hum – hum!

Zgomotul lor monoton, de pisică torcând, şi legănatul

produs de mişcările lor îşi fac în cele din urmă efectul: sunt cuprinsă de somn.

Când mă trezesc, suntem deja în regiunea ierburilor uriaşe: „ierburile cu tigri”, cum li se spune pe aici.

Această regiune joasă, mlăştinoasă, care se întinde la poalele Munţilor Himalaya are o proastă reputaţie, de cuib al malariei şi adăpost al animalelor periculoase. Se vânează aici nu doar tigri, ci şi rinoceri, elefanţi şi alte animale mari.

Ca măsură de precauţie, înainte de plecare, am luat şi eu şi le-am dat şi lui Passang şi celor doi servitori câte un comprimat de chinină. Cât despre tigri, este foarte puţin probabil să zărim vreunul. Caravana mea este formată din douăzeci de hamali, plus opt oameni care mă poartă cu rândul şi încă opt care duc, tot pe rând, hamacul lui Passang şi pe cel al bucătarului. *Sweep*erul merge pe jos, întrucât culii, care aparţin unor caste superioare în comparaţie cu a lui, nu ar fi de acord să-l ducă. Nicio fiară, în afară de cazul în care ar fi lihnită de foame, nu ar înfrunta un grup atât de numeros. De altfel, trebuie să ajungem înainte de căderea nopţii la bungaloul unde voi poposi. Cel puţin aşa indică programul călătoriei mele. Doar că programele contează prea puţin în Orient; am trăit de multe ori această experienţă.

Ieşind din ierburile înalte, urmăm albia unui râu secat în această perioadă. Cărăuşii noştri merg încet printre bolovanii mari şi blocurile de piatră pe care le-au antrenat în drumul lor apele torenţiale în sezonul ploios.

Ei se clatină mereu, aproape să cadă şi să mă scape din patul meu zgâlţâit în mod periculos. O astfel de aventură a trăit o cunoştinţă de-a mea, o *mahăram*, pe când scaunul său era purtat pe marginea unei prăpăstii. Din fericire, biata femeie a fost oprită de tufişuri în căderea sa de-a lungul unei pante abrupte şi nu s-a ales decât cu contuzii şi cu frumoasa sa rochie de mătase sfâşiată. În ce mă priveşte, eu nu risc să cad de sus, dar un contact dur cu bolovanii ar putea să-mi provoace mai mult

rău decât a avut de suferit nobila doamnă.

Părăsind albia râului, intrăm într-o regiune muntoasă şi pătrundem printr-o pădure foarte deasă într-un fel de strâmtoare. Este o noapte splendidă, luminată cu generozitate de luna aproape plină. Dintr-un hăţiş de netrecut format din tufişuri şi ierburi înalte se ivesc copaci martirizaţi de înlănţuirea unor liane gigantice. Scăldat într-o lumină de un albastru argintat, acest peisaj exuberant capătă un aspect fantastic.

Bieţii mei cărăuşi nu sunt prea preocupaţi de decorul feeric ce-i înconjoară. Au mers din zori, făcând doar scurte popasuri pentru a mânca sau a bea. Sunt extenuaţi. Fiecare pas greşit le smulge câte un geamăt. Dacă ar fi bărbaţi din ţările noastre, s-ar auzi câte o înjurătură, dar ei s-au mărginit până la sfârşitul zilei să tot pronunţe: „Răm! Râm!”, cuvinte care semănau din ce în ce mai mult cu nişte strigăte de disperare.

Prinţesă hindusă (n.tr.).

Mai este încă mult până la bungaloul unde, după programul meu, se va termina prima etapă a călătoriei mele. Până acolo trebuie să străbatem pădurea, pădurea cu tigri, şi e noapte…

Culii au aprins, în chip de torţe, ramuri de lemn cu răşină şi scot urlete stridente. Focul şi ţipetele sunt menite să alunge fiarele sălbatice. Precum mulţi credincioşi, aceşti primitivi nu se lasă cu totul în grija Dumnezeului lor şi, inconştient, simt nevoia să pună ceva şi de la ei. „Râm! Râm!” este probabil ceva folositor, dar Râm poate fi departe, iar tigrul foarte aproape.

Luându-şi aceste precauţii, culii se conformează maşinal obiceiurilor curente, dar eu ştiu că nu prea le este frică. Conform credinţei populare, fiarele sălbatice nu-i atacă niciodată pe *sannvăsin*-i Nu ştiu ce cred în forul lor interior aceşti hinduşi despre autenticitatea unei *sannvăsini* străine, dar eu port costumul galben-portocaliu-rozaliu al acestor asceţi şi asta li se pare suficient pentru a inspira respect seniorului tigru şi pentru a fi protejaţi de

prezenţa mea. Passang m-a informat pe deplin referitor la acest subiect, adăugând chiar şi anumite detalii amuzante pe care le-a aflat în timpul unui popas, când stătuse de vorbă cu culii.

„Nu ne temem deloc”, i-au spus ei. „Dacă un tigru s-ar arăta în drumul nostru, noi am ruga-o pe doamna *sadhu*[3] să vină în faţă să-i vorbească”.

Ce încântare să auzi asemenea lucruri în plină noapte, în pădurea năpădită de „ierburi cu tigri”.

Aceşti indivizi uimitori nu glumesc. Ei ar acţiona cu siguranţă aşa cum au spus. Atitudinea lor ar fi determinată de tradiţii milenare şi de poveştile despre miracole cu care au fost hrăniţi încă din copilărie.

Cât despre mine... Eu, fireşte, aş trece în faţă şi aş merge, dacă nu „să vorbesc” cu tigrul, măcar să-l privesc. Ar fi oare un semn de curaj extraordinar? Nici pe departe. Nu ar fi decât un act dictat de raţiune. Sângele-rece este cea mai bună apărare în orice ocazie şi, din fericire pentru mine, ursitoarele m-au înzestrat din plin în acest sens. Debandada, fuga disperată a culilor ar lăsa cel puţin un om pradă monstrului, iar eu, mai puţin agilă decât ei, aveam toate şansele să fiu înhăţată prima. Este vorba despre mărime şi greutate. Pe de altă parte, am trăit prea mult în India pentru a nu fi fost influenţată de tradiţiile şi chiar de superstiţiile sale îndărătul cărora se ascund câteodată idei atât de fermecătoare. Mai degrabă decât înţeleptele mele raţionamente, probabil că ele m-ar face să repet maşinal gestul acelor *sadhu* care, în poveştile din vechime, merg „să vorbească cu tigrii”.

Noaptea este friguroasă, m-am înfăşurat într-o pătură şi am tras perdelele palanchinului-pat.

O creştere a vociferărilor mă face să tresar; cărăuşii mei s-au oprit, punându-mă pe pământ. Am ajuns oare la destinaţie?... Dau perdelele în lături şi privesc...

3* Persoane care, în India, renunţă complet la viaţa în lumea obişnuită pentru a trăi în deplină detaşare şi a se consacra în întregime obţinerii Eliberării Spirituale (n. tr.).

Chiar în apropierea potecii, în pădure, zăresc un palat în ruine cu zidurile de un roşu sumbru, cu coloane înalte şi ferestre larg deschise. Viziunea nu ţine mult. De fapt nu este decât un perete stâncos înalt, invadat de vegetaţie, căruia lumina clarului de lună şi umbrele proiectate de frunziş i-au dat un aspect romantic. Şi totuşi, de ce strigă atât de tare culii? De ce oare s-au oprit? Nu am timp să mă informez, ne reluăm drumul printr-un defileu cu hăţişuri care ne aduce din nou în albia pietroasă a unui râu secat.

Scurta viziune a palatului răsărind din junglă mi-a rămas întipărită în minte. Acele ruine imaginare aveau un aer impresionant de măreţie… şi de realitate în acelaşi timp. Să nu fi fost oare decât stânci? Va trebui să mă interesez. E posibil să existe cu adevărat câteva ruine, iar iluzia să se limiteze la dimensiunile exagerate pe care noaptea şi starea mea de semisomnolenţă le-au atribuit acestora.

Mai târziu, panta devine abruptă şi simt cum sunt purtată cu picioarele în sus şi cu capul în jos. Această poziţie inconfortabilă ia sfârşit în faţa unei mici clădiri; am ajuns în sfârşit în locul unde îmi voi petrece noaptea sau, mai degrabă, cât a mai rămas din ea, căci este trecut de miezul nopţii.

Luna ascunsă în spatele unui munte lasă în umbră împrejurimile casei, iar locul în care este aşezată nu are nimic atrăgător – ar servi de minune ca decor unui bârlog de tâlhari într-o operetă.

De fapt, chiar sunt „tâlhari” în clădire. Casa e plină ochi de soldaţi nepalezi, care dorm cu toţii la această oră. Zgomotul făcut de culi îi trezeşte însă pe unii, care vin să vadă ce se întâmplă.

Într-o încăpere, la etaj, găsesc trei bărbaţi, a căror lenjerie de pat elegantă mă face să presupun că sunt ofiţeri sau subofiţeri. Plini de politeţe, eliberează un colţ al camerei şi, cu o candoare amabilă, mă întreabă dacă îmi ajunge locul pentru a mă instala. Sugerez că mi-ar plăcea

să rămân singură în cameră, iar ei, deşi mă consideră poate cam pretenţioasă, nu se arată deloc supăraţi şi îşi transportă paturile în încăperea vecină, mare, dar deja foarte înghesuită.

Supraveghetorul casei se oferă să-mi facă ceai, dar eu nu-mi doresc altceva decât să mă culc şi să dorm.

Camera care mi s-a oferit este curată, dar prea generos ventilată în această noapte răcoroasă; uşile nu se închid, iar ferestrele, dintre ale căror geamuri mai şi lipsesc, sunt larg deschise către jungla întunecoasă. Ramuri de copaci bătute de vânt râcâie un zid, undeva în apropiere, o haită de şacali scheaună, iar soldaţii, vecinii mei, au început să sforăie de cealaltă parte a peretelui. Cunosc unii „Tartarini" care ar considera călătoria mea „o mare aventură", dar eu am o apreciere mai modestă asupra ei.

Trezire în zori, foarte alertă. Repetare a meniului din ajun pentru micul dejun – două ouă, două banane –, şi la drum.

În locul patului în care am călătorit în ziua anterioară mi s-a oferit o veritabilă lectică. E o cutie mare de lemn prevăzută cu uşi glisante pe ambele părţi. În această cutie nu mai sunt obligată să stau culcată; înălţimea acoperişului este suficientă pentru a-mi permite să stau aşezată cu picioarele încrucişate după moda orientală sau cu picioarele întinse şi cu spatele sprijinit de peretele din spate al vehiculului. Acest minimum de confort are însă şi un dezavantaj; nu pot vedea peisajul decât prin uşile laterale ale cuştii mele. Păcat, căci ţinutul pe care îl descoperim este cu adevărat foarte frumos. Traversăm sau zărim în depărtare destul de multe cătune şi câteva sate mai mari răsfirate printre pâlcuri de copaci şi câmpuri cultivate.

Drumul este destul de circulat. Trecătorii sunt ţărani nepalezi sau indieni. Întâlnesc doi *sadhu* din secta lui Bhairavi[4] purtând tridente de fier şi câte o tărtăcuţă drept

4 în hinduism, Bhairava este un avatar al zeului Shiva, de fapt

recipient de apă. Acesta este tot bagajul lor. Au o claie enormă de păr încâlcit, iar faţa le este mânjită de cenuşă. Sunt doi masculi robuşti cu o înfăţişare nu prea binevoitoare; merg cu repeziciune şi curând ne şi depăşesc.

Mai târziu, aud murmurându-se în spatele meu formula arzătoare comună printre hinduşi:

— Shiva! Shiva!…

Mecanic, o completez continuând cu voce tare:

— Maha Deva („Zeule Mare”).

Discipolul lui Shiva înaintează atunci câţiva paşi şi mă priveşte prin uşa lecticii pentru a vedea cine a vorbit. Este un nepalez la vreo treizeci de ani, curat îmbrăcat, după moda gentlemenilor din zonă, cu un pantalon de tip european şi o cămaşă roz ale cărei poate atârnă deasupra acestuia. Peste cămaşă a îmbrăcat, din cauza răcorii, o vestă de mătase de culoare maro cu reflexe aurii. Poartă o umbrelă şi o mică geantă de voiaj.

Mă priveşte o clipă, cu un aer mirat, apoi mă întreabă în limba engleză:

— De ce aţi spus „Maha Deva”?

— L-aţi invocat pe Shiva, iar eu am completat invocaţia aşa cum fac adesea prietenii mei hinduşi, numindu-l „Mare Zeu”. Nu este oare Shiva Marele Zeu?

— Este; şi locuieşte în ţara noastră, e protectorul ei… Dar dumneavoastră nu puteţi şti nimic despre asta.

Tonul său atotştiutor şi impertinent mă face să-i răspund:

— Se pare că ştiu… De altfel, vă înşelaţi, poate că Shiva este protectorul vostru, dar el nu locuieşte în Nepal. Sălaşul său este pe muntele Kailas, iar Kailas e în Tibet, şi nu în Nepal.

Mă amuză să-mi bat joc de acest nătărău plin de importanţă şi continui:

— Să nu vă întristeze lucrul acesta. Shiva este peste

---

cea mai violentă manifestare a acestuia, fiind asociat cu anihilarea totală (n. tr.).

tot. Iată, el este în copacul acela din faţa dumneavoastră… El *este* acel copac, doar că nu sunteţi în măsură să-l vedeţi.

Îmi imaginez cât trebuie să-l fi vexat. Vorbeşte corect engleza. Este probabil un funcţionar, angajat în administraţie prin India, sau un comerciant care merge să-şi vadă familia rămasă în Nepal.

Rămâne tăcut câteva secunde, mergând în dreptul lecticii.

— Sunt *sadhu* care spun asta, reia el.

Apoi, cum ridică ochii pentru a mă vedea mai bine, observă culoarea veşmântului meu, ascuns parţial de o cuvertură pe care am întins-o peste mine.

— De ce sunteţi îmbrăcată ca femeile noastre *sadhu*? mă întreabă el aproape înfuriat.

— Sunt o *sadhu* budistă.

— Dar sunteţi o străină… Vi s-a permis să intraţi în Nepal?…

— Da.

Figura sa se întunecă şi mai mult.

— Este incredibil! Barbarii nu ar trebui lăsaţi să pătrundă în ţara noastră.

Deşi limba engleză pare să-i fie familiară, acest individ neruşinat nu a folosit cuvântul *foreigner*, care semnifică în engleză „străin”, ci termenul indian *mlechha*, care desemnează un barbar, adăugând şi o nuanţă de dispreţ. *Mlechha* nu este doar un necivilizat, ci şi o fiinţă josnică.

Iată un prim specimen puţin agreabil dintre indigenii acestei ţări. Am început bine.

— Nu ştiţi oare că, pentru noi, dumneavoastră şi semenii dumneavoastră sunteţi nişte barbari vrednici de dispreţ? Aveţi obiceiuri sălbatice şi sunteţi murdari.

Replica mea îl lasă pe netrebnicul individ fără replică pentru câteva secunde. El continuă totuşi să meargă pe lângă lectica mea. Apoi, dintr-odată:

— Cu ce treabă mergeţi în Nepal? întreabă el.

Tare m-ar tenta să-i răspund că asta nu-l priveşte şi

să închei dialogul, dar, în fond, acest tip neplăcut de indigen este interesant de studiat, aşa încât îi răspund:

— Mă voi întâlni cu nepalezi distinşi şi învăţaţi care nu sunt nişte *mlechha* şi voi discuta cu ei.

— Despre ce?

— Despre lucruri pe care nu le cunoaşteţi şi pe care nu le-aţi putea pricepe.

— Poftim?… Sunt un BA! protestează el plin de indignare.

BA, *Bachelor of Arts*, echivalează aproximativ cu bacalaureatul nostru.

Îngâmfarea individului este grotescă.

— Sunteţi BA, îi spun. Ei bine, ce nevoie aveaţi să deprindeţi ştiinţa acestor barbari englezi vrednici de dispreţ? Unii dintre eruditii dumneavoastră ar fi putut să vă înveţe lucruri mult mai interesante. Pe mine, de pildă, m-au învăţat… Şi cu acestea, adio.

Vorbăreţul începe o altă frază, dar eu întorc capul în cealaltă parte, fără să-i mai acord atenţie, iar el îşi urmează drumul, depăşindu-mă.

Xenofobii de acest fel sunt numeroşi în Asia. Unii, cei neinstruiţi, îşi arată prosteşte ura făţişă, alţii, cu o educaţie superioară, ştiu să o disimuleze: aceştia sunt cei mai periculoşi şi se poate observa că cei mai profund ostili dintre ei sunt deseori oameni care şi-au făcut studiile în străinătate sau care au studiat în instituţiile de inspiraţie străină modernă ce există în ţara lor.

Am trăit prea mult în Orient ca să nu ştiu că străinii – fără excepţie de naţionalitate – s-au purtat deseori într-un fel care le-a atras aversiunea popoarelor în ţara cărora au pătruns cu forţa; totuşi, există în Orient un soi de xenofobie înnăscută care nu are nicio justificare concretă. De acest gen era aceea a nepalezului care tocmai îmi vorbise.

Sentimentul pe care străinul îl trezeşte la aceşti xenofobi nu este tocmai ură, ci mai degrabă o duşmănie instinctivă; cea care există între animale din specii diferite,

pentru care exemplele curente sunt câinele şi pisica[5].

Ne-am putea întreba dacă ideea întreţinută de numeroşi asiatici cum că străinul este un intrus indezirabil a cărui prezenţă este nefastă poate explica duşmănia lor, în lipsa vreunui motiv vădit de plângere, sau dacă, dimpotrivă, indigenul încearcă să-şi explice această ostilitate instinctivă prin credinţa în influenţa malefică a străinului.

În timp ce reflectez la aceste idei, ajungem într-un sat numit Bhimpedi[6], unde ne şi oprim. Mi se spune că trebuie să renunţ la lectică pentru a-mi continua drumul într-un scaun de munte, căci palanchinul este prea greu şi prea voluminos pentru a putea trece pe drumurile pe care urmează să le parcurgem.

Passang, care pe drum a vorbit cu oameni din partea locului, îmi comunică informaţiile pe care le-a cules.

— Vom merge pe drumul pe care merg de obicei călătorii străini, îmi spune el. Nu doar cei occidentali, ci oricine nu este nepalez. E un drum dificil; trebuie traversate două trecători, iar urcuşurile şi coborâşurile sunt de fiecare dată extrem de abrupte. Astfel, călătorii văd cât de restrictiv este accesul în Nepal. Asta va face să le piară orice idee de a-l invada. Există însă o altă cale de acces printre munţi. În loc să traversăm cele două trecători înalte, putem urma cărările care le ocolesc şerpuind în văi. Ţăranii din regiune parcurg aceste drumuri pe jos, dar le este interzis, sub ameninţarea pedepsei cu moartea, să călăuzească vreun străin pe acest drum.

E o problemă ce trebuie investigată mai târziu.

Scaunul care mă aşteaptă este asemănător tuturor celor folosite în Munţii Himalaya. Se numesc *dandi*. *Dandi-*

5 Faptul că există câini care se înţeleg cu pisicile nu infirmă regula aproape generală. Aceste relaţii amicale provin din circumstanţe excepţionale.

6 în timpul sejurului meu în Nepal, se lucra la drumul de la calea ferată până la Bhimpedi, pentru a-1 face carosabil. în prezent el este practicabil pentru vehiculele automobile în sezonul uscat.

ul este un fotoliu mic aşezat într-o structură uşoară de bambus acoperită cu pânză ceruită. În mare, seamănă cu o cadă de baie în care a fost aşezat un jilţ. În spatele şi în faţa acestui vehicul este ataşat câte un baston montat pe un pivot; acesta din urmă permite trecerea cu uşurinţă prin curbele bruşte pe cărările de munte. Fiecare baston este sprijinit pe umerii a doi oameni sau, mai modest, ai unuia singur când se traversează o câmpie. Cât despre călător, acesta se deplasează la înălţime, deasupra capetelor cărăuşilor, poziţie extrem de favorabilă pentru a admira ţinutul pe care îl traversează.

Urcăm acum un munte abrupt pentru a ajunge la trecătoarea Sissagouri. Câteva serpentine atenuează cumva, ici şi colo, panta cărării, dar o bună parte din parcurs este urcuş pieptiş. Un mic fort a fost construit lângă trecătoare. La câţiva paşi de el, drumul care mărgineşte hăul de o parte, iar de cealaltă aproape atinge coasta stâncoasă a muntelui nu permite călătorilor să treacă decât unul câte unul. O gheretă plasată în acest loc adăposteşte o santinelă cu puşca în mână. Rolul său este să împiedice trecerea oricărui individ considerat suspect.

Puerilitatea micului fort şi a santinelei în mica sa gheretă te face să zâmbeşti, dar indigenii de felul celui cu care am discutat în timpul dimineţii sunt, probabil, extrem de mândri de aceste lucrări de apărare ce asigură inviolabilitatea teritoriului lor.

Din vârful trecătorii, se întinde o privelişte maiestuoasă de lanţuri de munţi ce se întrepătrund, apoi coborârea începe brusc, mai scurtă şi mult mai puţin abruptă decât urcuşul.

Regiunea pe care o traversăm apoi este încântătoare, dar nu oferă nimic special. Ne întâlnim cu mulţi oameni, mulţi dintre ei cu poveri în spate.

În faţă văd sosind trei femei purtate în *dandi*-uri asemănătoare cu al meu. Nu li se zăreşte aproape decât capul ieşind dintr-o grămadă de stofe bufante. Se dau jos, aşa încât le pot examina sumar. Costumul lor denotă

bogăţie. Poartă rochii de satin: prima albastră, a doua roz şi a treia verde pal. Fustele lor ar putea fi făcute din zece – cinsprezece metri de material sau chiar mai mult. E greu să evaluezi metrajul stofei pliate şi repliate care formează pe pântecul lor un balon enorm şi dizgraţios. E o modă veche pe cale de dispariţie. Pe corsajul lor din brocart galben brodat cu aur este drapat neglijent câte un şal.

O abundenţă de bijuterii completează această toaletă: mai multe coliere, brăţări care acoperă tot antebraţul, cercei enormi, un inel în nas şi pietre preţioase înserate în nări. Una dintre femei este deja în vârstă şi niciuna nu e frumoasă. Lipsa servitorilor care să le escorteze mă face să mă îndoiesc că aparţin înaltei societăţi sau chiar că ar fi doar soţii de negustori înstăriţi. Şi unele, şi altele ar trebui să fie însoţite de servitoare. Înclin să cred că aceste trei femei elegante ar putea fi curtezane bine întreţinute, cum există destule în India şi, probabil, şi în Nepal.

Aproape de locul unde femeile s-au dat jos din *dandi* se găseşte un templu sau, mai degrabă, trei temple apropiate construite pe aceeaşi linie. Au o formă deosebită, semănând cu trei clopote mari aşezate pe socluri. Cărei divinităţi îi sunt conscrate nu voi şti, căci nu mă hazardez să intru. Nepalezii sunt şi mai fanatici decât hinduşii în ceea ce priveşte accesul în templele lor, iar conversaţia mea cu individul pe care l-am întâlnit pe drum mi-a dat o idee despre sentimentele lor faţă de străini.

Cele trei baloturi strălucitoare, adică cele trei călătoare, se înghesuie pe uşa strâmtă din soclul unuia dintre cele trei temple-clopot. Oricare ar fi condiţia lor socială, casta căreia îi aparţin le permite, evident, să intre acolo.

Chiar dacă ideea, ofensatoare din punctul nostru de vedere, pe care mi-a produs-o înfăţişarea lor este justificată, pentru zeii hinduşi comportamentul lor nu are nimic care să fie extrem de condamnabil. Conform codului lor, femeia căsătorită este obligată să fie absolut fidelă

soţului său, în timp ce aceea care nu e căsătorită este liberă, iar relaţiile sexuale, în sine, nu sunt considerate un păcat. Fără îndoială, femeia căsătorită, cu obligaţiile sale, se bucură de un respect deosebit, de care vânzătoarea de voluptăţi este lipsită, dar, în timp ce prostituata vulgară este dispreţuită pe faţă, atitudinea faţă de anumite curtezane artiste este cu totul diferită: muziciene, cântăreţe sau dansatoare talentate, bogate datorită generozităţii amanţilor aleşi şi care trăiesc după un întreg ansamblu de reguli. Odinioară, în India, ca de altfel şi în Grecia, unele dintre ele erau cultivate, casele lor erau frecventate de intelectuali şi existau chiar femei de rang înalt care nu ezitau să le primească în casa lor. Un exemplu ar fi Ambapali, care a devenit discipola lui Buddha după o conversaţie cu el în care a dat dovadă de inteligenţă şi de cunoştinţe filosofice. Aceste Aspasii asiatice par să fi devenit rare în zilele noastre. După câte mi s-a spus, cauza – sau cel puţin una dintre cauze – ar fi pătrunderea ideilor şi moravurilor occidentale în societatea hindusă, lucru posibil, de altfel.

Oricum, fie că este curtezană elegantă şi bine asigurată financiar sau mgi puţin norocoasă, prostituată umilă, o hindusă nu atrage asupra ei furia zeilor şi poate, în limitele pe care casta sa familială i le impune, să se apropie cu toată încrederea de altarele lor.

Mai departe întâlnesc doi copilaşi în voiaj: doi băieţi care par a avea cel mult trei ani. Totuşi, au fost consideraţi deja capabili să călătorească singuri. Nicio femeie nu-i însoţeşte. Fiecare stă aşezat, cu picioarele încrucişate, într-un coş rotund atârnat la capătul unui băţ de bambus lung care se sprijină la mijloc pe umărul unui bărbat. Acest mod de a duce pachete este obişnuit în India şi în China, dar nu-l văzusem încă folosit pentru a transporta copii.

Cei doi băieţei, legănându-se în nacelele lor, unul în faţa cărăuşului şi celălalt în spatele lui, la înălţimea pulpelor acestuia, nu par deloc incomodaţi. Stau nemişcaţi, cuminţi şi chiar gravi, întorcând doar din când în când

capul pentru a-i privi pe trecători. Impasibili, fără niciun surâs care să arate interesul sau amuzamentul şi fără nicio expresie de teamă, ei îşi ridică spre mine ochişorii lor negri de păpuşă vie atunci când *dandi*-ul meu îi depăşeşte.

Un nou urcuş, de data aceasta mult mai abrupt decât oricare dintre cele dinainte, pentru a ajunge în pasul Chandragiri. Cărăuşii mei sunt acum patru şi încă trei oameni merg pe lângă scaunul meu, gata să îl susţină dacă un pas greşit sau căderea vreunui cărăuş ar ameninţa să îl răstoarne.

Culii care îi urmează se servesc de bastoane grele, pe care le înfig la fiecare pas în nisipul negricios ce li se surpă sub picioare. Ei îmi amintesc de hamalii napoletani care urcau în acelaşi fel conul de lavă prăfoasă şi sfărâmicioasă al Vezuviului, purtând până la marginea craterului turişti aşezaţi în fotolii.

Am urcat şi eu acolo pe jos, fără niciun ajutor; atunci ce caut oare aici, inertă în acest *dandi*?… Mereu, ca peste tot în Orient, este vorba despre faptul că i-aş întrista pe oamenii amabili, dar plini de prejudecăţi, care mă aşteaptă dacă aş fi văzută că mă chinui să urc pe jos această pantă dificilă ca o sărăntoacă demnă de dispreţ. Comportamentul meu „nedemn” ar avea repercusiuni asupra lor.

Priveliştea care îmi apare după trecerea pasului este incredibilă. Tot lanţul muntos înzăpezit al Himalayei se arată, formând un fundal foarte îndepărtat pentru valea centrală a Nepalului. Am putea spune chiar pentru întregul Nepal, căci, în afară de această vale, restul teritoriului nepalez nu prea e format decât din munţi abrupţi aproape în întregime pustii.

Cobor din *dandi* şi rămân imobilă, fără cuvinte.

Timpul ţine cu mine. Soarele orbitor imprimă barierei ciclopice de gheţari aspectul unei viziuni supranaturale. Piscurile care se ridică deasupra ei dau impresia unei oştiri formate din individualităţi conştiente şi animate de voinţă, strânse laolaltă pentru a închide, în faţa Indiei, drumurile Nordului misterios.

De altfel, chiar aşa îşi şi imaginează nepalezii aceşti munţi. Pentru ei, fiecare dintre aceste piscuri este un zeu anume, toate au povestea lor fantastică, din vremuri când omul încă nu exista, şi tuturor li se aduce un cult; se presupune că ele intervin în treburile fiinţelor care se nasc şi mor la poalele lor; spiritele lor invizibile sau luând forme magice dau târcoale satelor, în care se şi strecoară… Unii le-au întrezărit în zori sau în nopţile senine…

Cerul albastru întunecat pe care crestele albe trasează o linie fermă, imperioasă, anunţă deja Asia Centrală:

Tibetul şi imensităţile solitare care se întind, mai departe, până în ţara unde anul nu numără decât „o singură zi lungă, o singură lungă noapte”, pe care o cântă rapsozii dincolo de aceste zăpezi enigmatice pe care le privesc… care mă privesc…

Coborâm pe o potecă de coşmar, tăiată într-o pantă stâncoasă, şi mai abruptă decât cea pe care am urcat-o ultima dată. Ici şi colo au fost tăiate trepte în stâncă, dar peste tot în rest călătorul trebuie să înainteze sărind dintr-un bloc de piatră în altul.

Numeroşi culi greu împovăraţi urcă sau coboară acest extraordinar „drum mare”. Catâri şi cai fără călăreţ, dar care poartă poveri, reuşesc cu greu să-şi ţină echilibrul. Niciodată, în cadrul spectacolelor noastre de circ, congenerii lor occidentali nu au reuşit performanţe mai uimitoare.

În sfârşit, ajungem în vale. Lângă un pâlc de copaci găsesc o trăsură care a fost trimisă să mă ia. Passang urcă pe scaunul de lângă vizitiu. Bucătarul şi sweeperul sunt departe, în spate, alături de culii care poartă bagajele. Vor înnopta toţi în satul vecin şi mă vor ajunge din urmă a doua zi.

A venit noaptea; mergem mult sub lumina lunii, apoi ne oprim în faţa unui mic bungalou situat într-o grădină. Aici voi locui… dar deja nu mă gândesc decât la mijloacele prin care să scap de aici pentru a hoinări după bunul meu

plac. Va fi oare uşor?… Din păcate, tare mă tem că nu.

CAPITOLUL II

Trebuie să mă instalez. Nu ştiu încă pentru cât timp. În Orient, este mai înţelept să nu-ţi faci planuri niciodată. A prevedea, a proiecta este aici un lucru inutil şi, de altfel, Asia are acest farmec special că îţi oferă adesea de la sine, fără să-i fi cerut, mult mai mult decât ţi-ai dorit. Aveam să mă conving de asta chiar de la sosirea mea la Katmandu.

Îmi despachetam cărţile şi caietele pe care îmi propusesem să le umplu cu notiţe când un vizitator s-a prezentat la uşa cu geam a sttiâng-room-ului meu.

Sitting-room, „camera unde se stă jos”, desemnează, la englezi, o încăpere în care se stă de obicei şi care nu merită termenul pompos de „salon”.

— Râm Singh, a anunţat vizitatorul, prezentându-se singur. Sunt un prieten al domnului Mukerdji din Benares. M-a anunţat că veniţi în Nepal şi m-a rugat să vă stau la dispoziţie dumneavoastră pentru a vă arăta ţinutul. Am pândit sosirea dumneavoastră şi am fost anunţat că aţi sosit ieri-seară. De altfel, iată scrisoarea mea de prezentare.

Scrisoarea era într-adevăr scrisă de mâna lui Mukerdji, unul dintre prietenii mei, şi ea îi recomanda lui Râm Singh să-mi arate tot ceea ce, în Nepal, ar putea să mă intereseze, dar adăuga: „Veţi judeca dumneavoastră prin ce veţi putea să-i fiţi util Cucernicei Doamne referitor la informaţiile pe care va dori să le afle despre viaţa religioasă a nepalezilor”.

Reieşea din această scrisoare că Mukerdji îl considera pe Răm Singh un om instruit, astfel încât mi-am promis să profit de ajutorul lui.

Am schimbat câteva politeţuri, iar Singh m-a întrebat despre călătoria mea: Totul fusese bine? Nu fusesem deranjată de vânt sau de praf? Nu se produsese niciun incident neplăcut? etc.

L-am asigurat că fusese o călătorie foarte plăcută şi că nu intervenise nimic deosebit. În timp ce spuneam asta,

mi-a venit în minte imaginea ruinelor pe care le întrezărisem noaptea şi m-am gândit că Singh ar putea, probabil, să mă lămurească. Existau oare, în acel loc, vestigiile unor clădiri sau nu văzusem decât un ansamblu de stânci şi de ramuri, cum mi se păruse după aceea?

I-am descris deci lui Singh scurta viziune pe care o avusesem în acea noapte.

În loc să-mi răspundă, aşa cum mă aşteptam, pur şi simplu: „Da, există câteva ruine în acel loc" sau „Nu, nu a existat niciodată acolo vreun edificiu", Singh a devenit rigid, a căscat ochii şi m-a întrebat cu o voce nesigură:

— Aţi văzut un castel?

— Nu, nu un castel, ci ruinele a ceea ce putea să fi fost odinioară un castel.

— Şi nu aţi părăsit lectica pentru a vedea acele ruine mai de aproape?…

— Nu, eram obosită, pe jumătate adormită. De altfel, cărăuşii au ridicat aproape imediat lectica pe care o lăsaseră pe pământ doar un moment şi au pornit iar la drum. Înainte de asta strigaseră, făcând un vacarm de nedescris. Cred că se temeau de tigri…

— Poate. Dar poate că văzuseră şi ei ceva.

— Este deci ceva de văzut?

— Câteodată, da. Totuşi, aveţi mare noroc că nu aţi încercat să vă apropiaţi ca să vedeţi mai bine aceste ruine.

— În plină noapte?… Nu mi-ar fi trecut prin cap. Dar dacă credeţi că merită efortul, m-aş întoarce acolo într-una din zilele următoare.

— Nu sunt ruine.

— Cum? Parcă aţi spus că sunt. Atunci, înseamnă că a doua mea impresie a fost cea adevărată. Nu am văzut decât nişte ramuri încâlcite printre stânci.

— Nu, aţi văzut probabil castelul.

— Dar aţi spus că nu este niciun castel.

Insistenţa mea de a limpezi problema părea să-l pună în încurcătură pe Singh. Era vizibil că nu se simte în largul lui.

— O să vă explic, îmi spuse el într-un sfârşit.

— În această regiune a junglei, oamenii văd câteodată un castel, dar acesta nu este unul adevărat, construit de oameni şi făcut din piatră. Este ţesut de anumiţi demoni cu un fir care iese din ei precum cel al păianjenilor. Şi aşa cum păianjenii pot trage înapoi în ei firul pe care l-au produs, la fel pot face şi demonii aceştia, retrăgând în ei castelul ţesut din firele pe care le-au creat. Castelul este o pânză de păianjen. Veţi înţelege de ce demonii ţes acest castel; scopul este să prindă fiinţe vii, cu deosebire oameni. Acţionează întocmai ca păianjenii care prind muşte. Păianjenii sug sângele muştelor; aceşti demoni sug sângele oamenilor. Omul vede castelul, este curios, se apropie de ziduri pentru a le vedea mai bine… Curiozitatea îl face să pătrundă în interior… Pune piciorul pe treapta unei scări, trece un prag, se trezeşte într-o cameră sau într-o curte… Atunci, castelul se micşorează, zidurile se strâng în jurul imprudentului, îl întemniţează; nefericitul nu mai poate face nicio mişcare… Demonul soseşte, îi suge sângele victimei şi retrage în sine firul din care castelul-capcană era plăsmuit. Nu rămâne decât un cadavru golit de sânge, uscat, zăcând printre tufişuri. Câteodată sunt descoperite, dar rar. Fiarele sălbatice le devorează şi împrăştie oasele.

Ştiam că în Nepal înfloresc cele mai sinistre şi mai absurde feluri de magie. Din Nepal au pătruns şi în Tibet. Ştiu, pe de altă parte, că poveşti macabre sunt mereu asociate acestor magii malefice, fie că riturile lor au dat naştere acestor poveşti, fie că, dimpotrivă, poveştile au condus la practica riturilor. În orice caz, demonii-ţesători antropofagi aveau un farmec alarmant.

Îmi imaginez că ţăranii şi tăietorii de lemne care străbat jungla trebuie să fie deseori copleşiţi de teroare în faţa unor grămezi de pietre cu un aspect vag de construcţie. Se întreabă cu siguranţă plini de groază dacă acolo nu ar putea fi o capcană ţesută de demoni carnivori.

Singh a rămas tăcut. Nu e un simplu ţăran. Crede el

oare în povestea castelului-pânză de păianjen?

— Ce născocire stranie, îi spun. Evident, dumneavoastră nu credeţi în asemenea nonsensuri, nu-i aşa?

Întrebarea mea îi biciuie vanitatea. Se îndreaptă de spate.

— O, spune el, mi-am făcut studiile în India. Sunt BA.

Este BA! încă unul! Hotărât lucru, e plin de ei în Nepal!

— Această poveste a castelului-fantomă este ridicolă, declară el.

Îl bănuiesc totuşi că o crede.

— Nepalul, reia el, este un ţinut favorizat din plin de zei. Zeii l-au creat între munţi, construind văi şi obligându-i pe aceştia să elibereze apa pe care o ţineau înăuntrul lor, astfel încât să apară râuri care udă văile... Şi chiar, referitor la acest castel care apare câteodată, nu este un fenomen unic şi specific regiunii în care l-aţi zărit. Şi alte apariţii se manifestă. Nu sunt superstiţios... nu sunt credul... Aceste fenomene au cauze raţionale... absolut raţionale...

Îşi umflă pieptul şi accentuează termenii „fenomene” şi „raţional”. Oare nu e absolvent de BA? Nu trebuie să uit asta.

Continuă:

— Există în această ţară câţiva oameni care posedă facultăţi speciale şi o inteligenţă care o depăşeşte cu mult chiar şi pe cea a celor mai savanţi profesori din universităţi. Ei trăiesc retraşi, departe de oraşe şi de sate, dar chiar şi când se găsesc în mijlocul unei mulţimi se pot învălui într-un fluid invizibil care îi izolează de aceasta.

Apoi, devenind complet oriental, îşi exprimă gândul prin această frumoasă imagine:

— Ei sunt cum ar fi o broască-ţestoasă a cărei carapace ar fi făcută dintr-o materie subtilă, imperceptibilă pentru ochii noştri grosolani. Şi în această carapace se retrag în întregime atunci când vor... Sunt destul de fericit

să cunosc doi dintre ei care îmi arată bunăvoinţa lor. Dumneavoastră aţi venit de departe pentru a vă instrui referitor la ţara noastră, mai minunată ca oricare alta. Le voi cere acestor oameni sfinţi permisiunea să vă conduc în preajma lor. Veţi vedea oraşe, monumente materiale; orice turist străin căruia i se permite intrarea în Nepal ar putea vedea toate acestea. Dar există un alt Nepal... un Nepal care dăinuie nu de secole, ci de mii şi mii de secole, iar vestigii ale acestuia sunt în continuare perceptibile pentru cei care şi-au rafinat facultăţile de percepţie şi au dobândit simţuri noi. Acum vă părăsesc; voi reveni însă. La revedere.

Şi a plecat.

Nu îmi pare rău că am făcut cunoştinţă cu el. Dacă nu e doar un lăudăros, credinţa sa în realitatea istoriei mitologice a Nepalului îmi va oferi probabil ocazia să culeg câteva legende interesante.

Cunosc în mare parte această istorie mitologică, dar există o imensă diferenţă între ceea ce citeşti în cărţi şi aspectul său viu şi actual pe care îl ia în povestirile rapsozilor populari.

Populari, am spus... Ei bine, nu doar printre masele analfabete continuă să existe eroii fantastici din legendele antice. Mai mulţi deţinători de diplome de BA, precum Râm Singh, simt prezenţa lor şi, în unele momente, chiar au impresia că sunt atinşi de aceştia.

La asiatici, în special la indieni, chinezi şi popoarele înrudite cu ei, istoria nu începe acum 5.000 de ani, precum legenda iudaică încă prezentă la noi. Pentru ei, şi cu deosebire pentru indieni, istoria umanităţii cuprinde epoci a căror durată, dacă încercăm să o evaluăm după măsurile noastre, se traduce în miliarde de secole. Apoi, dincolo de această antichitate, s-au scurs perioade infinit mai lungi în care nu existau nici oameni, nici animale. Adică atunci doar materia neînsufleţită constituia universul nostru? Când le puneam această întrebare, prietenii mei, cultivaţi sau anahoreţi contemplativi din Tibet, îmi răspundeau:

„Nimic nu este neînsufleţit, ci felurile de viaţă sunt fără număr”.

Istoria Nepalului este şi ea concepută după ideile curente în India cu privire la această antichitate insondabilă; totuşi, fără a diminua durata diferitelor perioade în care situează faptele pe care le relatează, istoricii nepalezi se mărginesc să enumere un număr relativ restrâns de evenimente de ordin mitologic. Aceste evenimente au o tentă budistă. Totuşi, budismul care i-a inspirat pe autorii acestor scrieri este un budism târziu în care credinţele împrumutate din hinduism se implantaseră deja deghizate într-un vocabular mai mult sau mai puţin budist.

Există mai multe lucrări care ţin loc de cronici ce descriu originile Nepalului. Citim în ele ceea ce urmează: La sud de lanţul muntos înzăpezit al Himalayei, Ishvara, zeul care provine din Buddha primordial (Adi Buddha, cunoscut în Nepal drept Swayambhu), a creat o vale care s-a numit Nâg-Hrad, ceea ce înseamnă bazin sau iaz locuit de o divinitate-şarpe, un Năga.

În perioada universului nostru numită Satya Yuga, un Buddha numit Vipashyi[7] a venit în Nepal şi a locuit pe un munte situat la est de iazul Năga. Într-o noapte cu lună plină, el a semănat o sămânţă de lotus în iaz. După aceasta, Vipashyi s-a întors în oraşul Bandhumaţi de unde venise, dar i-a lăsat pe câţiva dintre discipolii săi pe muntele unde locuise.

În zilele noastre, în acest loc are loc un târg în fiecare an pentru a comemora vizita lui Vipashyi.

Mult timp s-a scurs şi sămânţa de lotus a germinat, apoi a produs o floare şi, în inima acestui lotus, Swayambhu a apărut sub formă de lumină.

---

7 După budişti, Buddha din istorie, Siddhartha Gautama, nu este singurul care a existat. El a avut numeroşi predecesori şi va avea şi succesori. Buddha Vipashyi este al şaselea înaintea lui în linia predecesorilor. Astfel, succesiunea este: Vipashyi-Sikhl- Visvabhu-Krakucchanda-Kanakamuni-Kashyapa-Sakyamuni (Siddhartha Gautama).

Swayambhu este Buddha „care s-a făcut singur” sau care „există prin sine însuşi”. Ni se spune: „În golul primordial, primul Buddha, Swayambhu, s-a ivit din propria sa voinţă sub forma unei flăcări”. El nu are altă formă vizibilă. Maeştrii şcolilor esoterice spun că Swayambhuflacără este un simbol ce desemnează energia.

Atunci, Buddha Sikhi, aflând despre această minune, s-a dus pe muntele al cărui nume modern este Champadevi. El a contemplat lumina care ţâşnea din lotus, s-a cufundat mult timp în meditaţie şi, în final, *s-a unit cu flacăra şi a fost încorporat în ea*.

Din nou, mii de secole s-au scurs; o altă epocă a lumii începuse: Tretă Yuga; Buddha Visvabhu văzu, din înaltul unui munte, flacăra lui Swayambhu. El i-a oferit o mie de flori drept omagiu.

Acest Buddha pare să fi avut stofă de inginer. Din înaltul muntelui Palchok (cu o înălţime de aproximativ 3.000 de metri) unde se oprise, a cercetat cu privirea şirul de munţi ce înconjura valea Năg-Hrad şi i-a arătat unuia dintre discipolii săi un loc *care ar fi fost potrivit pentru a crea o deschidere permiţând apelor să curgă*. O altă versiune a acestei legende spune că Visvabhu a făcut de trei ori înconjurul lacului examinând munţii înainte de a desemna locul potrivit pentru trecerea apelor.

Geologii tind să creadă în existenţa reală a acestui lac, căruia mişcările seismice i-ar fi deschis o trecere. Iată legenda care povesteşte despre această drenare. La foarte mult timp după vizita lui Buddha Visvabhu, Mandjushri sosi în Nepal. Venea de pe Won tai chan, muntele cu Cinci Piscuri, situat în nordul Chinei, şi avea tenul galben. A stat trei zile pe un deal numit Mahamondag[8]. Din înaltul dealului, Mandjushri a văzut flacăra lui Swayambhu. A perceput aspectul său veritabil de „Formă Universală şi a recunoscut în ea *Fiinţa în sine* care conţine toate modurile

8 Acest deal poartă astăzi numele de Mandjushri Than. Este situat în apropierea văii Bhatgăon. Acolo există un monument dedicat lui Mandjushri, unde nepalezii merg în pelerinaj.

de existenţă”[9].

Timp de trei zile şi trei nopţi, Mandjushri rămase absorbit în meditaţia sa asupra flăcării, apoi hotărî să creeze o ţară potrivită pentru a fi locuită de oameni, secând lacul şi transformând întinderea sa într-o vastă vale.

Locul pe care l-a ales pentru a face o breşă între munţi a fost exact acela pe care îl desemnase Buddha Visvabhu. De fiecare parte a acestui loc a aşezat câte o zeiţă, prietenă cu el[10]. Acestea se numeau Barda şi Mokehada. Apoi, cu o singură lovitură de sabie, a despicat muntele, iar apa a năvălit prin trecerea care i s-a deschis, formând un râu ce a coborât către câmpii. Acest râu este Băgmati.

Din nou, Mandjushri i-a adus omagiu lui Swayambhu, apoi a plantat copaci în valea pe care retragerea apelor a lăsat-o descoperită şi i-a stabilit aici pe aceia dintre discipolii săi care doreau să ducă o viaţă de laici şi să fie capi de familie. Pentru cei care preferau să îmbrace veşmântul religios, a construit o locuinţă specială. El le-a dat şi un rege ocupanţilor acestui teritoriu. Regele se numea Dharmâkar. Se spune că era venit din China cu Mandjushri.

Nepalul era astfel întemeiat. Dar nu Mandjushri i-a dat acest nume. Se spune că Nepal vine de la Ne, un mare înţelept care a cârmuit ţara în timpuri foarte îndepărtate.

O dată în plus, nu pot să nu remarc, referitor la isprăvile legendare ale lui Mandjushri, cât de limitată este imaginaţia oamenilor. Astfel de minuni se regăsesc la toate popoarele.

În micul stat himalayan Sikkim, care se învecinează cu Nepalul, unele crestături din munţi i se atribuie magicianului Padmasambhăva. El le-a făcut cu o lovitură

---

9 Este o viziune analogă celei pe care a avut-o Arjuna, care este descrisă în Bhagavad Gîtâ, celebrul poem mistic hindus.

10 Prietenă sau discipolă, şi nu soţie. Excepţie în panteonul zeităţilor şi eroilor tantrici, Mandjushri este strict celibatar.

de sabie. În China, în India, găsim poveşti identice şi, fără să ne îndepărtăm prea tare, nu avem oare şi noi, în Franţa, în Pirinei, „Breşa lui Roland”, tăiată în piatră cu o lovitură formidabilă a lui Durandal, faimoasa spadă a paladinului Roland?

Nepalezii au apreciat atât de mult acest gen de faptă vitejească, încât ne-au oferit şi o a doua ediţie.

La mai multe secole după asanarea lacului de către Mandjushri, atunci când în vale existau deja oraşe, un demon a avut îndrăzneala să blocheze trecerea apei. Rezultatul: lacul s-a umplut de apă ca şi în trecut; zeităţi-şerpi au început să se desfete în lac şi chiar şi Bhimsen, unul dintre eroii din Mahăbhârata, a mers acolo pentru a se plimba cu o barcă de piatră[11].

Toţi munţii care înconjurau lacul au fost acoperiţi de ape, mai puţin cel pe care se afla flacăra lui Swayambhu şi alţi câţiva care îi erau consacraţi lui Swayambhu. Mulţi locuitori au pierit înecaţi. S-a întâmplat atunci ca zeul Vishnu să afle ce se petrecea şi să se supere. L-a omorât pe demon şi a deschis o nouă breşă în munţi. Lacul s-a golit din nou; totul a reintrat în normal, iar Vishnu s-a întors în locuinţa sa: paradisul Vaikuntha.

Suntem încă în plină mitologie. Putem crede că, graţie unei blocări momentane a deschizăturii prin care apa lacului se scurgea, o inundaţie importantă s-a produs în vale şi amintirea ei s-a transformat în legendă? Nu pare imposibil.

În acea perioadă, flacăra lui Swayambhu nu mai era vizibilă. Un rajah din partea locului numit Prachaud Deva, după ce a abdicat pentru a îmbrăca haina monahală, s-a gândit că se apropia timpul lui Kali Yuga, epocă în care umanitatea va cădea în ignoranţă şi depravare. Nimeni nu-l va putea înţelege şi venera atunci pe Swayambhu manifestat prin flacăra izbucnind din inima lotusului; el a acoperit-o deci cu o piatră şi a construit o stupă deasupra

11 Ştiuse că eroii săi fuseseră cu mult devansaţi de către Bhîmsen şi barca sa de piatră.

ei.

Nu avem decât această informaţie legendară pentru a ne explica originea acestui monument pe care indigenii îl onorează în împrejurimile oraşului Katmandu. Cronicile vorbesc despre diverse reparaţii şi înfrumuseţări aduse acestei stupe, dar epoca sau motivele ridicării sale ne rămân necunoscute.

Mandjushri, întemeietorul Nepalului, este oare un personaj în întregime mitologic? îndepărtând detaliile fantastice ale poveştii sale, putem presupune că el ar fi existat şi în realitate.

Numele Mandjushri este, de altfel, atribuit mai multor indivizi cu caractere foarte diferite.

Cunoaştem un Mandjushri pur mitologic, acel Bodhisattva budist, personificare a Cunoaşterii transcendente, Domn şi Protector al savanţilor şi al studenţilor.

O amintire pur personală mă leagă de acesta. Când mi-am început studiile tibetane, într-o mănăstire lamaistă din Himalaya, profesorul meu m-a pus să învăţ o formulă de invocaţie către Mandjushri. Sintagma „formulă de invocaţie” nu exprimă bine natura cuvintelor pe care trebuia să le pronunţ; era vorba mai degrabă de nişte silabe a căror sonoritate urma să stabilească un curent de simpatie între Protectorul studenţilor şi mine. Rezultatul sperat consta într-o creştere a inteligenţei mele şi în progresele mele rapide în limba tibetană.

De fiecare dată când profesorul meu venea să-mi predea lecţia, trebuia mai întâi să recit formula, cu palmele mâinilor împreunate în atitudinea respectuoasă de rigoare, iar el îmi recomanda în mod foarte insistent să o repet şi când mă pregăteam să studiez. Ceea ce, mărturisesc, omiteam să fac de cele mai multe ori.

Un alt Mandjushri, mitologic, figurează în cercul discipolilor care ascultă discursurile apocrife ale lui

Buddha în lucrări aparţinând scrierilor de budism mahayanist.

Nepalezii îi atribuie tot unui Mandjushri fondarea oraşului Katmandu, ultimul născut dintre marile lor oraşe şi actuala capitală a ţării. Fondarea sa este de dată relativ recentă: 724 e.n. Nu se pune deci problema ca fondatorul capitalei Katmandu să poată fi acelaşi Mandjushri care a asanat lacul Năg Hrad, lacul zeului-şarpe. Presupunând chiar că legenda conţine un sâmbure de adevăr şi că, într-adevăr, scurgerea apelor lacului a fost, măcar parţial, efectuată datorită intervenţiei umane, comandată de un şef de trib, acest eveniment ar fi avut oricum loc cu multe secole înainte de fondarea capitalei actuale.

Mai există şi un alt Mandjushri, călugăr, care a introdus budismul în Nepal sau, cel puţin, care l-a predicat aici.

Majoritatea tradiţiilor îl consideră pe Mandjushri chinez. Chiar şi mitologicul Mandjushri, Domnul ştiinţei şi al înţelepciunii, este înzestrat cu un ten galben semnificativ.

Una dintre aceste tradiţii, foarte răspândită, face din Mandjushri un general chinez cuceritor. Atitudinea atribuită eroului după ce a despicat muntele cu o lovitură de sabie se potriveşte bine cu cea pe care ar putea-o avea un cuceritor. El plantează copaci, îi statorniceşte pe ai săi pe teritoriul cucerit şi le dă un rege.

Imaginile îl reprezintă pe Mandjushri călărind pe un leu; cu o mână el flutură o sabie, iar în cealaltă ţine o carte.

Explicaţia clasică a acestui simbolism este că sabia lui Mandjushri, Domnul ştiinţei şi al înţelepciunii, îndepărtează, despicându-i, norii ignoranţei care acoperă Cunoaşterea. Cartea pe care o ţine în mână este *Prajnăpâramită*, celebra operă filosofică, „desăvârşita Cunoaştere”, atribuită lui Nāgārjuna.

Putem nota, în treacăt, că tibetanii au interpretat diferit termenul Prajnăpâramită şi au făcut din el „ceea ce se află dincolo de Cunoaştere”. Oricare ar fi valoarea sa gramaticală, această interpretare se acordă cu doctrinele

în acelaşi timp deosebit de mistice şi agnostice clasate ca aparţinând Şcolii filosofice a lui Nāgārjuna. Aceasta denunţă puerilitatea tuturor concepţiilor noastre, toate inevitabil atinse de eroare întrucât sunt produsul minţii noastre, a cărei putere de investigare şi de înţelegere este limitată la un câmp foarte restrâns.

Lăsând deoparte interpretările simbolice, unii susţin că acel Mandjushri care a mers în Nepal a fost cu adevărat un şef cuceritor – fie chiar venit din China, fie aparţinând unui trib de rasă chineză –, că sabia pe care o flutură este cea a unui războinic, iar cartea pe care o poartă semnifică faptul că a dat un cod de legi populaţiilor pe care le-a supus sau celor pe care le-a statornicit pe teritoriul cucerit.

Poate că s-ar găsi o explicaţie pentru multitudinea de Mandjushri, cu toţii personalităţi marcante, dar foarte diverse, în faptul că numele de Mandjushri a fost frecvent atribuit oamenilor eminenţi. Dar în loc să spună, cum am putea-o face noi, de exemplu: „Este un Pico della Mirándola”, el ştie tot ce se poate şti... şi chiar mai mult, orientalii care cred în reîncarnări spun: este „Mandjushri reîncarnat”[12].

Thon mi Sambhota, părintele literaturii tibetane,

12 Deşi aceasta depăşeşte subiectul meu, câteva lămuriri cu privire la reîncarnări pot fi utile. În Occident sunt prezente părerile cele mai eronate referitoare la acest subiect. Mai întâi, budismul autentic nu admite reîncarnarea. Nu ar putea să facă acest lucru întrucât neagă existenţa unui ego permanent al individului. Ceea ce ne învaţă budismul este că energia produsă de activitatea unei fiinţe oarecare continuă să producă alte activităţi ce reprezintă „re-naşterea” sa. Masele populare, budiste cu numele, nu au înţeles niciodată doctrina anātma, doctrina negării eului. Ele au continuat să adere la doctrina hindusă a jiva, principiu spiritual care, la moartea individului, transmigrează dintr-un corp în altul: „aşa cum omul îşi schimbă haina când s-a uzat” (Bhagavad Gită). Totuşi, tibetanii admit că spiritul conştient şi activ al unui om poate, după moartea acestuia, să anime mai mulţi alţi indivizi coexistenţi. Acesta este un mijloc elementar de a ajunge la teoriile care declară că ceea ce subzistă dintr-un individ este un curent de energie, care poate, în mod natural, să se divizeze în mai multe ramuri.

regele Srong bstan Gampo, Tsong Khapa, reformatorul tibetan, şi alţii încă sunt consideraţi reîncarnări ale lui Mandjushri.

„Există mulţi Mandjushri în lume”, mi-a spus un bonz la Wu tai chan, patria şi reşedinţa „oficială” a lui Mandjushri. „Majoritatea nu-şi manifestă identitatea prin niciun semn exterior. Mandjushri este Ştiinţa şi înţelepciunea. Cel în care se găsesc Ştiinţa şi înţelepciunea *este* Mandjushri”.

Am zăbovit deja prea mult asupra acestui Mandjushri enigmatic care apare în atâtea legende diferite. Nu am făcut-o decât pentru că este fondatorul Nepalului în cronicile indigene.

Timp de secole, Mandjushri a ocupat probabil locul de onoare în fruntea panteonului nepalezilor. Apoi au venit invadatorii gurkha, aducându-l cu ei pe Shiva, Marele Zeu. Ei au făcut din acesta Domnul ţării, i-au închinat Nepalul. Mandjushri a rămas o personalitate eminentă, dar el nu mai domină, suprem, în acest amestec haotic de zeităţi împrumutate din budismul degenerat, din hinduism, din tantrism şi din cultul Naturii care constituie religia populară a nepalezilor.

Aceia dintre cititori care vor dori să afle mai multe despre Mandjushri vor găsi în cartea mea *Sous des nuées d \orage*[13] detalii pe care le-am cules în timpul şederii mele la Wu tai chan. Ei vor putea face astfel cunoştinţă cu un Mandjushri de inspiraţie taoistă şi chiar cu un Mandjushri libertin.

Cine sunt adevăraţii indigeni din Nepal? Astăzi trebuie să răspundem: etnicii newar, dar pare îndoielnic ca ei să fie autohtoni. Cronicile ne informează că aceştia au sosit în Nepal odată cu trupele unui rajah războinic numit Nânya deva[14], în jurul anului 889 e.n.

13 Editura Pion.

14 Deva nu este un nume propriu, ci o adăugire respectuoasă la numele unui bărbat de condiţie superioară. Deva înseamnă „zeu”. Femeile de aceeaşi condiţie socială poartă titlul de elevi, „zeiţă”, adăugat numelui lor.

La începutul istoriei Nepalului, ţara este ocupată de kirati, dar nici aceştia nu ne sunt prezentaţi drept aborigeni. Ei veneau din est, se îndreptaseră spre vest, se stabiliseră acolo pentru un timp, apoi, crezând că teritoriile vecine nu aveau regi, se răspândiseră şi îşi asumaseră guvernarea. Dar, alături de povestiri care se pot raporta la evenimente reale, găsim o cronologie fantastică ce ne proiectează pe tărâmul legendei.

De exemplu, sosirea kiraţilor în Nepal ar data de acum 819.000 de ani. Cu siguranţă că nu este vorba despre ani de lungimea anilor noştri, dar orientalilor le plac aceste cifre fanteziste[15].

În ciuda a ceea ce ne povestesc cronicile despre ei, kiratii nu au nimic misterios. Numele kirati este cel pe care indienii îl dau indigenilor, care se numesc pe ei înşişi *mort* sau câteodată *lepcha*.

Evident, un autohton *veritabil* nu există. Omul preistoric însuşi a emigrat. Totuşi, reducând termenul „autohton” la semnificaţia sa curentă, avem motive să credem că aceşti etnici mon sau lepcha, numiţi kirati de indieni, sunt aborigeni din Munţii Himalaya şi, astfel, au fost cei mai vechi ocupanţi ai Nepalului. Îi găsim în zilele noastre în văile joase din Sikkim şi într-o regiune din sudul extrem al Tibetului, la frontiera cu Bhutanul.

Kirati sunt populaţie blândă, amabilă, veselă, dar nu foarte energică. Femeile, de talie mică, sunt deseori

15 Iată câteva exemple culese dintr-o cronică nepaleză. Descrierea epocilor lumii este în făcută în felul următor:

Satya Yuga a durat 1.728.000 de ani. Oamenii din vremea aceea trăiau 10.000 de ani; principiul lor vital era plasat în măduva spinării.

Treta Yuga a durat 1.296.000 de ani. Durata vieţii umane era de 5.000 de ani. Principiul vital era plasat în oase.

Dwâpar Yuga a durat 834.000 de ani. Oamenii trăiau 1.000 de ani. Principiul lor vital se afla în sânge, carne şi piele. Kali Yuga (epoca în care trăim noi) va dura 432.000 de ani. Principiul vital stă în hrană.

în ciuda fanteziei aflate la baza acestei evaluări a duratei epocilor, putem observa cum credinţa în vechimea considerabilă a Pământului care o inspiră se apropie de datele ştiinţifice moderne.

drăguţe, formele lor mărunte diferenţiindu-le puternic de robustele tibetane şi apropiindu-le de chinezoaice. Bărbaţii sunt viguroşi, una dintre ocupaţiile lor favorite fiind vânătoarea. Condiţiile vieţii actuale însă i-au obligat să devină cultivatori. Ei arată puţin zel în exersarea acestei profesii; iată de ce vecinii lor newari, muncitori sârguincioşi, ocupă în mod paşnic din ce în ce mai mult pădurile din Sikkim pentru a face acolo agricultură. Populaţia mon din Tibet, îndepărtată din Nepal, rezistă mai bine în jurul târguşorului său capitală Tawang.

Trebuie să ne ferim de a ne imagina Nepalul secolelor trecute – cel care exista înainte de era noastră şi la începutul acesteia – sub chipul său modern. Chiar şi în zilele noastre, când vorbesc despre Nepal, nepalezii nu înţeleg decât valea centrală, singura parte dens populată a teritoriului.

Imigraţiile, invaziile menţionate în istoria Nepalului, se mărgineau la mişcări de triburi în limitele restrânse ale unei mici părţi a lanţului himalayan.

Nu prea ar merita de notat sub titlu de război decât invadarea sudului Tibetului de către nepalezi în 1790. Ei au fost înfrânţi de o armată compusă din tibetani şi chinezi şi constrânşi să accepte nişte condiţii de pace care stipulau obligaţia de a plăti, din cinci în cinci ani, un tribut Chinei. Acest tribut a încetat să mai fie plătit după căderea Imperiului Chinez.

O a doua invazie în Tibet s-a terminat cu victoria nepalezilor. Tibetanii au trebuit să semneze, în 1856, un tratat prin care se angajau să verse anual 10.000 de rupii Nepalului. În plus, nepalezilor care locuiau sau călătoreau în Tibet li se recunoştea dreptul de extrateritorialitate. Nepalezii aveau de asemenea permisiunea să-şi desfacă mărfurile în Lhasa, iar acestea erau scutite de taxe vamale la intrarea în Tibet.

Mai putem aminti aici şi expediţia engleză care, în urma unor incidente de frontieră, a adus înfrângerea nepalezilor şi i-a obligat să accepte, în 1816, un fel de

protectorat britanic care a încetat odată ce India şi-a dobândit independenţa.

Nici cucerirea ţării de către gorkali nu trebuie imaginată ca o epopee grandioasă.

Gorkalii[16] sunt cu siguranţă străini în cadrul populaţiei de rasă galbenă care trăieşte în Munţii Himalaya, dar nu au venit de departe pentru a invada valea nepaleză; erau deja stabiliţi nu departe de aceasta.

Gorkalii sunt arieni, descendenţi ai prinţilor Rajput care, deposedaţi de teritoriile lor de către invadatorii musulmani, s-au refugiat în Munţii Himalaya.

În momentul sosirii lor la Gorka, oraşul de la care li se trage numele, acesta era ocupat de un trib din seminţia kha. Un şef al gorkalilor l-a omorât pe regele din

Gorka şi i-a luat locul. Succesorii săi au cucerit încetul cu încetul restul ţării.

Istoria Nepalului, care se desfăşoară în mare parte în strâmta căldare a fostului lac secat, este o istorie sângeroasă ce abundă în atrocităţi. Găsim aici numeroase masacre, sacrificii umane, văduve arse de vii şi chiar şi o dramă asemănătoare cu cea al cărei erou este grecul Oedip.

Iată povestea în câteva cuvinte:

Virupăksha avea doisprezece ani când un astrolog i-a făcut horoscopul, care spunea că va comite un incest cu mama sa. Cuprins de oroare, Virupăksha şi-a părăsit familia şi a devenit un pelerin evlavios. Mama sa a făcut acelaşi lucru. În cursul călătoriilor lor, cei doi s-au întâlnit. Mulţi ani se scurseseră; ei nu s-au mai recunoscut, iar incestul a fost comis. Totuşi, Virupăksha a descoperit adevărul. Nu ni se spune că mama s-ar fi spânzurat, este puţin probabil să o fi făcut. Însă fiul, care comisese incestul fără ştiinţa lui, a încercat să găsească modalităţi de a se purifica pentru fapta săvârşită. Shiva, pe care l-a consultat, l-a sfătuit să topească o cantitate de aramă

16 Gorkali este numele care li se dă în regiune. Străinii occidentali îi numesc gurkha.

egală cu greutatea pe care o puteau duce trei catâri şi să bea acest lichid. Virupăksha a considerat această penitenţă prea eroică. I-a cerut sfatul unui călugăr budist... Peripeţiile penitenţei sale sunt numeroase, dar, într-un final, el a reuşit să se purifice. Între timp, devenise budist şi respecta regula conform căreia nu trebuie să mănânci după apusul soarelui. S-a întâmplat însă ca, în timp ce era la Pashupati (un templu din Nepal) şi lua masa, soarele să coboare după linia orizontului.

Cum Virupăksha nu dorea să-şi întrerupă masa, a apucat soarele cu o mână pentru a-l reţine, timp în care s-a grăbit să termine felurile de mâncare aflate în faţa lui.

Ca urmare a furiei astrului care a fost împiedicat să apună, Virupăksha a murit cu mâna agăţată de soare.

Istoria Nepalului nu este lipsită de incidente comice, adevărate sau false, dar tonul său general rămâne sumbru.

Ceva din trecutul său sinistru rămâne în atmosfera Nepalului. Ţara aceasta nu emană nici seninătatea ce caracterizează alte regiuni himalayene, nici vigoarea înviorătoare pe care o degajă asprele solitudini ale Tibetului. Este un loc cu ascunzişuri, neliniştitor.

CAPITOLUL III

Mă pregăteam să vizitez valea Nepalului, rememorând mitologia confuză care îl învăluie.

Swayambhu îmi reţinea în mod deosebit atenţia. Nu este oare fascinantă această flacără care izbucneşte din inima unui lotus, această flacără care este Fiinţa primordială, ba mai mult, Fiinţa în sine, după cum spun esotericii nepalezi?

Acestui simbol al flăcării-energie al cărei joc face să apară şi să dispară universuri ar fi trebuit să i se consacre fie o simplă movilă de pământ, în chip de altar, în vârful unui pisc învăluit în nori, fie un templu gigantic aşa cum există în sudul Indiei. În Nepal însă nu am găsit nimic asemănător.

Nu departe de Katmandu, pe o colină numită Swayambhunath a fost ridicată o stupă pentru a ascunde

flacăra lui Swayambhu, după cum am povestit în paginile precedente. Stupă, construcţie care seamănă cu o grămadă de pământ de formă rotunjită, este primul monument pe care l-au ridicat budiştii când Doctrina originară a lui Buddha a început să degenereze, iar adepţii săi au căzut din nou pradă superstiţiilor obişnuite din jurul lor: cultul relicvelor etc. Primele stupe sau *caitya* au fost monumente funerare în care era depusă cenuşa persoanelor venerate pentru virtuţile lor sau pentru alte calităţi excepţionale.

Cenuşa lui Buddha, împărţită după incinerare, a fost dusă în mai multe locuri din India şi deasupra sipetelor care o conţineau au fost ridicate stupe. Aşa a fost descoperit unul dintre aceste sipete în timpul săpăturilor făcute de serviciile arheologice britanice.

Budiştii s-au revoltat vehement, la vremea aceea, împotriva investigaţiilor arheologilor în interiorul anumitor stupe. Totuşi, descoperirile acestora au adus dovada existenţei istorice reale a lui Siddhartha Gautama, Buddha, pe care unii îl considerau un mit. Acest rezultat ar fi trebuit să-i bucure pe discipolii marelui înţelept. Nu mă îndoiesc că cei mai inteligenţi dintre ei sau şi bucurat, dar ei sunt doar o mică elită, în timp ce mulţimile ignorante care se consideră budiste numără milioane de indivizi.

La Swayambhunath nu este vorba de un monument funerar, din moment ce se presupune că stupă adăposteşte flacăra vie a lui Swayambhu. Ar fi trebuit să spun mai degrabă: „ar trebui să se presupună”, dar mi-am dat seama imediat că Swayambhu a căzut în uitare sau şi-a pierdut semnificaţia în locul său de origine.

Pe platforma pe care se află stupă se ajunge cu ajutorul unei scări construite printre copaci. În timp ce urcam, m-am întâlnit cu numeroşi pelerini care coborau de la templu, după ce îşi terminaseră devoţiunile; alţii, dimpotrivă, urcau, purtând ofrande – orez, flori – şi murmurând invocaţii.

Evident, venisem ca să văd locurile, dar în călătoriile

mele mă interesează nu atât monumentele, cât mentalitatea celor pe care îi întâlnesc. Când privesc un templu, zeităţile ale căror statui sunt onorate, scenele reproduse în sculptura sau în pictura zidurilor, încerc să pătrund ideile exprimate prin ele, mentalitatea oamenilor care au construit şi au decorat edificiul şi care i-au adăpostit aici pe zeii pe care îi văd. De asemenea, îmi place să caut ideile care există în mintea credincioşilor contemporani ce merg la templu şi gândurile pe care le pot sugera acestora riturile pe care le îndeplinesc.

În capătul scărilor se găseşte un enorm *vadira* aşezat pe un piedestal a cărui bază sculptată reprezintă animale. *Vadira* (în tibetană, *dordji*) este un instrument ritualic pe care cel care celebrează anumite rituri îl ţine în mână şi îl manevrează în diferite feluri, fiecare din gesturile sale având un sens simbolic. *Vadira* înseamnă „diamant”[17] şi, prin analogie, are sensul figurat de indestructibil; el este cel care distruge şi care nu este distrus. Este, de asemenea, emblema puterii.

Vadira a fost adoptat în India, în China, în Japonia, în Tibet, unde i s-au dat forme uşor diferite. În Nepal este folosită forma tibetană, dar e îndoielnic că nepalezii au împrumutat-o din Tibet. Contrariul este mai veridic.

O femeie de etnie newar se opreşte lângă *vadira* şi pune câteva boabe de orez pe piedestal. Sunt uimită. Acest instrument ritualic nu este un obiect de cult.

Mă aventurez să-i cer detalii femeii.

— Îl cinstesc pe Buddha, îmi răspunde ea. Apoi pleacă aruncându-mi o privire lipsită de orice bunăvoinţă.

Mă apropii de stupă.

Monumentul, înalt de vreo zece metri, are o măreţie specială; trebuie să fi fost frumos înainte ca lipsa de curăţenie şi neglijenţa indigenilor să-l fi desfigurat.

Are obişnuita formă a stupelor: o movilă de pământ şi de cărămizi, rotunjită ca un dom. Din vârful domului se ridică un turn scund pătrat; pe fiecare dintre cele patru

17 Vadjra înseamnă şi „tunet”.

feţe ale acestuia sunt pictaţi doi ochi: ochi a căror privire nu fixează nimic şi care văd totul: ochii lui Buddha, spun credincioşii de rând; ochii care percep realităţi ce scapă vederii noastre obişnuite, explică iniţiaţii.

Din turn se ridică un con, înconjurat de treisprezece cercuri simbolizând treptele progresive pe care Bodhisattva urcă spre Cunoaştere. O umbrelă stilizată, emblemă a regalităţii şi a gloriei, este plasată deasupra conului şi, deasupra ei, o săgeată aurită îndreptată spre cer: flacăra lui Swayambhu.

Baza monumentului este înconjurată de o plintă înaltă care susţine mai multe altare ce adăpostesc statuile a diferite zeităţi.

În jurul stupei sunt grupate mai multe temple şi o mulţime de altare, nişe, pietre sculptate şi stupe miniaturale îngrămădite unele în altele în dezordine.

Tot panteonul moştenit din hinduism şi din budismul tantric este reunit aici, surâzător, schimonosit, ameninţător: personaje cu capete şi cu braţe multiple ale căror mâini ţin obiecte heteroclite: lotuşi înfloriţi, cărţi, funii, efigii de animale, cranii umane, cuţite ritualice asemănătoare unor seceri. Apropierea dintre toate aceste figuri extravagante creează iluzia mişcării. O viaţă ocultă a fost insuflată acestei lumi groteşti prin omagiile credincioşilor fervenţi care au defilat prin faţa stupei timp de secole. Atmosfera din jurul ei ar fi aproape tulburătoare dacă lipsa de curăţenie a locului nu ar deturna atenţia provocând repulsie.

Dovada veneraţiei credincioşilor se manifestă, spre marele dezavantaj al monumentelor, sub formă de ofrande de alimente. Pe frumoasele altare, pe plăcile aurite, gravate artistic, care împodobesc plinta stupei, rămân lipite orez şi bucăţi de aluat. Mulţi idoli au fost stropiţi din belşug cu unt topit sau cu oxid de plumb a cărui culoare roşie semnifică sângele sacrificiilor. Murdărit este mai ales Ganesha, zeul cu cap de elefant reprezentat pe nenumărate pietre de toate dimensiunile, unele dintre

acestea cufundându-se în pământ, lăsând burdihanul zeului pe jumătate îngropat în noroi.

Să îndrăznesc să scriu? Genul de lipsă de curăţenie a locului este greu de descris. Îngrămădeala de monumente şi de pietre li s-a părut indigenilor că putea fi folosită asemenea unei păduri dese, pentru a-şi face acolo nevoile.

Atentă unde pun piciorul, mă îndrept spre templul principal. Interiorul este luminat de multe lămpiţe asemănătoare celor cu care tibetanii îşi împodobesc altarele. Un zumzet surd produs de recitarea cărţilor religioase umple sala de mici dimensiuni. „Sfânta sfintelor" din templu este o încăpere întunecoasă în care o flacără palidă se ridică dintr-un recipient plin de ulei. În acest fel demn de milă evocă nepalezii minunata legendă a lui Swayambhu – flacără izbucnind din inima unui lotus semănat de Buddha în Nâg Hrad, lacul zeului-şarpe.

În timp ce mă îndepărtez de templu, cineva se apropie de mine prin spate şi o voce destul de agitată mă întreabă:

— Sunteţi aici singură?

Acest „singură" este semnificativ. Nu am voie să mă plimb *singură* în Nepal. Ştiu asta, dar nu-mi doresc decât să eludez această servitute căreia i s-au supus fără rezistenţă alţi călători, favorizaţi, ca şi mine, prin permisiunea de a intra în această ţară. Am un caracter nesuferit, nu admit îngrădirea libertăţii mele. Câte lupte, câte elaborări istovitoare şi îndelungate de strategii mi-au fost necesare pentru a reuşi să trec de barierele pe care au încercat, unii şi alţii, să mi le impună în cursul călătoriilor mele! Am reuşit aproape întotdeauna… întotdeauna când scopul pe care voiam să-l ating merita cu adevărat efortul.

În Nepal, nu urmăream niciun scop interzis. După cum am spus şi la începutul cărţii, nu-mi propusesem să vin aici; mi s-a oferit „spontan" ocazia, am profitat de ea cu plăcere, asta e tot. Cel care mi-a oferit-o era un om foarte important. A murit; autoritatea britanică nu se mai exercită asupra Indiei şi puţina influenţă pe care Anglia o

avea în Nepal nu mai există; să-i lăsăm deci să rămână anonimi pe cei care au vrut să-mi faciliteze călătoria şi au făcut-o în măsura în care a fost posibil. Amintirea mea recunoscătoare le rămâne fidelă.

Cel care mă interpelase era Sigh, „deţinătorul de diplomă de BA” a cărui vizită o primisem a doua zi după sosirea mea.

Fără a-i răspunde la întrebare, am replicat:

— Ia te uită, aţi venit la Swayambhunath. Sunteţi aici pentru a vă face devoţiunile?…

— Am fost la bungaloul dumneavoastră pentru a vă lua şi a vă arăta oraşul.

— O, ce amabil din partea dumneavoastră, dar nu trebuia să vă deranjaţi. Evident, vă voi ruga să mă însoţiţi câteodată. Probabil ştiţi multe lucruri interesante despre ţară, despre monumentele ei şi despre viaţa indigenilor. Nu vă temeţi, voi folosi şi poate chiar voi abuza de serviciile dumneavoastră, dar vă voi trimite vorbă atunci când voi dori să ies cu dumneavoastră, pentru a şti ce zi vă convine.

— Am făcut un plan zilnic pentru excursiile dumneavoastră, a zis Singh grăbit. În acelaşi timp, a scos o hârtie din buzunar şi mi-a arătat-o.

Tocmai v-am mărturisit că am un caracter nesuferit; acesta s-a manifestat imediat şi am respins foaia de hârtie pe care mi-o întindea Singh.

— Nu, nu, mulţumesc. Detest programele aranjate dinainte şi mai ales programele aranjate de alţii pentru a-mi orândui deplasările. Oricât de amabil şi de bine intenţionat aţi fi, nu aveţi cum să ghiciţi ce este interesant pentru mine, ce doresc să văd şi pentru ce anume nu merită să mă deranjez.

— Dar… e pentru a-l putea informa pe ofiţerul care trebuie să vă însoţească şi care trebuie, de asemenea, să dea ordine pentru ca o trăsură, sau cai, în funcţie de locul unde doriţi să mergeţi, să poată veni să vă ducă. Prietenul meu Mukerdji mi-a cerut să vă stau la dispoziţie. Aţi văzut

scrisoarea sa. I-am arătat-o ofiţerului căruia i s-a ordonat să se ocupe de dumneavoastră şi el mi-a spus că vă pot servi ca translator…

E clar! Singh s-o fi lăudat în cercuri înalte în legătură cu calitatea sa de BA şi cu relaţiile sale cu Mukerdji, care este un brahman erudit, autor al mai multor lucrări şi bucurându-se, ca atare, de un oarecare renume, şi s-o fi propus ca translator. Dar eu n-am nevoie pe drum de un translator pentru conversaţii banale. Când va fi vorba despre discuţii serioase, mă voi strădui să găsesc un translator doct în subiectele pe care le cercetez. Şi după câte se pare, Singh nu este omul care îmi trebuie.

De fapt, poate că este, dar felul cum vrea să mă impresioneze şi faptul că m-a urmărit la Swayambhu mă agasează.

— Mai vedem noi, spun eu pentru a încheia discuţia, mă întorc acasă.

În timp ce mă întorc, văd doi indivizi care mă salută şi care încep să mă escorteze.

Poftim! Acum nu voi mai scăpa de supraveghere nicăieri.

Am plecat la Swayambhu în zori, cu servitorul meu tibetan. Cei care probabil erau deja însărcinaţi să mă păzească nu şi-au dat seama de plecarea mea. Sigur nu li se va mai întâmpla una ca asta, vor fi vigilenţi de acum înainte… Dar şi eu la fel.

Pentru întoarcere, mă aşteaptă o trăsură. Trebuie să consider acest fapt o atenţie din amabilitate, aşa ar face călătorii străini mai „dresaţi” decât mine – mai *tamed*, dacă folosim expresivul termen englezesc care redă atât de bine nuanţa acestei stări de spirit. Dar eu nu aparţin unei specii „dresabile”, iar vederea trăsurii nu mă face decât să-mi scot şi mai tare „ţepii”.

În bungalou, ofiţerul mă aşteaptă. Schimburi de politeţuri. Regretă că am făcut un drum atât de lung pe jos; ar fi trebuit să anunţ care îmi era intenţia… Aş fi fost ghidată… mi s-ar fi arătat…

Da, cunosc acest refren; cu siguranţă s-ar fi trimis în grabă un emisar la Swayambhu, înainte de sosirea mea, pentru a pune să fie închise toate porţile care se pot închide şi mai ales cele ale templului cu flacăra.

În orice caz, aşa se va încerca să se procedeze în alte părţi. Străinul este văzut ca un intrus indezirabil, dacă nu chiar ca un inamic. Aşa este aproape peste tot în Orient, iar călătorii care se lasă impresionaţi de manifestările vădite de prietenie ale băştinaşilor se înşală amarnic. Există mereu, în adâncul spiritului acestora din urmă, o animozitate latentă faţă de omul alb. Şi cine dintre albii cu adevărat clarvăzători în ceea ce priveşte sentimentele lor secrete ar îndrăzni să spună că nu nutreşte în fundul sufletului un dispreţ instinctiv faţă de indigen?

Eram pe malul Gangelui când am auzit această declaraţie semnificativă: „Englezii ne dispreţuiesc şi noi ştim asta. Dar noi îi dispreţuim pe englezi şi ei nu ştiu asta. Acesta este avantajul nostru faţă de ei”.

Indianul care vorbea astfel îi numea pe englezi pentru că ei erau străinii aflaţi cel mai aproape de el, dar toţi albii puteau fi incluşi în declaraţia lui.

Nu este nimic de făcut în această privinţă. Trăncănesc întruna despre acest subiect, dar el se impune în mod obsedant oricui are privirea destul de pătrunzătoare şi mintea destul de lucidă pentru a-şi da seama care este situaţia sa în Orient. Este oare această stare de lucruri iremediabilă? Mă tem că da. Ruperea legăturilor care ataşau India de Anglia, exemplul Birmaniei care şi-a declarat independenţa au accentuat-o şi mai mult. Veşti recente primite din Tibet îmi confirmă pesimismul referitor la acest subiect. Ce păcat!

Foarte conştientă de sentimentele pe care nepalezii le nutreau la adresa mea, am preferat să adopt, în faţa ofiţerului căruia îi fusesem încredinţată, o atitudine diferită de cea a celor câţiva turişti care au fost plimbaţi în lesă prin valea Nepalului. Scopul meu era, de altfel, diferit de al lor.

— Nu am intenţia să circul mult, i-am spus… îmi va fi de ajuns să intru în contact cu atmosfera ocultă a ţării.

Am adoptat un aer de superioritate şi am continuat:

— Nu ştiţi probabil că toate evenimentele care au loc lasă în eter o amprentă. Iar în această ţară s-au produs evenimente considerabile. Relatările cu privire la ele nu sunt decât nişte poveşti de adormit copiii. Vizitele succesive ale diverşilor Buddha care s-au oprit pe munţii ce ne înconjoară sunt, în realitate, cu totul altceva decât trecerea acestor Buddha călători. Iar flacăra… flacăra lui Swayambhu, puteţi să-l vedeţi pe universalul Shiva în ea?

Ofiţerul şi Singh mă ascultau aiuriţi.

Nu că le-aş fi spus ceva nou pentru ei. Ştiam că unii mistici hinduşi cred în posibilitatea de a percepe imagini sau cuvinte înscrise pe cer. Un hindus celebru în întreaga Indie şi care, de altfel, este un erudit şi un filosof de mare valoare mi-a cerut într-o zi părerea referitor la ce se citeşte întipărit pe cer.

Ceea ce îi stupefia pe interlocutorii mei nu era sensul cuvintelor mele, ci faptul că le auzeau pronunţate de o străină.

Am continuat deci:

— Nu ţin în mod deosebit să vizitez temple, să văd statui ale zeilor. Zeii sunt încă legaţi de dorinţele lor, sunt prinşi de bucuriile paradisului lor. *Sannvăsin*-ii au renunţat la cele trei lumi[18]. Ei dispreţuiesc paradisurile. Sunt stăpânii zeilor, iar aceştia li se supun. Dacă îi chem, vor veni ca prieteni… Vor veni, călărind vântul, razele soarelui sau fulgerul. Dar, pentru a-i vedea, trebuie să fii înzestrat cu ochi asemănători celor pe care voi îi pictaţi în vârful stupelor…

Nu e niciun pericol ca auditorii acestui discurs să mă creadă nebună. Cel mult vor putea crede că mă laud atribuindu-mi puteri pe care nu le posed. Ceea ce le spun

18 Lumea oamenilor (a noastră). Lumea strămoşilor, explicată câteodată ca glorie postumă, alteori ca imortalitate etc. Lumea zeilor: renaşterea printre ei, după ce ai devenit tu însuţi zeu.

este perfect rezonabil, real şi dogmatic, potrivit religiei lor. Şi, mă voi aventura să adaug, poate fi real dacă extragem semnificaţia ascunsă în cuvintele în aparenţă absurde.

Renunţând la tonul solemn, i-am anunţat că nu voi mai ieşi toată ziua.

Ofiţerul m-a întrebat dacă putea să trimită pe cineva mai pe seară pentru a se informa despre planurile mele pentru a doua zi. Nu va trebui decât să-i trimit vorbă şi totul se va aranja.

I-am acceptat propunerea.

Cu acestea, ofiţerul, Singh şi cei doi acoliţi care rămăseseră în pragul uşii se retraseră.

Oare ce să merg să văd mâine? Instinctiv m-am gândit la Bodanath. Este o stupă unde tibetanii merg în pelerinaj. De ce? Majoritatea pelerinilor nu ştiu de ce, dar aşa este obiceiul de secole. Era probabil să găsesc acolo câţiva călători rustici veniţi din „Ţara Zăpezilor”, iar perspectiva de a discuta cu ei mă încânta.

Bodanath să fie atunci! Fără să mai aştept să vină trimisul ofiţerului nepalez, i-am trimis eu un bilet exprimându-mi dorinţa de a pleca foarte devreme, dorind să-mi petrec toată ziua la Bodanath.

În timpul serii, două cutremure mici, apoi, puţin după, unul mai puternic mi-au zguduit bungaloul. Cutremureje sunt destul de frecvente în Munţii Himalaya; nu era nimic de mirare, dar, deodată, mi-am amintit de vizita matinală la Swayambhu. Băştinaşii ar lua oare fremătarea Pământului, care este o zeiţă, drept un semn al indignării sale? Asta ar putea să-mi atragă neplăceri. Şi apoi îmi reveni în minte şi amintirea discursului pe care-l ţinusem celor doi nepalezi şi mă pufni râsul. Poate îşi imaginează că zeii, răspunzând la chemarea mea, au alergat către mine?

N-am ştiut niciodată dacă cutremurul a trezit sentimente de ostilitate sau de respect la adresa mea, căci niciun semn nu m-a lămurit în această privinţă. Probabil că niciun raport nu a fost stabilit între mişcările seismice şi

persoana mea, ceea ce a fost, evident, cu atât mai bine pentru mine.

Bodanath, situat la aproximativ 6 kilometri de Katmandu, este o stupă ca şi Swayambhunath, dar de dimensiuni mult mai mari şi cu un caracter complet diferit. Monumentul în sine are forma comună tuturor stupelor nepaleze, dar în timp ce la Swayambhunath construcţia în formă de dom se lungeşte pe verticală, la Bodanath ea se aplatizează, extinzându-se pe orizontală. Turnul pătrat – *toran*-ul – care se ridică din acest soi de ciupercă gigantică poartă, cum este obiceiul, doi ochi larg deschişi pe fiecare dintre cele patru feţe ale sale, iar deasupra lui se înalţă cele treisprezece trepte simbolizând etapele străbătute de Bodhisattva către Cunoaştere. Totuşi, în timp ce la Swayambhu aceste etaje sunt aşezate în jurul unui con, vârful lui Bodanath are forma unei piramide deasupra căreia se ridică tradiţionala umbrelă.

Bodanath nu este construit în vârful unei coline şi nu e înconjurat de păduri; îl găsim în mijlocul unui şes întins, printre câmpuri cultivate. Acest peisaj prozaic nu prea părea potrivit pentru a-i conferi un aer de demnitate. Totuşi, enorma masă (100 de metri în circumferinţă) a stupei întinse pe pământ într-o atitudine de posesiune aproape animalică produce o vădită impresie de forţă. De la mai mulţi kilometri distanţă, te simţi deja subjugat de privirea ochilor săi imobili care pândesc şi observă. Câte n-or fi văzut de peste zece secole de când privesc fără să se fi închis niciodată?…

Deseori, când îi fixezi, aceşti ochi din vârful stupelor nepaleze capătă aspectul tulburător de sfinx care îl interoghează pe trecător cu un aer de superioritate batjocoritoare. „Cine eşti tu, unul ca atâţia alţii care au apărut, s-au agitat şi au dispărut în timp ce eu îi priveam? … Unde s-au dus ei oare?… Unde mergi tu?… Ştii oare?… Şi atunci ochii mari şi ficşi par să se lumineze de o lucire ironică ce vine din străfundurile eternităţilor.

La Bodanath, ca şi la Swayambhunath, data şi

motivele ridicării stupei rămân obscure. În lipsa unei relatări istorice, ni se oferă legende. Cea mai populară este următoarea legendă tibetană:

„Atunci când regele Ti Sron Detsan stătea la mănăstirea Samye[19], i-a cerut lui Guru Padmasambhăva să-i spună povestea ridicării stupei Maguta[20] din Nepal, iar Guru a vorbit astfel:

„Într-o *kalpa* precedentă (o altă vârstă a lumii), într-o epocă atât de veche încât durata timpului scurs de atunci depăşeşte înţelegerea noastră, Bodhisattva Avalokitesvara l-a implorat pe Buddha Amitabha să le salveze pe animalele care sufereau de durere. După ce a eliberat foarte multe animale, el s-a dus la Muntele Potala[21]. De acolo, a văzut animale nenumărate, ca grăunţele de mei, înghesuite şi formând un munte, iar toate aceste animale erau în continuare chinuite în mii de feluri.

Văzând acestea, Avalokitesvara a plâns. Două dintre lacrimile sale de milă au căzut în paradisul lui Indra, regele zeilor, şi, acolo, au dat naştere la două fete de zeu. Una a fost numită Kang-mă şi cealaltă Kang Chungma (micuţa Kang).

S-a întâmplat însă că această Kang Chungma a furat flori dintr-una din grădinile paradiziace. Ca pedeapsă, a fost condamnată să renască pe pământ într-o familie de foarte joasă condiţie socială: crescători de porci, care trăiau la Maguta, în Nepal. Ea s-a căsătorit, a avut patru fii, iar soţul său a murit de tânăr, lăsând-o singură să le asigure traiul copiilor săi. Ajutată de aceştia, ea a crescut gâşte pe care le vindea oamenilor bogaţi, făcând astfel avere. Era cunoscută sub porecla de Ma cha dzinepa (Mama păzitoare de păsări de curte). Era pioasă şi a hotărât să construiască o stupă în cinstea lui Buddha. În

19 Această mănăstire situată în sudul Tibetului a fost construită în 749. Autoarea acestei cărţi a locuit acolo după şederea sa la Lhasa.

20 Maguta este vechiul nume al stupei Bodanath.

21 Nu este vorba despre Potala din Lhasa, ci de adevăratul Munte Potala, situat pe o insulă chinezească lângă coasta Che Kiang. De acolo îşi trage numele Potala din Lhasa.

acest scop, a mers la rege şi l-a rugat să-i dea un teren pe care stupă să poată fi construită. Dar, deşi intenţia sa a fost să construiască o stupă mare, ea nu i-a cerut regelui decât o suprafaţă de teren pe care ea o va putea cuprinde cu o piele de bou[22]. Regele i-a încuviinţat cererea, iar femeia a tăiat o piele de bou în fâşii extrem de subţiri şi a înconjurat cu ele spaţiul ocupat astăzi de stupă. Apoi a început construcţia acesteia, ajutată de fiii săi şi de un servitor, cu un măgar şi un elefant drept animale de povară. Dându-şi seama că stupă se anunţa a fi monumentală, dregătorii regelui l-au sfătuit pe suveranul lor să se opună continuării construcţiei căci, spuneau ei, grandoarea unei astfel de stupe ar eclipsa toate templele ridicate anterior de regi şi nobili seniori. Dar regele le-a răspuns că şi-a dat cuvântul şi că nu putea să se dezică.

După patru ani de muncă grea, doar baza stupei era terminată. Atunci, mama a murit; cu toate acestea, fiii săi au continuat munca şi au terminat construcţia, în spaţiul liber lăsat în mijlocul construcţiei, în formă de dom, a fost aşezat un cufăr conţinând relicvele lui Buddha Kashyapa[23].

Atunci, adresându-se zeităţilor, cel mai mare dintre fii a rostit această rugă:

«Fie ca într-o nouă viaţă să renasc ca un mare erudit şi să fiu util oamenilor».

Peste timp, el a devenit Thonmi Sambhota, părintele literaturii tibetane[24], deja menţionat mai sus.

Al doilea fiu şi-a exprimat o dorinţă similară şi, când a renăscut, a devenit Santa-rakshita, care a fost stareţ al mănăstirii Samye, prima mănăstire construită în Tibet. Auzindu-i, elefantul a fost cuprins de ciudă. Cum, s-a gândit el, aceşti doi oameni nu se gândesc decât la ei; cer toate lucrurile bune pentru dânşii şi nu fac nicio rugăciune

22 Legende asemănătoare se întâlnesc în multe ţări.

23 Kashyapa este un Buddha care ar fi trăit înainte de Buddha istoric Siddhartha Gautama, desemnat şi prin titlul de Sakya Muni (ascetul din clanul Sakya).

24 Secolul al VII-lea.

şi pentru mine care am trudit din greu ca să-i ajut! Atunci îmi voi spune dorinţa eu însumi: «Fie să renasc într-un fel care să-mi permită să le distrug opera».

Şi după foarte mult timp, el s-a născut ca om şi a devenit regele Langdarma, prigonitorul lamaismului.

Auzind ce spune elefantul, al treilea fiu a fost cuprins de indignare şi de frică, aşa încât şi-a dorit să renască sub o astfel de formă încât să se poată opune răului pe care elefantul îl va face în această nouă reîncarnare. Când a venit timpul să renască, el a devenit Lholung phel kyi Dordji (lama care l-a asasinat pe Langdarma)".

Mai departe, povestea se complică puţin. Ea are mai multe versiuni care relatează în mod diferit soarta celui de-al patrulea fiu şi pe cea a măgarului. Cum scopul meu nu este să analizez aici folclorul, nu mă voi opri asupra acestor divergenţe.

În timp ce înaintam către Bodanath, legenda îmi venise în mod natural în minte, dar alte idei mă preocupau mai mult. Mă gândeam la tibetanii stabiliţi lângă Bodanath. Poate că aceştia ar putea să aducă o notă interesantă şederii mele în Nepal, care risca să fie prea monotonă după gustul meu.

Lângă marea stupă, am găsit nişte case construite la marginea unui mare drum circular care permite pelerinilor să facă înconjurul monumentului, aşa cum cere ritul numit *kora*[25]. Majoritatea acestor locuinţe erau ocupate de comercianţi tibetani.

Am avut plăcerea să găsesc în prăvăliile lor articole care îmi erau familiare: rulouri de *pouruoc* şi de *nombou*, cearşafuri ţesute de mână, serj de Tsetang, obiecte de bijuterie fabricate foarte departe de aici, în Khams.

Am atins toate acestea cu plăcere, aproape cu tandreţe, şi am adulmecat deliciosul miros particular pe

25 Mersul în jurul unor monumente, statui, locuri sfinte etc. este o practică ce se regăseşte în toate ţările. După ceea ce citim în scrierile (sutra) budismului de la începuturi, se pare că un semn al respectului folosit în acea epocă în India consta în a te învârti în jurul persoanei căreia doreai să-i aduci omagiu.

care îl răspândeau. Miros care amintea de focurile de balegă uscată lângă care au lucrat ţesătorii şi mirosul de unt topit care alimenta lămpile ce ardeau în altarele de familie şi plutea deasupra holurilor pline cu ceai aburind… O! Tibet! Cum, oare, această ţară atât de diferită de a mea a putut să mă cucerească astfel, posedându-mă trup şi spirit, acaparându-mi toate senzaţiile şi toate gândurile?

Le cerusem gărzilor mele de corp să rămână afară şi să mi se aducă coşul cu provizii pe care îl luasem în vederea unui prânz în aer liber.

Tibetanilor le plac foarte mult alimentele exportate, în cutii, din Europa sau din America. Gazdele mele au fost încântate când le-am oferit conserve şi tablete de ciocolată. În schimb, întrucât mie nu mi-a mai rămas nimic de mâncat, le-am cerut să-mi facă ceai tibetan (amestecat cu sare şi cu unt) şi *momo* (un fel de plăcintuţă gătită la abur).

Până când masa avea să fie gata, am cumpărat diferite lucruri.

Tibetanii din împrejurimi, anunţaţi de prezenţa mea, dăduseră fuga şi se înghesuiau în prăvălia în care intrasem. Toţi vorbeau în acelaşi timp, făcând un zgomot asurzitor, râzând şi scoţând exclamaţii de uimire auzind o străină ce vorbea în limba lor. La Katmandu sau în India, unii dintre ei auziseră străini vorbind hindi sau nepaleza, dar niciodată tibetana. Tibetana, chiar aşa!… vorbeam tibetana!… ce eveniment!

Buna dispoziţie a acestor oameni cumsecade era molipsitoare şi mă înveselea foarte mult, dar nu pierdeam din vedere că eram acolo pentru a încerca să aflu ceva. Ce?… Ceva care să aibă legătură cu obiectul meu de studiu preferat, credinţele oamenilor, viaţa lor religioasă. Prin ce anume tibetanii aceştia stabiliţi în Nepal se îndepărtaseră, în aceste privinţe, de coreligionarii lor lamaişti rămaşi în Tibet?… Şi prin ce anume credinţele şi practicile vecinilor lor newari, care îşi spuneau şi ei budişti, erau diferite de ale lor?…

Întrebările mele nu-mi aduseră, pentru început, decât un şuvoi de răspunsuri incoerente şi contradictorii. Dar, în această hărmălaie, o informaţie părea să se contureze: unii newari, deşi se autointitulau adepţi ai budismului, ofereau jertfe sângeroase zeităţilor hinduse. Nu erau nici călugări, nici călugăriţe printre ei, cei care se denumeau *bhikkhu*[26] fiind căsătoriţi şi capi de familie.

Sintagma „şi apoi” se repeta fără încetare în discursurile interlocutorilor mei, fiecare dintre ei dorind să-şi arate superioritatea asupra băştinaşilor.

După ce i-au respectat mult pe indieni între secolele al X-lea şi al XII-lea şi au devenit elevii lor, tibetanii, fără motive temeinice, au început să-i dispreţuiască. Astfel, în ceea ce priveşte căsătoriile, în timp ce acceptă cu bucurie pentru fiicele lor un soţ chinez şi chiar se arată de multe ori mândri de o asemenea alianţă, ei detestă ideea de a avea un indian drept ginere.

Puţin obosită de conversaţiile zgomotoase ale celor adunaţi în jurul meu, am declarat că voi merge să vizitez stupă – în tibetană se spune *chorten*, pronunţat *ceoten* – şi că mă voi întoarce când *momo* vor fi gata.

Ceea ce diferenţiază Bodanath de Swayambhunath nu ţine doar de situarea geografică şi unele particularităţi ale construcţiei stupelor, ci mai degrabă de caracterul influenţelor imediate. Nu întâlnim la Bodanath influenţa debordantă a hinduismului care înăbuşă Swayambhunath. Bodanath emană credinţă tibetană.

Stupă din Bodanath este izolată cu măreţie în mijlocul unei incinte de unde pleacă mai multe platforme etajate care urcă până la baza cupolei. Aceasta este înconjurată de o plintă în care sunt construite nişe, iar în fiecare dintre aceste nişe se găseşte un cilindru mare pe care îl poţi învârti prin împingere cu mâna. Aceşti cilindri sunt ceea ce străinii numesc, foarte incorect, „mori de rugăciuni”. De fapt, ei conţin rulouri de foi de hârtie sau panglici de stofă pe care sunt imprimate nu doar formula

26 Nume dat călugărilor budişti.

Aum mani padme hum! ci şi întregi tratate filosofice sau cuvinte şi fraze folosite în ritualurile magice. Conform credinţei populare, punerea în mişcare a cilindrului care provoacă rotaţia ruloului închis înăuntrul lui echivalează cu recitarea a ceea ce este imprimat pe acesta.

În colţurile marii stupe se înalţă mici stupe cu un frumos efect decorativ.

Ceea ce m-a surprins în mod agreabil a fost curăţenia meticuloasă a teraselor şi din jurul monumentului; un contrast frapant cu Swayambhunath şi care pare să demonstreze că locul nu este frecventat de acelaşi gen de credincioşi.

În timp ce circulam în jurul stupei, învârtind marii cilindri spre edificarea bravilor tibetani care mă priveau de jos, am zărit un om sprijinit cu spatele de una dintre nişe. Era îmbrăcat cu o robă tibetană şi purta părul împletit într-o coadă lungă care-i ajungea până la călcâie. Această coafură este semnul distinctiv al anahoreţilor tibetani numiţi *gomehen* care se dedică contemplaţiei în munţi.

Ce făcea acolo? Am deschis conversaţia şi am aflat că vizitase, ca pelerin, locurile sfinte ale budismului în India şi că urma să se întoarcă în Tibet prin Kirong.

Dar, odată întors în ţara lui, unde urma să meargă?

— Ţara mea este foarte departe de aici, răspunse el. Sunt din Khams, dar nu voi merge atât de departe. Am un guru[27] în provincia Tsang; deja am petrecut un timp pe lângă el. Mă aşteaptă. După ce voi primi binecuvântarea sa, el mă va zidi într-un *tsamkhang* complet întunecat. Nu voi mai ieşi de acolo niciodată şi îmi voi sfârşi viaţa meditând.

Un *tsam-khang*, de la *tsam* (barieră) şi *khang* (casă), este o locuinţă foarte mică unde te retragi pentru a medita, fie pentru un anumit timp, fie – mai rar – pentru toată viaţa. Totuşi, majoritatea acestor căsuţe nu sunt complet întunecate. Cele în care pustnicul rămâne

27 Guru este un termen sanscrit adoptat de tibetani, care înseamnă maestru spiritual.

permanent în întuneric nu există decât în câteva locuri unde se practică un antrenament mistic special.

Îl priveam cu interes pe omul care intenţiona să se închidă în întuneric pentru tot restul zilelor sale. Figura sa era gravă, dar nu trăda deloc melancolie.

I-am pus câteva întrebări la care el a răspuns laconic, fără să arate nicio dorinţă de a începe o conversaţie. Din scurtele răspunsuri pe care mi le-a dat, am aflat totuşi următoarele:

„Lumina zilei care face să apară în faţa ochilor noştri aceste mii de obiecte şi de fenomene care se mişcă şi se transformă fără încetare este o cauză pentru tulburarea vederii interioare. Această fantasmagorie care se ridică în faţa noastră, impunându-se atenţiei noastre, ne ascunde ce este în spatele ei. Şi exact asta ar trebui să ajungem să vedem, în străfundul nostru”.

L-am salutat pe viitorul sihastru, i-am urat să-şi atingă scopul şi m-am întors în prăvălia tibetană.

Ceaiul şi plăcintuţele *momo* mă aşteptau şi, cum îmi era foarte foame, am făcut onoare mesei care mi s-a oferit.

De îndată ce a fost posibil, iară să par prea curioasă sau prea indiscretă, am reînceput conversaţia asupra felului de religie practicată de newarii care se pretindeau budişti, ceea ce nu păreau deloc a fi.

Interlocutorii mei manifestau o destul de puternică antipatie faţă de aceştia. Ei i-au acuzat că practicau sacrificii sângeroase precum hinduşii. Unii dintre ei, spuneau dânşii, se dedau chiar la orgii incalificabile pe care le considerau ritualuri religioase.

O mare parte dintre hinduşii stabiliţi în Nepal sunt *shatkas* şi *tantrikas*. Ei venerează zeiţa. Zeiţa absolută, adică Shakti, toate celelalte zeiţe nefiind decât forme diferite ale acesteia.

În timp ce iniţiaţii descoperă în riturile senzuale ale cultului zeiţei elemente intelectuale şi spirituale, o mare parte dintre adepţii săi caută în ele doar satisfacerea instinctelor vulgare. În India am văzut de destul de

aproape aceste două aspecte. Care putea să fie situaţia la nonhinduşi? De altfel, cei pe care tibetanii îi acuzau erau *shatkas* sau erau adepţii unei forme sau ai alteia de şamanism existent în regiunea Munţilor Himalaya? Ardeam de dorinţa să mă informez şi, în acest scop, să discut cu câţiva dintre adepţii acestor rituri prezentate drept condamnabile. Totuşi, nu vedeam cum. Eram ceremonios escortată peste tot unde mergeam; acesta este cel mai mare obstacol pe care îl poate întâmpina cel care vrea să obţină o cunoaştere reală a moravurilor şi a mentalităţii locuitorilor din orice ţară. De aceea relatările provenite de la personaje oficiale au atât de puţină valoare. Toate raţionamentele pe care le puteam face referitor la acest subiect nu schimbau cu nimic situaţia. Nu-mi rămânea decât să mă resemnez.

Întorcându-mă, m-am oprit puţin în locul unde, pe drum, stupă din Bodanath urma să dispară din raza de vizibilitate. Am zărit-o departe, în atitudinea sa de enorm animal întins pe pământ într-un gest de posesiune provocatoare. Puteam încă să-i disting ochii mari, imobili, şi i-am întrebat. Ce-mi rezerva şederea mea în Nepal? Dar ochii impasibili nu mi-au răspuns nimic… poate că mi-a lipsit mie clarviziunea necesară pentru a discerne răspunsul lor.

Scopul călătoriilor mele a fost întotdeauna doar satisfacerea curiozităţii mele şi această curiozitate se referă la ceea ce eu numesc „peisaje” Aplic acest termen, conform accepţiunii sale obişnuite, naturii fizice şi este pentru mine o bucurie extraordinară să străbat regiuni puţin cunoscute sau, şi mai bine, regiuni necunoscute, să contemplu înfăţişarea lor compusă din munţi, râuri, văi, păduri, vegetaţie şi pietre; toate aceste lucruri trăiesc o viaţă atât de intensă şi spun poveşti atât de minunate celor care îşi deschid urechea. Dar înţeleg „peisaj” şi în alt sens, cel pe care i l-am dat eu. „Peisaj” înseamnă viaţa oamenilor: ceea ce ei lasă să se vadă în comportamentul lor care ţese stofa istoriei, dar, mai mult, „peisaj” înseamnă

şi ideile, gândurile, credinţele, dorinţele, iubirile şi urile, fricile, speranţele şi tot conţinutul a ceea ce oamenii din Occident numesc suflet şi care, departe de a fi „conţinut” într-un suflet, constituie, fără îndoială, ansamblul mişcător care este sufletul însuşi.

Dorisem, mai întâi, să văd Swayambhunath şi Bodanath pentru că acolo se găsesc manifestările mentalităţii celor care au ridicat stupele şi a celor care, în prezent, le venerează, dar Singh mă presa acum să vizitez oraşele din vale. Era inadmisibil, spunea el, ca arhitectura lor atât de deosebită să nu-mi inspire interes. Nu puteam să nu-i dau dreptate şi i-am promis că voi face excursii în compania sa. Înainte de a merge mai departe se cuvenea să vizitez chiar oraşul în care locuiam: Katmandu.

Katmandu numără în jur de cincizeci de mii de locuitori, poate puţin mai mulţi; recensămintele, în Orient, sunt foarte aproximative. Se pot distinge două zone: oraşul vechi, adevăratul Katmandu, şi un spaţiu destul de mare cu aspect modern.

Se spune că oraşul modern ar fi fost întemeiat în 723 de către un rajah numit Gunakamadeva – ceea ce contrazice legenda întemeierii sale de către Mandjushri. E format din numeroase străduţe înguste, întrerupte de pieţe publice. Casele au aici două sau chiar patru etaje, sunt construite din cărămidă şi acoperite cu ţiglă. Ceea ce constituie particularitatea lor este decorarea complicată a faţadei cu ornamente din lemn sculptat sau lucrate din ghips şi cu picturi în culori vii. Etajele cuprind ferestre care seamănă cu acele *bow-window* englezeşti şi balcoane care ies mult în afară faţă de parter. De îndată ce te îndepărtezi de centrul oraşului, casele devin colibe de lemn acoperite cu stuf.

Cel mai obişnuit tip de locuinţe în oraş constă din dughene pe marginea străzii; între acestea, o uşă permite accesul într-o curte în jurul căreia se ridică clădiri. Acestea din urmă au şi ele mai multe etaje; un mare număr de familii se înghesuie într-un spaţiu foarte mic. Condiţiile

sanitare sunt deplorabile.

În curte, o liotă de plozi în zdrenţe mişună şi scâncesc printre grămezi de gunoi menajer. Latrinele par inexistente, căci numeroase urme puturoase sunt presărate prin curţile în care intru. Nici măcar străzile nu sunt scutite, iar canalele de scurgere descoperite care băltesc degajă o duhoare infectă.

O epidemie de variolă bântuie în acest moment. Epidemiile sunt frecvente în Nepal, fiind puse pe seama zeiţei Sâtală, al cărei nume a devenit sinonim cu boala însăşi.

Băştinaşii au un fel ciudat de a se manifesta în timpul epidemiilor. Comparând comportamentul lor de acum un secol cu cel prezent, nu prea observ progrese.

Cronicile povestesc că anii de după 1810 au fost marcaţi de o serie de calamităţi, printre care şi o teribilă epidemie de variolă.

Se spune că zeiţa Sitală, după ce a suportat timp de doisprezece ani ofense repetate, şi-a pierdut răbdarea şi a intrat în Nepal. Mii de copii au murit; cadavrele lor nu au fost incinerate, ci aruncate în Băgmati, râul sacru al Nepalului, sau depuse pe malurile acestuia, acoperite doar cu un strat subţire de pământ. Infecţia s-a răspândit în toată regiunea înconjurătoare, apa râului a fost contaminată. Vulturii şi animalele sălbatice care au mâncat cadavrele au fost otrăvite şi au murit în număr mare. Sitală a pătruns în palat, iar rajahul a murit şi el de variolă.

În sfârşit, pentru a le onora, au fost scoase toate efigiile taurului Nandi, care este animalul pe care încalecă Shiva; atunci, ploi puternice au căzut, au luat cu ele cadavrele de oameni şi animale şi solul a fost purificat.

Asta nu înseamnă că Nepalul a scăpat atunci pentru totdeauna de variolă. Nici pe departe.

Puteam să-mi dau seama de ravagiile făcute de flagel după numărul copiilor a căror faţă era acoperită de pustule şi de cruste negre. Îmi imaginez că sufereau, dar părinţii nu păreau nici măcar să bănuiască. Nu li se acorda nicio

îngrijire. Îi puteai vedea pe cei foarte mici purtaţi în braţe şi plimbaţi pe stradă ca şi cum ar fi fost perfect sănătoşi. Alţii mai mari se jucau prin curţi, hidoşi la vedere, cu figura tumefiată şi purulentă. Unii stăteau aşezaţi, sprijiniţi de ziduri, părând că dorm. Poate erau muribunzi.

Care să fie rata mortalităţii bolnavilor? Această problemă nu interesa pe nimeni. Pentru a-i emoţiona pe orientali, evenimentele trebuie să capete proporţii cu adevărat nemăsurate. Or, încă nu se vedeau „râurile transportând o mulţime de cadavre de copii” ca în epidemiile precedente descrise în cronici. Nu întâlnisem decât două: unul pe malul unui afluent al râului Băgmat I, celălalt, pe jumătate devorat, pe un câmp unde un animal probabil îl târâse. Epidemia rămânea deci în nişte limite în care nu tulbura populaţia.

Eu, care nu făceam parte din „populaţie”, eram destul de dezgustată de contactele nesănătoase pe care le suportam în timpul vizitelor mele prin oraş. În plus, mă temeam să nu-mi fie contaminaţi servitorii. Insist mereu că trebuie vaccinaţi. Servitorul meu tibetan era vaccinat, ceilalţi, recent intraţi în serviciul meu, susţineau că sunt şi ei, dar puteam să mă îndoiesc. Cât despre mine, pe bună dreptate sau nu, mă cred refractară la orice fel de contagiune şi… până acum faptele mi-au dat dreptate.

Templele nu lipsesc la Katmandu, toate decorate din belşug cu sculpturi, picturi şi ornamente de aramă cu un efect pitoresc, dar fără măreţie. Sunt de toate dimensiunile, unele dintre ele nefiind decât mici altare sau simple nişe conţinând statuia unei zeităţi. Multe pietre pe care este sculptată imaginea unui zeu sau a unei zeiţe se ridică şi ele ici şi colo. Un mare număr dintre ele nu sunt doar mânjite cu miniu ca să imite sângele, ci chiar cu sânge veritabil, lipicios, înnegrit, pe care câinii vagabonzi îl ling.

Sacrificiile sângeroase sunt cotidiene în Nepal. Zeiţa, „Mama”, şi alte membre ale tribului zeilor avizi de sânge le cer fără încetare.

În faţa unei pietre în picioare nu prea sunt decât cocoşi sau, cel mult, câte o oaie nefericită ori o capră nenorocoasă cu gâtul tăiat, dar, în temple, pe lângă capre şi oi, se sacrifică şi bivoli.

Metodele de sacrificiu sunt absolut oribile. Sângele victimelor trebuie să stropească idolii. Unul dintre procedeele folosite constă în apucarea arterei carotide a bivolului sau a caprei căreia i s-a tăiat gâtul şi strângerea ei între degete aşa cum se face cu un furtun de stropit din cauciuc pentru a forţa lichidul să ţâşnească mai departe sau mai sus. Unii sacrificatori se laudă chiar că pot astfel să facă agonia unui animal să dureze mai mult de o oră.

Această orgie de sacrificii sângeroase atinge punctul culminant în cadrul sărbătorii Durga[28], Durga Puja sau *Dasahara*. Mii de bivoli sunt, cu această ocazie, sacrificaţi în câteva zile. Durga Puja este sărbătoarea oficială a Nepalului, în cursul căreia trupele sunt trecute în revistă, iar comandantul lor suprem binecuvântează drapelele.

Această binecuvântare are un aer puternic de barbarie, chiar de sălbăticie. O parte din sângele victimelor este strâns într-un mare recipient de aramă. La un moment dat, în timp ce fanfarele militare se dezlănţuie violent şi salve de focuri sunt trase repetat, comandantul suprem înaintează către drapelele aliniate. Soldaţii care poartă vasul plin cu sânge îl precedă. În faţa fiecărui drapel, comandantul se opreşte, îşi cufundă ambele mâini în sânge şi le împreunează, palmă pe palmă, pe pânza stindardului, imprimând astfel o sinistră mână a Fatimei.

Scena sângeroasă are loc în curtea Kot, o clădire situată lângă palatul Durbar („adunare”), unde, acum un secol, a avut loc un masacru şi mai lamentabil decât cel pe care tocmai l-am descris. În 1846, majoritatea capilor nobilimii şi principalii notabili nepalezi, convocaţi sub pretextul de a ţine un consiliu, se duseseră la Kot dezarmaţi. Acolo, au fost mişeleşte masacraţi de către

28 Durga este una dintre cele zece forme ale zeiţei. împreună cu Kăli, este una dintre formele sale cele mai populare.

soldaţi, iar curtea unde se îngrămădesc în zilele noastre capetele animalelor sacrificate a fost atunci plină de grămezi de cadavre.

Acest eveniment a provocat venirea la putere a prim-ministrului Jung Bahadur, ai cărui descendenţi încă o deţin în zilele noastre.

În toate oraşele nepaleze, piaţa Durbar este centrul, dar şi locul unde sunt ridicate monumentele cele mai remarcabile. Palatul Durbar de la Katmandu are la exterior un aspect impunător, dar interiorul nu prezintă mare interes. Lângă el se găseşte templul zeiţei Taleju, patroana familiei regale. Se povesteşte că Prithwi Nărăvan, şeful gurkha care a cucerit Katmandu, i-a adus o jertfă umană şi că zeiţa i s-a arătat în vis şi a blamat acest exces de zel.

Fără să fi fost foarte frecvente, sacrificiile umane au avut cu siguranţă loc, odinioară, în Nepal; cronicile menţionează mai multe.

Asta mă duce cu gândul la un anume fel de sacrificiu uman: cel al văduvelor arse pe rugul ce mistuia cadavrul soţului lor. Era un obicei curent odinioară în Nepal, iar acest „odinioară” nu este atât de departe. Se spune că trei dintre soţiile celebrului prim-ministru Jung Bahadur au murit arse de vii după decesul acestuia, ceea ce se întâmpla în 1880. Câte victime de cea mai umilă condiţie socială le-au imitat de atunci, fără ca moartea lor tragică să trezească atenţia? Ne-ar fi greu să aflăm, dar este aproape sigur că au existat asemenea victime, întrucât unele au fost semnalate în India în ciuda vigilenţei poliţiei engleze, încă activă la acel moment.

Când ni se spune că o văduvă a dorit să fie *sati*, adică arsă de vie, ne imaginăm imediat că a fost constrânsă de anturajul său să comită acest gen înspăimântător de sinucidere. Probabil că lucrurile au stat frecvent astfel, dar ne-am înşela crezând că femeia nu a acţionat niciodată din proprie convingere sau că a făcut-o doar foarte rar.

Ce motive le împingeau pe aceste nefericite la un asemenea sacrificiu? Existau numeroase motive. Mai întâi,

timp de secole, văduvia a fost considerată ceva condamnabil pentru femei. Situaţia văduvei în familia soţului său, la care trebuia să continue să locuiască, era dureros de tristă. Bigoţii îi reproşau moartea soţului său, spunând că fusese provocată de păcatele ei. Ea era ţinută la distanţă, supusă frecvent posturilor, trebuia să se radă în cap şi să poarte doar haine demne de milă. Pe de altă parte, o aureolă de glorie o învăluia pe *sati*, care lăsa o amintire venerată aproape ca o zeitate.

Toate ideile şi tradiţiile seculare de care este impregnată atmosfera hinduismului acţionând asupra minţii văduvei o hipnotizau şi o împingeau în final către rug.

În Nepal, sacrificiul văduvelor a fost practicat numai de partea hindusă a populaţiei, femeile din etnia newar şi cele din triburile din munţi au avut mereu bunul-simţ să îl refuze, preferând să se recăsătorească dacă vârsta le-o mai permitea.

După călătoria sa în Anglia – acum mai bine de şaptezeci de ani –, prim-ministrul Jung Bahadur a dorit, referitor la *sati*, să apropie legislaţia nepaleză de cea pe care englezii o introduseră în India. Totuşi, el nu a îndrăznit să interzică clar sacrificiul văduvelor şi să stabilească pedepse contra celor care îl favorizau, dar a introdus restricţii. Astfel, mamele cu copii mici trebuiau împiedicate să aleagă acest sacrificiu. Apoi, văduva care-şi anunţase intenţia de a se lăsa arsă putea, din acel moment, să retracteze, chiar şi în momentul urcării pe rug, ceea ce nu-i era îngăduit odinioară, căci legea permitea omorârea cu pietre a femeii care încerca să scape după ce făcuse o astfel de promisiune.

Vecinătatea Indiei, unde englezii interziseseră cu stricteţe practica *sati*, putea influenţa Nepalul în această privinţă. Ce se va întâmpla însă acum, când, odată cu plecarea lor, obiceiuri arhiânvechite, despre care se credea că erau date uitării, încep să reapară?

Scuzaţi-mi această digresiune. Ne vom continua

acum vizita în Katmandu: mai am de semnalat palatul, de altfel foarte modest, unde locuiesc aşa-numitele *Kumări*.

Kumâri înseamnă pur şi simplu o „fată”, dar acest titlu nu este purtat decât de fetele cu părinţi nobili sau care ocupă măcar un rang social înalt. Totuşi, Kumări din Katmandu sunt cu totul altceva, sunt fetiţe alese în jurul vârstei de şase-şapte ani pentru a reprezenta formele de activitate ale zeiţei, adică ale lui Shakti, energia universală.

Cronicile nepaleze semnalează că în timpul Dwâpar Yuga, vârstă a lumii anterioare celei în care ne găsim noi[29], patru Kumări s-au stabilit în Nepal după cum urmează:

Băi Kumărî din Themi, la est; Kwătha Kshe Băi Kumărî, la sud; Maiti Devi Kumărî, la vest, lângă Gyâneswara; şi Mangalopur Kumărî, la nord, la Bisil-nagara, lângă Bhasmeswara.

Din aceste legende a rămas obiceiul de a alege, după cum tocmai am spus, copile care le reprezintă pe Kumărî şi sunt onorate ca şi ea. Este esenţial ca aceste fete să fie virgine, de aceea ele sunt alese foarte tinere, dar cum hinduismul nu aprobă virginitatea pentru femei, după ce au ajuns la maturitate, ele încetează să-şi mai îndeplinească funcţia şi se pot căsători onorabil atunci când au atins vârsta dorită.

Din diverse motive, se întâmplă şi ca o singură Kumâri să fie aleasă. Aşa părea să fie cazul în cursul şederii mele la Katmandu.

În fiecare an, în timpul sărbătorii numite Indrajătra, Kumărî este aşezată pe un car împodobit ou ghirlande şi condusă astfel prin oraş, primind omagiile şi darurile populaţiei de-a lungul întregului traseu.

Înainte de cucerirea Nepalului de către gurkha, rajahii newari sărbătoreau cu mare pompă această festivitate a Kumârilor. Chiar aceasta a fost motivul care a facilitat cucerirea oraşului Katmandu de către invadatorii

29 Vârstele lumii, după hinduşi, sunt: Satya Yuga - Tretă Yuga - Dwâpar Yuga. Vârsta actuală se numeşte Kali Yuga.

gurkha.

Era obiceiul ca, atunci când carele ce le purtau pe Kumărî soseau în faţa palatului, tronul să fie aşezat pe carul unde se găsea principala Kumărî, chiar lângă ea. Sabia suveranului era depusă pe tron, ea reprezentându-l, dar câteodată rajahul însuşi se aşeza lângă Kumărî.

Tocmai în acea zi a intrat în Katmandu Prithwi Narayan, cuceritorul Nepalului (mort în 1775). Când carele au ajuns la palat şi tronul a fost aşezat lângă Kurnărî, Prithwi Nărăvan s-a aşezat prompt pe el, luând locul rajahului.

Sărbătoarea, care dura deja de o săptămână, fusese stropită din belşug cu alcool. Trei sferturi din populaţie era beată, trupele nu au opus mare rezistenţă invadatorilor, aşa încât rajahul newar a fugit.

Să trecem acum în acea parte a capitalei Katmandu pe care am numit-o „oraşul modern", pentru a o diferenţia de partea cea mai veche a oraşului.

Contrastul dintre cele două părţi ale oraşului este izbitor. Cea „modernă" este curată, atent îngrijită, dar nu prea poţi vedea decât ziduri, anormal de înalte ziduri de grădini mărginind străzi largi, drepte, în general pustii. Liniştea ciudată care domneşte aici provoacă o uimire profundă la ieşirea din mulţimea zgomotoasă care se agită în oraşul vechi. Ai spune că eşti în altă ţară.

Dar de ce aceste ziduri atât de înalte? Printre grădini sunt cu siguranţă şi locuinţe; de ce se ascund acestea astfel, fără nicio vedere spre exterior? Pentru că atmosfera din Katmandu este departe de a fi sigură şi, ca aproape peste tot în Asia, dramele politice sunt un motiv de îngrijorare.

Monumentul cel mai „vizibil" din Katmandu este o coloană de aproximativ 60 de metri înălţime, care se ridică nu departe de câmpul de manevre.

Ce eveniment comemorează această coloană? Niciunul. Ea s-a născut dintr-o fantezie a marelui general Bhimasena, care, după ce a guvernat Nepalul, a fost

victima unor intrigi politice şi a murit în lanţuri într-o închisoare. Cadavrul său a fost târât pe străzile din Katmandu şi în final aruncat pe o grămadă de gunoi în 1840.

Coloana construită de Bhimasena în zilele sale de glorie s-a prăbuşit în 1833, în timpul unui violent cutremur. El a pus să fie reconstruită, dar, după moartea lui, în 1856, fulgerul a lovit-o şi a despicat-o în două de sus până jos. Reparată în 1869, ea continuă să fie un motiv de admiraţie şi de orgoliu pentru populaţia din Katmandu.

Potrivit unei semilegende fondatorul dinastiei suveranilor gurkha, care domnesc în prezent în Nepal, a pariat că va sări cu calul din înaltul coloanei şi că şi-a ţinut pariul, calul fiind ucis, dar călăreţul rămânând teafăr.

Se pare că saltul a fost într-adevăr efectuat, dar că nu a fost atât de spectaculos pe cât spune legenda. La momentul când a avut loc, coloana era în curs de reconstrucţie şi avea o înălţime mult mai mică decât aceea pe care o vedem noi acum. Gurile rele pretind şi că pe jos fusese aşternut un strat foarte gros de fân pentru a-l primi pe parior.

Dacă turnul din Katmandu atrage inevitabil privirile vizitatorului, palatul Şefului Statului este de natură să-l lase pe acesta cu gura căscată de uimire, atât de mare este contrastul cu vechile case neware acoperite de lemn sculptat şi cu zidurile înalte ce protejează locuinţe invizibile.

Turnul e o foarte frumoasă clădire în stil italian care, de altfel, şi este opera unui arhitect italian. Ar putea înfrumuseţa o piaţă spaţioasă în orice oraş european. Grădina din faţă, împodobită cu statui şi fântâni, este veselă şi niciun zid nu o ascunde de ochii trecătorilor.

Am auzit străini criticând acest palat, ce reproşau că nu este în armonie cu edificiile în stil newar clasic. Este evident că se deosebeşte izbitor de ele; e adevărat şi că este o copie banală a multor palate europene; cu toate acestea, mi-a plăcut de la prima vedere, după ce

contemplasem atâtea edificii străvechi de o incontestabilă valoare artistică, dar în care mi s-ar fi părut morbid să locuieşti deoarece erau întunecoase şi fără aerisire.

Prim-ministrului şef de stat îi plac ferestrele largi, care lasă să intre aerul şi lumina. În palatul său italian, el se bucură de încăperi vaste, însorite; îl felicit pentru asta. De ce nu face şi breşe salutare în zidul restricţiilor care îi întemniţează ţara, breşe pe unde să poată intra în Nepal adieri din lumea exterioară şi să iasă cele ale divinilor Munţi Himalaya? Dar poate că o asemenea iniţiativă depăşeşte puterea şefului statului, deşi puternic, care locuieşte în frumosul palat cu ferestre multe.

Şeful statului, în Nepal, este prim-ministrul, şi nu suveranul actual, maharajahul Dhiraja.

Prim-ministrul poartă şi el titlul de maharajah, dar fără completarea „Dhiraja”. Situaţia politică a ţării este similară cu cea a Japoniei înainte de 1868, atunci când Mikado-ul, Împăratul-Zeu, nu lua parte la guvernare, toată autoritatea fiind în mâinile Shogūnului.

În Nepal, dacă maharajahul Dhiraja nu este considerat descendent al zeilor, el este totuşi văzut ca un personaj prea sacru pentru a se ocupa de treburile statului, de fapt, pentru a se ocupa de orice treabă. Dar cine poate ghici schimbările de ordin politic pe care noul statut al Indiei le poate aduce Nepalului?

Am consacrat mai multe zile întâlnirii cu un maestru spiritual, un pândit ale cărui inteligenţă şi erudiţie îmi fuseseră lăudate, pentru a mi se explica unele pasaje din *Yoga Vasishta*[30]. Lucrurile stau aici la fel ca în India; aceşti erudiţi rămân pierduţi în amestecul inextricabil de contradicţii dintre foarte înalta filosofie Vedanta advaita pe care ei pretind a o profesa şi codurile lor sociale.

În intervalul dintre conversaţiile noastre, mă plimb în perimetrul unde se găseşte locuinţa mea şi mă împrietenesc cu nişte frumoase vaci albe care vin să pască aici. Câteva felii de pâine pe care le-am oferit acestora le-

30 O lucrare filosofică.

au făcut foarte prietenoase. Prea prietenoase chiar, căci a trebuit de câteva ori să renunţ la privilegiul vizitelor lor atunci când ele traversau veranda, pregătindu-se să intre în micul meu salon.

Pânditul, care, ca toţi brahmanii[31] – şi, de altfel, ca toţi hinduşii –, consideră vacile animale sfinte, şi-a făcut, datorită prieteniei pe care ele mi-o arată, o imagine nemaipomenită despre virtuţile mele.

În ciuda expresiei stupide a fizionomiei lor, aceste vaci cumsecade erau probabil inteligente şi animate de sentimente altruiste. Poarta incintei, o simplă bară de lemn, nu se închidea bine şi rămânea deseori deschisă. Pe lângă cele patru vaci aduse în fiecare dimineaţă de un puşti, au mai venit câteva care, fără să le fi chemat eu, s-au prezentat pentru a primi pâine. Probabil că primele le informaseră că se distribuie bunătăţi în incintă.

Şi lucrurile nu s-au oprit aici.

Singh era la mine, insistând să nu mai amân excursia la Bhatgaon, când un enorm taur alb s-a arătat pe verandă, întinzându-şi capul mare cu coarne lungi, cu intenţia evidentă de a intra în casă. Deschiderea uşii era prea îngustă pentru el, aşa încât îşi arăta ciuda bătând din picior şi mugind. Era unul dintre acei tauri consacraţi lui Shiva, care rătăcesc în voie prin oraşe, hrăniţi de unii şi de alţii, şi care nu se jenează să se servească din legumele expuse în faţa dughenelor. Să le dai de pomană este meritoriu, nimeni nu-i alungă şi, de obicei, sunt paşnici. La gâtul acestuia, un credincios atârnase, ca ornament, un colier din perle mari albastre, iar altul adăugase o salbă de flori galbene. Astfel împodobit, masivul animal ar fi putut avea un aer grotesc dacă nu ar fi fost demnitatea, oarecum îngâmfată, credeţi-mă, pe care o arăta.

Dimensiunile vizitatorului meu impuneau mai mult de o felie de pâine; o pâine întreagă nu i-ar fi potolit sigur

31 Titlul de pandit (erudit) nu este atribuit decât brahmanilor. Oricât de învăţaţi ar putea fi oamenii aparţinând altei caste, acest titlu nu le este dat.

apetitul. Am trimis să i se aducă una şi m-am aşezat pe un taburet lângă capul său mare, singura parte din animal care reuşise să încapă în micul meu salon.

Cu cuţitul în mână, tăiam bucăţi de pâine, oferindu-i-le una câte una vizitatorului meu, care mesteca lent, oprindu-se din când în când să-l privească pe Shing sau să inspecteze camera şi dându-mi câte un impuls cu botul când întârziam să-i întind pâine. Când a terminat de mâncat, m-am ridicat, l-am bătut uşurel pe grumaz şi i-am poruncit să plece. El nu a mai insistat, văzuse că nu mai aveam nimic să-i dau.

În timp ce îl urmăream cu privirea, l-am descoperit, ghemuit lângă un tufiş, pe *sweep*erul meu, paria, care, cu mâinile împreunate şi privirea în extaz, părea pierdut în adoraţie.

Ce idiot, mi-am zis şi i l-am arătat, râzând, lui Singh. Dar acesta nu a râs. Oricât de umblat prin şcoli era, rămânea hindus, iar vizita inopinată a taurului lui Shiva îl impresionase.

Ne reluarăm conversaţia. Ne-am pus de acord că voi merge a doua zi la Bhatgaon, iar a treia zi poate la Patan, apoi mă voi decide pentru alte excursii fără a mă grăbi prea tare. Doream să-mi las zile libere pentru a primi vizita unor negustori care îmi propuneau obiecte de fabricaţie indigenă. Şi apoi, de fapt, chiar el, Singh, îmi dăduse de înţeles la început că putea să-mi intermedieze întrevederi cu unul sau doi înţelepţi yoghini pe care îi cunoştea. Întâlnirea cu ei mi se părea mult mai utilă pentru studiile mele decât să privesc monumentele nepaleze, oricât de interesante ar fi fost ele.

— Ah, răspunse Singh, nu am uitat nimic din ce v-am zis şi chiar i-am vorbit despre dumneavoastră unuia dintre cei câţiva guru care-mi acordă bunăvoinţa lor. Este gata să vă primească, dar refuză categoric să vă vadă dacă veniţi însoţită de toţi aceşti oameni care vă escortează. Puteţi să-l aduceţi pe servitorul dumneavoastră tibetan, dacă doriţi, dar, în rest, el nu mai admite pe nimeni. Nu doreşte ca

atmosfera de pace care îi învăluie refugiul să fie tulburată de zgomotul făcut de soldaţi şi de servitori. Iată ce face ca vizita dumneavoastră să fie dificilă…

— Nu mi se va permite să merg singură.

— Mă tem şi eu de asta… Dar, în sfârşit, mai puteţi totuşi spera.

M-am întrebat dacă nu cumva Singh inventa ceea ce îmi povestea. Poate că doar se lăudase; nu cunoştea niciun înţelept eremit şi încerca să-şi ascundă minciuna pretextând nişte condiţii care mi-ar face vizita imposibilă.

Dar Singh a continuat:

— Până atunci, guru vă poate trimite pe unul dintre discipolii săi avansaţi. El vorbeşte engleza… A fost în Anglia.

— Poate că este BA, am replicat eu, îndoindu-mă de calitatea individului anunţat.

— Mult mai mult decât atât! a exclamat Singh, este doctor în filosofie!

— Chiar aşa?… Ei bine, îl voi întâlni cu plăcere.

— Bine, voi aranja o întrevedere, dar vom merge mai întâi să vedem Bhatgaon şi Patan, nu-i aşa?

— De acord.

Şi a plecat.

L-am chemat pe Passang să-mi aducă ceai.

— Dacă l-aţi fi văzut pe *sweeper*, mai adineauri, v-aţi fi amuzat, îmi spuse el.

— Când?… Când îi dădeam de mâncare taurului?… L-am văzut. Ce adora, nătărăul?…

Pâssang e tibetan, îi dispreţuieşte pe hinduşi şi credinţele lor religioase. Are şi el creierul plin de cele mai groteşti superstiţii, dar asta nu-l împiedică să le ridiculizeze pe ale altora. Toţi facem asta.

— Vrea „să câştige merite” pentru că îşi imaginează că în felul acesta, într-o viaţă viitoare, se va putea naşte într-o castă pură. Faptul de a fi un *methar*] îi provoacă multă suferinţă.

— Bietul băiat. Poartă-te frumos cu el, nu există

niciun motiv să-i arătăm dispreţ.

— Cu siguranţă că nu. Noi, budiştii, nu credem în caste.

Passang nu se îndoieşte că noi, el şi cu mine, suntem coreligionari, doar că între budismul *meu* şi al *său* există o mare diferenţă. Nu contează. El continuă:

— Krishna Dass crede că dacă slujeşte o doamnă *sannvăsin* va avea „merite”. Şi când a văzut că taurul lui Shiva mănâncă din mâna dumneavoastră, v-a luat drept zeiţa însăşi. Şi tibetanul meu a râs cu superioritate.

— Dar tu nu crezi că eu sunt zeiţa?…

Băiatul a redevenit serios:

— Sunteţi mult deasupra ei, Jetsune Kushog[3233], răspunse el şi, întărindu-şi vorbele cu gestul, Păssang s-a prosternat de trei ori în faţa mea şi mi-a cerut binecuvântarea.

— Nu-i arăta *sweeperului* că îţi baţi joc de el, ar fi o răutate, şi lasă-l să spere că, dacă este cinstit, va putea să renască, după moarte, într-o familie de brahmani.

Nu aş fi povestit această conversaţie prea puţin interesantă dacă ea nu ar fi avut consecinţe interesante care vor fi relatate mai târziu.

A doua zi am plecat către Bhatgaon.

Bhatgaon, una dintre fostele capitale ale Nepalului în vremea suveranităţii newarilor, este situat la aproximativ 10 kilometri de Katmandu. Drumul care duce acolo trece printre orezării şi nu prezintă nimic remarcabil; mahalalele pe care le traversăm înainte de a intra în oraş sunt cât se poate de sărace şi înfiorător de murdare.

Tabloul se schimbă complet când ajungem în centrul oraşului vechi.

Edificiile printre care ne găsim au ceva ireal. Avem impresia că suntem pe scena unui teatru, în mijlocul decorurilor. Ne aşteptăm să auzim un fluier şi să vedem

32 Methar, vidanjor.

33 Jetsune Kushog sau Jetsunema, titlu care i se dă unei Doamne-Lama.

ieşind maşinişti care, cât ai clipi, vor demonta aceste palate şi temple fantastice.

Peste tot sunt faţade de lemn sculptat de toate formele, mai puţin în linii drepte. De etajele caselor atârnă logii, balcoane ieşite în afară, înclinate spre dreapta sau spre stânga, niciodată drepte. Acoperişurile suprapuse, cu excepţia câtorva acoperişuri de temple, se întrepătrund, se încalecă, dând aceeaşi impresie de instabilitate, de structuri zdruncinate de un cutremur. Pare că tot acest ansamblu de lemne vechi se va prăbuşi deodată. Totuşi, el stă în picioare de secole.

O decoraţiune în culori se adaugă la desenele sculptate în lemn sau în piatră. Culorile sale, care trebuie să fi fost foarte vii, păstrează încă, în ciuda uzurii timpului, o prospeţime plăcută; dar efectul cel mai frapant este produs de ornamentele de aramă care sclipesc cu un fel de aroganţă provocatoare, pe toate edificiile.

O idee unică se manifestă în arhitectura templului Nyatpola Dévala, o construcţie cu cinci etaje care se ridică în piaţa numită Taumari Toi.

De o parte şi de alta a scării foarte abrupte care urcă spre templu, zece statui sunt etajate pe perechi. Mai întâi, doi giganţi aşezaţi care ar reprezenta, se spune, nişte luptători profesionişti numiţi Jaya Mail şi, respectiv, Phatta. Se considera că fiecare dintre ei poseda o forţă egală cu aceea a zece oameni obişnuiţi. Pe treptele următoare se văd, succesiv: doi elefanţi – forţa elefantului este de zece ori cât cea a oamenilor cei mai puternici; doi lei având forma bizară pe care artiştii nepalezi o dau acestor animale – leul este de zece ori mai puternic decât elefantul. Deasupra leilor sunt doi grifoni sau echivalenţii acestor animale mitologice, dar sub o formă nepaleză care nu are nimic în comun cu cea a grifonilor cunoscuţi de artiştii din Occident – un grifon este de zece ori mai puternic decât un leu.

În sfârşit, chiar la poarta templului, figurile zeiţelor Singhini şi Vyaghini sunt sculptate în relief, pe două stele

de piatră. Forţa acestor zeiţe este egală cu cea a zece grifoni.

Referitor la construcţia acestui templu, cronicile nepaleze povestesc ceea ce urmează.

Al optsprezecelea rajah al Dinastiei Malla care domnea la Bhatgaon (secolul al XVII-lea) a construit un templu cu trei etaje şi l-a aşezat acolo pe Bhairava.

Bhairava înseamnă „teribil”, „care provoacă spaimă”. Bhairava este unul dintre calificativele lui Shiva şi, ca şi Bhairava, acest zeu este reprezentat cu un corp uman şi cap de taur. Prin extensie, numele Bhairava este dat unor zeităţi din clasa „Teribililor” ce compun Curtea lui Shiva.

Numai că Bhairava pe care Bhupatindra Malla îl aşezase în templu s-a dovedit a avea o proastă dispoziţie ale cărei efecte tangibile au fost diferite urgii care s-au răspândit prin ţară. Rajahul a cerut sfatul unor oameni înţelepţi şi cunoscători ai scrierilor numite Tantre şi aceştia i-au spus că, dacă ar aşeza-o în apropierea lui Bhairava pe Marea Zeiţă a Tantrelor, pe care Bhairava o venera, acesta s-ar linişti.

Templul cu cinci etaje a fost deci construit. Rajahul însuşi a adus cărămizi pentru construirea lui şi toţi locuitorii oraşului l-au imitat, astfel încât, după cinci zile, se adunase cantitatea de materiale necesare pentru construcţie.

Când templul a fost terminat, rajahul a aşezat în el imaginea unei zeităţi care îl călăreşte pe „Regele Morţii”: Yama; această imagine nu trebuia văzută de nimeni.

Templul părea a fi acum dezafectat. Am văzut fân pus la uscat pe toată lungimea scării sale, iar uşa de la sanctuar era larg deschisă.

Alte temple, la Bhatgaon, reiau acelaşi stil: scara mărginită de statui etajate. Animalele reprezentate includ cai, cămile, rinoceri etc.

Un templu dedicat lui Bhavani se ridică aproape în faţa celui cu „cinci etaje”. Este foarte bogat ornat, iar uşa sa e păzită de două animale fantastice din bronz a căror

gură este vopsită în roşu aprins. O întreagă faună extravagantă zburdă pe faţada monumentului. Storurile care închid ferestrele şi uşile altarelor sunt din panglică de metal aurit. Aici, ca şi la Swayambhunath, splendoarea artistică a decoraţiunilor este ştirbită de mizeria care se adună în straturi groase, produsă de ofrandele de unt, orez, prăjituri cleioase etc. pe care credincioşii le lipesc de ele.

Templul lui Ganesha, Zeul Cunoaşterii, nu este unul dintre cele mai importante din Bhatgaon, însă are o particularitate specială şi mi-a plăcut în mod deosebit, în faţa uşii, pe un stâlp înalt, se vede efigia unui şobolan, animal familiar zeului, pe care noi, occidentalii, nu suntem obişnuiţi să-l vedem sub formă de statuie. Steaguri din aramă aurită, cu catargele la fel de strălucitoare, încadrează intrarea; în curtea din faţă, un clopot este agăţat de un portic de piatră şi o cuşcă mare din metal prelucrat ţine loc de felinar.

Ceea ce atrage cel mai mult atenţia la Bhatgaon este o statuie de bronz a rajahului Bhupatindra Mall aflată deasupra unei coloane. Rajahul este reprezentat aşezat pe un tron, cu mâinile împreunate într-o atitudine de adoraţie. Tronul său este sprijinit, în cele patru colţuri, de lei; o dantelărie în piatră reprezintă ţesătura ce acoperă tronul. Tronul este aşezat pe un lotus enorm. Deasupra rajahului se găseşte umbrela, semn al regalităţii, căreia artistul i-a dat forma unui clopot agăţat de o prăjină, ambele din metal aurit.

Artiştilor newari le plăcea să înalţe statui pe coloane izolate. Le găsim din belşug în toate oraşele lor vechi.

Monumentul lui Bhupatindra mi s-a părut totuşi cel mai remarcabil dintre toate.

Vizita la Bhatgaon durase mult, fără niciun incident notabil. Aceeaşi mulţime – sute de oameni – mă înconjura când mă opream, oamenii înţepeneau, cu ofrandele în mâini, în pragul templelor unde urmau să se închine sau chiar, auzind ce se întâmpla afară, îşi abandonau zeii şi

veneau să o vadă pe „străină”[34].

Acest turneu, de genul celor pe care le fac persoanele oficiale, mă agasa enorm. Probabil că suveranii sunt obişnuiţi ca de la cea mai fragedă vârstă să joace acest rol de ciudăţenie. Fără îndoială, ei nu suferă din această cauză. S-au resemnat „să fie priviţi” în loc să privească ei înşişi liber, fără ca nimeni din preajmă să-i spioneze şi să le citească expresia fizionomiei în faţa cutărui sau cutărui obiect, într-o situaţie sau alta, şi apoi să o prezinte pe larg în presă.

Poate că, în fond, mentalitatea lor a fost modelată în aşa fel încât ei să nu încerce nicio dorinţă de a fi, câteodată, *ei înşişi*. Oare nu ne putem întreba dacă nu cumva un actor care nu ar înceta niciodată să fie pe scenă şi ar juca, fără încetare, într-o piesă fără antracte, într-un teatru fără culise, nu ar sfârşi prin a rămâne fără *eu*?…

— Doriţi să mergeţi mâine la Pătan? mă întreabă Singh pe când ne întoarcem la Katmandu. Discipolul marelui *sannvăsin* ar putea să vă primească poimâine.

Oare să merg, mâine, să mai văd monumente, obiecte din lemn sculptat, dragoni de aramă aurită?… Cu siguranţă, prefer să rămân acasă şi să scriu, să-mi pun ordine în notiţe. Pânditul ar putea veni în cursul serii…

Îi răspund lui Singh că i-aş fi îndatorată dacă l-ar ruga pe discipolul gurului său să vină a doua sau a treia zi, cum i-ar conveni cel mai mult, iar eu voi merge la Patan în cealaltă zi.

— Ne-am înţeles, răspunde Singh.

Passang avea veşti pentru mine.

A doua zi, când mi-a adus prânzul, mi-a spus direct, în limba tibetană:

---

34 Viaţa mea de călătoare mi-a oferit multe ocazii să constat similitudinea instinctelor umane şi mi se pare instructiv să n^emnalez acest lucru atunci când este cazul. în China, am văzut cum o catedrală întreagă s-a golit în timp ce episcopul oficia slujba. Toţi credincioşii se repezeau afară ca să vadă un alai de nuntă care trecea pe stradă însoţit de o muzică zgomotoasă. Curiozitatea este un stimulent puternic pentru aproape fiecare dintre noi.

— *Sweep*erul a înnebunit.

— Cum aşa?

— Ideea de a renaşte într-o castă pură îi tulbură spiritul şi a întâlnit un individ care vrea să profite de naivitatea lui pentru a-l stoarce de bani. El nu are destui, aşa că mi-a cerut să-i împrumut. Astfel a ajuns să-mi spună cum l-a cunoscut pe şarlatanul ăla.

— Bani?… Dar pentru ce?

— Ca să cumpere o capră.

— Sweeperul vrea deci să aibă o capră…

Passang râde.

— A, nu ca să o ţină aici, în incintă, desigur, ci ca să i-o ofere zeiţei.

— *Methar*-ul vrea să-i ofere un sacrificiu zeiţei! Dar lui nu-i este permis să intre în templu. Este dintr-o castă impură.

— Ei bine, aşa vrea şnapanul să-l păcălească. La piaţă, Krishna Dass s-a certat cu un negustor de *mitaie* (plăcinte). El s-a apropiat prea tare de taraba sa şi patiserul a pretins că umbra lui impură a trecut peste *mitaie*, spurcându-le, astfel încât nu mai puteau fi mâncate de oamenii din caste pure. I-a cerut deci lui Krishna să plătească preţul mărfii pe care o stricase.

— Nu a stricat nimic, am spus; hinduşii nu sunt foarte scrupuloşi în ceea ce priveşte plăcintele. Dacă omul ar fi deţinut un restaurant ar fi fost cu totul altceva.

— Habar n-am, a răspuns Passang. Cine să mai înţeleagă ceva din ideile neroade ale hinduşilor? *Methar*-ul nostru s-a supărat şi el şi i-a răspuns patiserului: „Eşti un mincinos negru la suflet. Plăcintele tale nu sunt bune de nimic; nu le cumpără nimeni şi ai găsit această stratagemă ca să mă faci să ţi le plătesc. Ei bine, nu-ţi voi plăti nimic. În viaţa viitoare tu vei fi un *methar*, iar eu, care îi cinstesc pe zei, voi fi poate un brahman”. Patiserul ar fi vrut să-l bată pe Krishna şi poate şi alţi oameni din mulţime ar fi dorit asta, dar nu îndrăzneau să atingă un *methar* de frică să nu se spurce. Ar fi trebuit să-l vedeţi pe Krishna când

îmi povestea scena. Era la fel de amuzant ca şi cum aş fi fost la teatru.

— Da, înţeleg. Dar ce are a face capra în toată povestea aceasta?

— A, staţi să vedeţi! în timp ce *sweep*erul se îndepărta, un om l-a urmărit şi a intrat în vorbă cu el. „Nu te întrista, frate”, i-a spus el. „Eu sunt devotat zeiţei. Ai spus că îi cinsteşti pe zei. Asta-i bine, dar să ştii că pe ea ar trebui mai cu seamă să o adori. Dacă faci asta, poţi fi sigur că vei renaşte ca brahman. Poate chiar ai fost brahman în viaţa ta anterioară. Probabil că ai făcut un mare păcat şi eşti pedepsit pentru asta, acum, că te-ai născut într-o familie de *methar*-i. Există anumite moduri de a o adora pe zeiţă, pe care ea le agreează foarte mult; ea nu le refuză nimic celor care o cinstesc astfel. Cunosc oameni care fac asta. Ar trebui să-i oferi o capră zeiţei. E adevărat că nu poţi să oferi tu însuţi sacrificiul şi nici să asişti la el din cauza castei în care te-ai născut ca pedeapsă a păcatelor tale trecute. Nu trebuie nici să atingi capra, ca să n-o spurci, pentru că atunci nu ar mai putea fi oferită zeiţei, dar, cum văd că eşti un tânăr pios, vreau să te ajut. Dă-mi zece rupii, voi cumpăra o capră potrivită şi le-o voi duce prietenilor mei pentru a o sacrifica în numele tău”. Krishna nu avea însă zece rupii. Omul l-a întrebat dacă nu avea de la cine să împrumute. Krishna credea că va putea... El se gândea să-mi ceară mie să-i împrumut. Omul a vrut să ştie unde locuieşte Krishna, ca să vină să ia cele zece rupii. Krishna ştie că nu vă place să vină străini aici ca să stea de vorbă cu servitorii, aşa încât i-a răspuns omului că stăpânul său îi interzice să lase străini să intre în grădină, dar că va încerca să facă rost cele zece rupii şi că i le va aduce dacă îi arată unde locuieşte. Se pare că omul ezita să-i dea numele şi adresa, dar, până la urmă, i-a spus sweeperului că se numeşte Malla şi i-a arătat casa unde locuieşte. Este în afara oraşului, nu foarte departe de aici. Aceasta este toată povestea! Ce şnapan! Aici sunt derbedei din ăştia la orice colţ de stradă, care caută creduli pe care

să-i ducă de nas. O capră pentru zeiţă!… Pe bune!… El o să mănânce liniştit capra… Dar în Krishna parcă a dat strechea. Vrea neapărat să o adore pe zeiţă în acest fel atât de eficient, încât să devină brahman în viaţa viitoare… Ce imbecil! Ha, ha, ha!

Passang nu se mai oprea din râs.

L-am oprit. Îmi venise ideea că, din aventura grotescă a met/iar-ului, s-ar putea scoate ceva interesant: o privire asupra clasei de jos nepaleze de care, bineînţeles, nu aveam voie să mă apropii.

— Passang, i-am spus servitorului, crezi că *sweep*erul are încredere în mine? Dacă i-ai da un sfat ca din partea mea, l-ar asculta?

— Sunt absolut sigur de asta, a răspuns Passang. De când a văzut taurul Shiva intrând în camera dumneavoastră şi mâncându-vă din palmă, are un respect fără de margini pentru dumneavoastră.

— Bine. Atunci, îi vei spune că mi-ai povestit tot ce ţi-a spus el şi că eu aprob dorinţa sa de a renaşte într-o castă pură, doar că trebuie să fie prudent. Oamenii ăştia care pretind că ei cunosc modalităţi deosebite de a intra în graţiile zeiţei pot să mintă. Sau poate se înşală şi, în loc să-i facă pe plac zeiţei, se poate întâmpla să o mânie, iar atunci, el, Krishna, în loc să renască brahman, ar putea să revină în următoarea viaţă tot ca *methar* sau, mai rău, ca animal…

Passang mă privea complet aiurit.

— Doar nu credeţi toate astea?… m-a întrebat el.

— Evident că nu… Vreau doar să-l împiedic pe Krishna să omoare o capră. Nu îi vom da bani pentru asta, nu-i aşa?… Dar să nu-i spui. Dimpotrivă, spune-i că o să mă interesez. Că pe mine nu vor îndrăzni să mă înşele şi că după aia, dacă va fi cazul, îi voi da eu banii necesari. Să stea liniştit şi să aştepte, iar dacă îl întâlneşte pe Malla ăsta, să-l ducă cu vorba, spunându-i că speră să facă rost curând de cele zece rupii. Krishna nu trebuie să-i spună nimic despre mine acestui om. Dacă o va face, eu voi şti

imediat şi, în loc să-i dau bani, îl voi alunga.

— Bine, aşa o să-i spun. Dar ce vreţi să faceţi?

— Nu ştiu încă. Voi vedea. Dar, mai înainte de toate, du-te în cartierul unde locuieşte acest Malla şi încearcă să afli cine este şi ce-i cu prietenii despre care a vorbit.

— Prea bine.

Este posibil să nu fie vorba decât despre un şnapan oarecare, mă gândeam eu. Dar, dacă prietenii despre care vorbise chiar existau, erau probabil tantrişti sau vrăjitori de joasă speţă pe care ar fi poate interesant să-i văd în acţiune.

I-am spus lui Pâssang să-şi ia liber a doua zi. El urma să-şi folosească timpul liber dăscălindu-l pe *sweeper* şi încercând să afle informaţii despre Malla. Înainte de aceasta, l-am trimis să-i spună lui Singh că eram dispusă să merg la Patan a doua zi; dacă discipolul înţeleptului guru era de acord, aş fi fost fericită să-l întâlnesc peste două zile.

Patan este un oraş mai mic decât Bhatgaon. Mi se spune totuşi că numără mai mult de 20.000 de locuitori.

Ce de porci în mahalalele pe care le traversăm pentru a ajunge în centrul oraşului! Aleargă în grupuri înaintea cailor noştri, grohăind, guiţând, împingându-se, împiedicându-ne să înaintăm. Şi ce mizerie! Grămezi de gunoi, băltoace cu apă stătută… şi celelalte, ca peste tot în Nepal. Copiii mişună prin toată mizeria asta, amestecându-se printre purcei. Varicela – zeiţa Sltală – este atotputernică. Micuţii care se bălăcesc în noroi au faţa plină de bube şi de cojiţe înnegrite.

Patan – Lalit Pătăn, cum se numea în perioada sa de glorie – a fost capitala regilor newari. În 1768 oraşul a fost cucerit de gurkha, aceştia comportându-se ca nişte învingători feroce. Nu numai că au jefuit oraşul, ci au şi masacrat majoritatea familiilor nobile. Cât despre ţărani, multora dintre ei li s-a tăiat nasul. Acest tip de mutilare pare să fi fost frecvent practicată de cuceritorii gurkha. Foarte aproape de Katmandu este un orăşel, situat în

vârful unei coline, care a rezistat mult timp asaltului acestor gurkha. Când, în 1765, invadatorii au reuşit în sfârşit să pună stăpânire pe acesta, au poruncit să li se taie nasul şi buzele tuturor bărbaţilor şi băieţilor de peste 10 ani. Ei au numit localitatea Naskatpur, adică „Oraşul nasurilor tăiate”. Astăzi, orăşelul şi-a schimbat această denumire umilitoare în Kiatipur.

Regăsim la Patan aceleaşi edificii cu faţade supraîncărcate de ornamente de lemn, de aramă, de ghips şi pictate în culori vii, cum sunt şi în Bhatgaon.

Sylvain Levi, eminentul sanscritolog francez care a fost de mai multe ori în Nepal şi a reuşit să găsească vechile texte sanscrite considerate pierdute, s-a entuziasmat vorbind de Patan.

„Piaţa Durbar”, scrie el, „este o minune care sfidează orice descriere; sub lumina vie a unui cer care nu străluceşte, palatul regal îşi etalează faţada ornamentată, sculptată, pestriţă, pe care nuanţele de auriu, albastru, roşu înveselesc tonul sumbru al sculpturilor în lemn; vizavi, născut parcă din capriciul unui artist, se ridică o lume de pietre de un alb orbitor, stâlpi care au în vârf imagini de bronz, colonade dantelate, temple de vis, uşoare şi fragile, păzite de himere şi grifoni”.

Una dintre particularităţile Patanului, ca şi ale Bhatgaonului, este numărul mare de stâlpi pe care sunt figurine de bronz sau de aramă aurită. Astfel, se pot vedea statui reprezentând *garuda* şi *makara* (vulturul şi monstrul marin, figuri mitologice ale Indiei), lei fantastici, elefanţi, păuni şi, cum am menţionat deja, până şi şobolani – animalul consacrat zeului Ganesha. Printre aceste specimene zoologice, tronează eroi ai istoriei nepaleze şi zei, cocoţaţi şi ei în vârful unor coloane.

Această armată de stiliţi creează o impresie stranie. Parcă totul este pregătit pentru o procesiune şi ţi se pare că, dintr-odată, vor apărea nişte oameni care vor lua pe umeri coloanele şi stâlpii şi vor porni la drum, unii în spatele celorlalţi, plimbând animalele simbolice, regii

veacurilor trecute şi zeităţile din toate timpurile, sub fizionomiile diverse pe care le impun oamenilor creatorii şi sclavii lor.

În timp ce eu vizitam Patanul, Passang se jucase de-a detectivul dintr-un roman poliţist. Deşi părea oarecum greoi, tânărului meu tibetan nu-i lipsea fineţea[35]. Mi-a dat raportul pe tonul batjocoritor şi satisfăcut al cuiva care consideră că şi-a tras pe sfoară adversarii.

— Am început, mi-a spus Passang, prin a-l întreba pe Krishna unde locuieşte Malla. El mi-a arătat de departe. Este o colibă mai izolată, departe de drum, în câmp. Chiar lângă ea mai este o colibă la fel. Nu m-am dus acolo. Trebuia să aflu mai întâi ce fel de om este acest Malla. Am mers pe stradă, sunt doar câteva prăvălioare. Am întrebat dacă îl cunoaşte cineva pe un anume Malla. Nu părea să fie prea cunoscut, totuşi unii mi-au spus: este un ţăran care s-a certat cu cineva în legătură cu nişte porci. Nu era o informaţie prea interesantă şi prăvăliaşii nu păreau să mai ştie altceva. La capătul şirului de prăvălii era un om care vindea fructe şi lapte. M-am aşezat pe o bancă în faţa dughenei sale şi i-am cerut să-mi dea să beau nişte lapte. Apoi am riscat să-l întreb: „Cunoaşteţi pe un oarecare Malla care locuieşte prin zonă?”. Mamă, ce efect a produs întrebarea mea! Lăptarul a sărit ca ars. „Malla! Mizerabilul! Hoţul! Banditul!” „Dar ce a făcut?”, am întrebat eu. Şi, ca să-i inspir încredere lăptarului, i-am spus: „Bănuiam eu că Malla ăsta nu-i om cinstit… îi datorează bani unui prieten al meu”. „Şi aţi venit ca să-i recuperaţi? Ei bine, prietenul dumneavoastră n-o să-şi mai vadă niciodată banii înapoi. Malla ăsta este un răufăcător, un criminal… Ar trebui torturat…”

Întrebat de „detectivul” meu ce rele făcuse Malla, lăptarul îi povestise o întâmplare bizară, în care rolurile erau interpretate de zeiţă, zeu, beţivani şi purcei.

35 Şi-a dovedit abilitatea mai târziu. Deşi nu avea prea multă şcoală, a reuşit, după ce ieşise din serviciul meu, să devină profesor şi, când a murit, încă tânăr, avea o funcţie de conducere într-o şcoală anglo-tibetană.

Malla locuieşte cu fratele său, ce are doar o soţie, în timp ce el are două. Au copii. Toţi sunt nişte beţivi. Uneori, noaptea, Malla are musafiri şi beau împreună până când se îmbată clampă.

Fratele lăptarului, un ţăran, locuieşte într-o căsuţă lângă cea a lui Malla. El cultivă legume. Acum câtva timp, când s-au îmbătat cu toţii la Malla acasă, au lăsat deschisă poarta îngrăditurii unde închid porcii noaptea. Aceştia au răvăşit toată grădina ţăranului, i-au mâncat bostanii, au distrus totul.

În dimineaţa următoare, văzând stricăciunile, ţăranul a alergat la Malla, unde toţi dormeau încă, după beţie. Fratele lăptarului a luat purceii, vrând să-i păstreze pentru a-şi compensa pierderea.

Când Malla şi ceilalţi şi-au revenit din beţie, au căutat purceii. S-au dus la vecin ca să-i ia înapoi… Ţăranul a refuzat să li-i dea… Bărbaţii s-au luat la bătaie… în timpul încăierării, porcii au fugit. Nu se ştie cine i-a luat, dar au dispărut.

Ţăranul nu mai are nimic care să îl despăgubească pentru pierderea legumelor şi Malla îl acuză că i-a furat animalele.

— Şi asta nu-i tot! Abia acum urmează partea amuzantă! a exclamat Pâssang, în acest punct al povestirii sale.

Într-adevăr, urmarea poveştii era mult mai comică şi ne privea îndeaproape, Passang jucând şi el un rol.

Ţăranul a cărui grădină fusese distrusă dorea, în lipsa despăgubirii, să savureze, cel puţin, gustul dulce al răzbunării.

Şi el era preocupat de vrăjitorie. În Nepal sunt o grămadă de vrăjitori. El avea un zeu ascuns în coliba sa, pe care urma să-l trimită să-i distrugă recolta lui Malla.

Această informaţie îl făcuse pe Pâssang să ciulească urechile, oferindu-i-se astfel posibilitatea de a aduce vorba despre adorarea zeiţei, pretextul invocat de Malla pentru a stoarce zece rupii de la *sweep*erul meu.

— Fratele tău are un zeu acasă, îi răspunsese Passang lăptarului, dar Malla are, la el, o zeiţă puternică. Ea îi dă tot ce îi cere el. Pentru asta el trebuie doar să celebreze o anumită *piija*[36] foarte apreciată de această zeiţă. Ai deci grijă, zeiţa lui Malla ar putea fi mai puternică decât zeul fratelui tău şi, atunci, în loc să fie răzbunat, fratele tău ar avea şi mai mult de suferit.

Lăptarul, cu siguranţă foarte viclean, cunoştea un mijloc de a evita acest pericol. Trebuia ca Malla să nu mai fie în graţiile zeiţei. Astfel, în loc să-l ajute, ea şi-ar folosi puterea împotriva lui.

Şi cum ar fi posibil aşa ceva?

Spurcând *piija* lui Malla.

Trebuie să explic aici că proiectul răzbunătorului lăptar se baza pe o superstiţie hindusă.

Aceste *piija* trebuie celebrate după formule prescrise. Cea mai mică eroare în recitarea formulelor de invocaţie sau în aranjarea ofrandelor poate avea consecinţe funeste pentru cel care le oficiază. Mai mult, în cultele secrete, zeităţile cărora li se adresează aceste *puja* nu permit nici prezenţa unui neiniţiat în timpul celebrării riturilor, nicio privire aruncată de un astfel de om către *mandata* sau *yantra*[37] care înfăţişează zeitatea.

Ca regulă strictă, doar brahmanii sunt autorizaţi să oficieze în calitate depujari[38]. Membrii altor caste trebuie să recurgă la serviciile lor atunci când doresc să celebreze o *puja* în beneficiul personal.

Cu toate acestea, oamenii din clasa de jos, indigenii, nonindienii din Himalaya, cum erau, probabil, Malla şi lăptarul, duşmanul său, practicau, se pare, un fel de tantrism amestecat cu şamanism care nu impunea calitatea de brahman pentru oficiere. Era chiar aproape sigur că un brahman pur nu ar fi consimţit să pună piciorul

36 Piija înseamnă „adoraţie”. Se desemnează prin acest nume toate ceremoniile de cult închinate zeităţilor. Se pronunţă pugia.

37 Desene simbolice.

38 Pujari, cel care oficiază în timpul unei puja.

în locuinţele acestor indivizi. Purceii pe care îi aveau şi pe care cu siguranţă îi mâncau erau de ajuns pentru a-i desemna drept străini de hinduismul ortodox.

Lăptarul îşi propusese deci să facă în aşa fel încât Passang şi „prietenul” său să asiste la următoarea *puja* pe care avea să o oficieze Malla. Aceasta urma să aibă loc, ca în fiecare lună, în noaptea în care luna este în faza cea mai întunecată. El se însărcina să-i ajute pe Passang şi pe „prietenul” său să se ascundă în podul cu fân de deasupra încăperii în care aveau să se afle Malla şi oaspeţii lui. Ei vor putea să vadă, de acolo, ce se întâmplă, uitându-se prin crăpăturile dintre grinzi; prezenţa şi privirile lor vor spurca *puja*.

Dar de ce ţăranul care dorea să se răzbune şi fratele său, lăptarul, nu se duceau şi ei să urmărească *puja* secretă şi să o spurce prin prezenţa lor profană?…

Se temeau probabil de zeiţa lui Malla; dar hoţomanul care dorea să-l recruteze pe Passang în serviciul răzbunării fratelui său nu voia să recunoască asta. Explicaţia lui era că, din moment ce şi ei adorau zeiţele din India, dacă ar vedea *ei puja*, zeiţa lui Malla poate nu s-ar mânia la fel de tare ca în cazul când ar fi vorba de nişte tibetani care nu adoră zeiţele.

Ceea ce el nu spunea – dar, cu siguranţă, o gândea – era că, dacă exista vreun pericol în faţa furiei zeiţei, prefera să o înfrunte cei doi tibetani.

Dar de ce Pâssang ar fi trebuit să-l răzbune pe un zarzavagiu pe care nici măcar nu-l cunoştea?

Pezevenghiul avea răspuns la toate. Oare prietenul lui Passang nu fusese păcălit de Malla?… Nu i-ar plăcea să se răzbune pe hoţ?… Şi apoi ţăranul-vrăjitor l-ar implora pe zeul său… Cu siguranţă, zeul său l-ar forţa pe Malla să înapoieze banii pe care acesta îi „împrumutase” de la el.

Câte complicaţii! Câte prostii! Deseori am remarcat că, pe cât nivelul inteligenţei şi al educaţiei unui individ este mai scăzut, pe atât spiritului său se complace în vicleşuguri.

Ce aveam eu de câştigat din toate acestea?

— Vă place să vedeţi vrăjitorii, îmi spuse Passang.

Evident, era poate ceva interesant de văzut la netrebnicii ăştia. Passang m-ar ajuta, în caz de nevoie. Dar ceilalţi vor dori să-i vadă „prietenul”…

— Păi… prietenul veţi fi dumneavoastră, spuse Passang, părând nedumerit că eu nu am înţeles încă.

— Dar eu nu sunt un băiat tibetan.

— Ei bine, veţi fi.

Gluma asta mi se părea puţin cam forţată, dar după două minute de gândire nu am mai văzut decât partea amuzantă.

Passang mă tot încuraja, râzând.

— Aţi făcut dumneavoastră altele şi mai şi, îmi spunea el.

Avea dreptate. De altfel, nu puteam merge acolo decât pe ascuns; gărzile mele de corp nu mi-ar fi permis nicicum o escapadă nocturnă.

Am acceptat deci să joc rolul „prietenului” lui Passang. Îmi voi pune una din acele robe tibetane, atât de voluminoase, încât nu se distinge forma corpului pe care îl înfăşoară. Părul meu lung va fi strâns într-o coadă ca a chinezilor, cum se mai poartă în Tibet. Voi purta o pălărie împodobită cu un galon auriu. O voi păstra pe cap, aşa cum este obiceiul în Tibet. Passang îmi va cumpăra o verigă pe care să mi-o pun în urechea dreaptă şi un inel bărbătesc pentru a-l purta pe degetul mare.

Era burlesc, însă, într-o noapte foarte întunecată, puteam risca o astfel de expediţie.

Interdicţia de a circula pe timpul nopţii era regulă în oraş; dar pavilionul meu se afla în afara oraşului, la marginea câmpurilor, iar drumul nostru nu trecea prin oraş.

Totuşi, mărturisesc că nu mă simţeam în largul meu când, câteva zile mai târziu, am pornit, deghizată, împreună cu Passang, pe întuneric.

Ţăranul-vrăjitor avea cunoştinţă de venirea noastră şi

ne aştepta, ascuns în tufişuri, la marginea drumului, ca să ne conducă la el acasă.

Ce magherniţă sordidă!

Într-un colţ al unicei încăperi, o mică lampă de lut ars, pusă pe jos, lumina o piatră aşezată în picioare; în faţa acesteia zăcea corpul unui cocoş care fusese sacrificat.

Fără îndoială, pe piatră era gravată efigia zeului pe care îl adora ţăranul. Îi spun, în tibetană, lui Passang să întrebe ce nume şi ce formă are acesta.

Zeul nu avea un nume care să poată fi pronunţat. Pe piatră nu era nicio efigie. Zeul era încorporat în ea. Ea era zeul.

Acest răspuns mi-a amintit de cel dat de un hindus căruia îi vorbeam despre „simbolul” reprezentat de *lingam*-ul[39] lui Shiva.

— Străinii vorbesc despre simbol, mi-a spus el. Pentru noi, *lingam*-ul este Shiva însuşi.

Această concepţie nu este deloc ridicolă, aşa cum ar putea părea. Pentru a o înţelege trebuie să ştim că ceea ce hinduşii înţeleg prin zeu nu seamănă deloc cu ideea semită a unui zeu care este o personalitate[40].

— Am început să-l implor pe zeu pentru dumneavoastră, îmi spuse vrăjitorul, adresându-mi-se. Banii vă vor fi înapoiaţi.

M-am mulţumit să mormăi ceva nedesluşit, ca să nu mă dau de gol, şi Passang s-a grăbit să spună că eu nu înţeleg decât tibetana.

Omul s-a întors atunci către el. Nu era suficient că-l ajutam să se răzbune, nemernicul ne cerea şi bani pentru că intervenise pe lângă zeul său. Passang i-a promis, în numele meu, cinci rupii dacă nu ni se întâmpla nimic neplăcut.

---

39 Lingam, denumirea indiană a falusului. Este simbolul zeului Shiva.

40 Idolul sau piatra către care este direcţionat cultul e „însufleţită” prin ritul prăna pratishtă în timpul căruia forţa vitală a unui oficiant sau a unei congregaţii de credincioşi este transferată în acest obiect. El devine astfel un fel de acumulator încărcat de unde poţi, după aceea, să extragi o forţă efectivă. O explicaţie detaliată nu şi-ar avea locul aici.

Ţăranul ne-a condus, atunci, afară. Fratele său, lăptarul, ne-a informat că îl drogaseră pe câinele lui Malla cu ajutorul unei găluşte care conţinea un somnifer şi că nu era niciun pericol. A ascultat o secundă. Nu se auzea nimic. S-a furişat până în capătul celălalt al casei, a mai ascultat puţin, s-a întors şi i-a făcut un semn vrăjitorului, care a sprijinit fără zgomot o scară de zid. Am urcat încet şi, prin deschizătura prin care era băgat fânul în pod, ne-am târât pe burtă sub acoperişul de paie. Nu puteai sta în picioare, acoperişul era prea scund şi nici nu eram siguri dacă ne-ar ţine plafonul. Era întuneric beznă; am rămas culcaţi fără să neclintim, aşteptând…

După un timp s-a zărit lumină printre scândurile aşezate peste bârne. Deşi distanţa dintre ele nu era prea mare, era suficientă pentru a ne permite să observăm ce se petrece sub noi.

Locuinţa lui Malla nu era atât de mizerabilă ca aceea a vecinului său. Mai era cel puţin încă o încăpere pe lângă cea deasupra căreia ne aflam noi. Din această a doua încăpere, a cărei uşă tocmai se deschisese, venea lumina slabă pe care o vedeam.

Pe această uşă intrară, pe rând, doi câte doi, cinci bărbaţi şi cinci femei. Femeia care mergea în faţă ducea în mână o lampă mică. Procesiunea înainta încet către un cerc format din nişte scaune foarte scunde. În mijlocul acestui cerc se găsea un ulcior mare şi, în faţa lui, un ţăruş era înfipt în podeaua de pământ bătucit. Femeia a pus lampa pe un taburet mai înalt decât celelalte care ţinea loc de masă. Acesta era împodobit cu ghirlande de gălbenele, iasomie şi încă nişte flori roşii şi aşezat între ulcior şi ţăruş.

Nu zăream nimic altceva în cameră: niciun idol.

Cei zece indivizi aşezaţi pe scăunele – alternativ, câte o femeie şi un bărbat – au murmurat cu voce scăzută mult timp ceva ce părea repetarea unor silabe separate mai degrabă decât nişte fraze cu sens.

Apoi, doi dintre bărbaţi s-au întors în camera de unde

îi văzusem ieşind. Am auzit un behăit care m-a făcut să bănuiesc ce urma să se întâmple. Cei doi au adus o capră lângă ţăruş şi au priponit-o de coarne. Apoi unul din ei a ridicat-o de picioarele din spate şi le-a tras către el, astfel încât gâtul bietului animal s-a întins şi celălalt, cu o singură lovitură de *koukri*[41], i-a tăiat capul.

Imediat, cei de faţă s-au repezit asupra victimei, şi-au înmuiat degetele în sângele care ţâşnea şi s-au mânjit pe faţă.

Şi ulciorul a fost mânjit cu sânge.

Un bărbat a înfipt capul caprei în ţăruş şi femeia care pusese lampa pe masă a luat-o şi a pus-o pe capul victimei, între coarne.

Apoi toţi şi-au reînceput litania surdă, neinteligibilă.

Înţelegeam că ceea ce se întâmpla era o imitaţie grosolană şi rudimentară a *chakrei* (cercul), cultul tantric al lui Shakti, zeiţa.

Nişte femei s-au ridicat, au trecut în camera alăturată şi au revenit aducând nişte frunze verzi pe care le-au aranjat pe jos în loc de faţă de masă şi, pe acestea, au pus mâncare cu orez şi alte farfurii.

În afară de orez, care era alb, nu puteam distinge ce conţineau celelalte feluri de mâncare, dar bănuiam. Trebuie să fi fost elementele rituale ale cultului[42]. Carnea şi peştele fac trei cu orezul, patru cu alcoolul din ulcior… Cât despre al cincilea dintre cele cinci elemente esenţiale ale acestei *puja*, ştiam care este şi, de aceea, mă simţeam stânjenită din cauza lui Passang. El nu auzise niciodată că ar exista un astfel de slujbă religioasă. E drept că nu mai era un copil… şi totuşi, nu mă simţeam bine ştiindu-l acolo.

Al cincilea element esenţial al ritului este *maithuna*, uniunea sexuală cu o femeie care, în acest moment, este considerată zeiţa căreia adoratorul îi oferă sacrificiul de

41 Koukri, sabie curbată, foarte scurtă, cu lama groasă şi grea.

42 Tantriştii dau elementelor indispensabile ale acestui rit numele „Cinci M" pentru că numele lor sanscrite încep cu m - măngsa (carne), matsza (peşte), mudră (cereale uscate), madya (vin), maithuna (uniunea sexuală).

sine.

Totuşi, cum aceşti oameni stăteau aşezaţi chiar sub podul în care ne găseam, nici nu ne puteam gândi să ne mişcăm, ca să nu facem zgomot, înainte să fie atât de ameţiţi de băutură încât să nu ne mai audă.

Credincioşii mâncau cu poftă, dar în linişte. Şi păreau că beau cu şi mai mare poftă. Se serveau direct din ulcior, iar şi iar. Ritmul cu care se umpleau şi se goleau paharele se accelera din ce în ce.

Aceşti oameni simpli justificau dictonul curent din India: „Unii beau pentru a celebra ritul; alţii celebrează ritul pentru a bea”. Ei făceau parte din a doua categorie.

Terminaseră ospăţul; din când în când doar, câte unul mai întindea mâna, apuca câte o îmbucătură, o mesteca leneş şi continua să bea.

Corpul decapitat al caprei zăcea într-o baltă de sânge aproape de „faţa de masă” din frunze; flacăra lămpiţei începea să pâlpâie între coarnele capului înfipt în ţăruş… în aer se simţea mirosul greu de sânge, de mâncare şi de alcool.

Credincioşii nu mai scoteau niciun sunet; amuţiseră, prăbuşiţi pe scăunelele lor. Unul dintre ei şi-a pierdut echilibrul şi a căzut de pe scaun, femeia de lângă el i-a întins un pahar pe care l-a golit fără să se mai ridice. Un altul s-a împleticit şi a căzut în timp ce se îndrepta spre ulcior. Câţiva mai rezistau şi continuau să bea, ţinându-şi vecina în braţe… Toate acestea se prelungeau… Timpul mi se părea interminabil. Văzusem destul şi abia aşteptam să plec din acest loc infect.

Deodată, lampa s-a stins. În beznă se auzeau scaune răsturnate, tropăieli, sughiţuri de beţivi, gâfâieli, grohăieli animalice surde; abjecta orgie începea.

L-am tras de robă pe Pâssang, el mi-a răspuns în acelaşi fel şi am simţit că alunecă cu spatele, târându-se către deschizătura prin care ne furişaserăm sub acoperiş.

A găsit destul de uşor scara sprijinită de perete. M-am târât şi eu în urma lui; el a coborât primul şi a ţinut

scara în timp ce coboram şi eu.

— Du-te şi-i dă zece rupii vrăjitorului, i-am spus servitorului. Nu mai vreau să intru la el. Să ne însoţească doar până la drum.

Am ajuns acasă, fără incidente, cu puţin înainte de răsăritul soarelui.

CAPITOLUL IV

În intervalul dintre vizita mea la Patan şi escapada mea nocturnă la Malla, venise să mă vadă discipolul gurului yoghin.

„Discipolul” este un brahman din Kashmir. Ca mulţi dintre compatrioţii săi, are pielea albă şi ochii de un albastru cenuşiu. L-ai putea lua drept scandinav.

A stat un timp în America şi în multe ţări din Europa. Ca multor asiatici, civilizaţia occidentală nu i-a plăcut. După cum s-a exprimat el: este „respingătoare”. Ca reacţie, în timp ce locuia în străinătate, s-a aprins în el un viu entuziasm faţă de India, faţă de filosofia sa superioară, faţă de demna renunţare a *sannvăsin*-ului, la care duce aceasta.

„Renunţ la această lume – renunţ la lumea strămoşilor – renunţ la lumea zeilor”. Aceasta este formula triplei renunţări pe care o pronunţă *sannvăsin-ul*.

Lumea strămoşilor este supravieţuirea în amintirea celor vii pe care i-au părăsit, gloria postumă, Câmpiile Elizee ale grecilor exprimate după moda hindusă, limbul unde morţii îşi aşteaptă reîncarnarea.

Aceste trei stări sunt cele mai bune dintre cele la care pot accede fiinţele.

Dar unii dispreţuiesc acest „cel mai bun”… Astfel, ei pronunţă formula de respingere totală, îmbracă veşmântul de culoarea aurorei şi sunt consideraţi eliberaţi de legăturile de familie, de castă, de patrie, eliberaţi de orice lege; consideraţi în afara a tot ce există.

Nicio emoţie nu însoţeşte această renunţare. *Sannyâsin*-ul iese, impasibil şi mândru, din lumea care, după cum spun unele texte hinduse, este o „grămadă de

mizerii”[4344].

În cursul peregrinărilor sale, brahmanul din Kashmir văzuse lumea sub acest aspect neplăcut şi se întorsese în India pentru a deveni *sannyâsin*. Dacă ar fi fost mai inspirat, şi-ar fi creat imediat un sălaş izolat şi ar fi trăit acolo singur, cu câteva texte în sanscrită, dintre cele pe marginea cărora nu îţi ajunge nicio viaţă de om ca să meditezi. Dar el a avut ideea nefericită de a-i vizita pe unii dintre înţelepţii cu renume din ţara sa. După câte mi-a spus, rezultatul a fost o serie de decepţii. Aceşti oameni respectabili nu atingeau nivelul pe care şi-l imaginase el. Oare visele sale erau prea elevate? Eu bănuiam altceva. În mod inconştient, acest hindus se occidentalizase în anii petrecuţi în străinătate. El vedea acum, prin prisma contactului său cu Occidentul, portretul înţeleptului schiţat în cărţile sacre ale Indiei, înţelepţii pe care îi căuta, după ce şi-i imaginase ca o combinaţie între înalta specialitate indiană şi lucida raţiune occidentală, nu existau în India şi poate nici în altă parte.

Despre yoghin, ultimul său maestru, cel pe care doream să-l văd, mi-a spus pe un ton de profund respect: „Este un sfânt”.

Dar sfinţenia nu îi era de ajuns. Mi-a mărturisit că avea de gând să părăsească India şi să se stabilească în Elveţia. Avea să-şi cumpere acolo o proprietate într-un loc plăcut din Tessin, unde clima blândă s-ar potrivi cu temperamentul său de indian, şi va trăi acolo, singur-cuc.

Curioasă încununare a pelerinajului filosofic al unui indian! Curioasă, dar nu lipsită de sens.

Pe lângă plăcerea pe care mi-a oferit-o conversaţia foarte erudită cu vizitatorul meu, am avut şi bucuria de a afla de la el o veste bună. Marele yoghin despre care îmi vorbise Singh acceptase să mă întâlnească la templul lui Pashupati dacă mergeam acolo peste trei zile. Asta nu era

---

431 . Lui Valdo, fondatorul sectei valdezilor din secolul al XH-lea,

44 se atribuie o afirmaţie impregnată de un spirit analog: „Lumea este un hoit, iar cei care se ataşează de ea sunt nişte câini”.

greu. Am promis să ajung la templu în timpul dimineţii şi să rămân acolo cât va dori Shivânanda. Acesta era numele yoghinului. Singh nu-l numise niciodată, acest gest fiind, câteodată, un semn de respect. Vizitatorul meu mi-a spus şi că el se numea Rămânanda. Acesta era numele său religios; din discreţie, nu l-am întrebat care este numele său laic.

Pashupati este unul din numele marelui zeu: Shiva. Literal, în sanscrită, Pashupati înseamnă „Stăpânul animalelor" căci *pashu* înseamnă „animal". Totuşi, este propusă şi altă semnificaţie, mai cizelată pentru noi. Ea se bazează pe rădăcina *pash*, de la care s-a format cuvântul *pashu*, iar *pash* înseamnă „legat". Conform acestei interpretări.

Shiva Pashupati este Domnul, Stăpânul celor care sunt „legaţi" în hora morţilor şi a renaşterilor continue, deci a tuturor fiinţelor care nu i-au atins iluminarea spirituală.

Locul dedicat lui Shiva, care poartă numele Fâshupatinath, nu este un templu izolat, ci un defileu prin care curge Băgmati, de-a lungul căruia au fost ridicate numeroase temple.

Locul în care se înalţă templele actuale a fost considerat sacru din timpuri străvechi şi înainte de clădirile actuale au existat aici alte temple, ale căror rămăşiţe s-au risipit. Repararea unui templu vechi şi ridicarea unor noi construcţii datează din secolul al XVII-lea şi sunt opera unui rajah numit Pratapa Malla, care a bătut monedă şi a înscris pe ea numele său de poet (Kavindra).

Motivul pentru care rajahul a făcut această operă de pietate este destul de curios. Acest suveran desfrânat care avea, se spune, un harem de trei mii de concubine a violat o fetiţă, iar aceasta a murit în urma abuzului. Atunci, libertinul a înţeles gravitatea crimei sale. Pentru a-şi ispăşi păcatul, s-a retras trei luni la Pashupatinath şi s-a ocupat de mărirea şi înfrumuseţarea sanctuarelor şi le-a înzestrat

cu generozitate, anexându-le şi pământuri ale căror venituri erau în serviciul cultului.

Situl este unul dintre cele mai impresionante pe care le-am văzut în călătoriile mele.

Din cauza defileului îngust şi a pădurii dese care încadrează albia strâmtă a râului, locul pare sumbru, aproape sinistru. Numele „Valea Umbrei” care i-a fost dat este cât se poate de justificat. Atmosfera de aici este impregnată de această teroare sacră specială care emană din locurile unde domneşte Shiva. În pădurile din apropiere, în colibe şi peşteri trăiesc asceţi căzuţi în contemplaţie sau care practică anumite exerciţii yoga.

Din înaltul sălaşului lor, ei pot, dacă vor, să-i spioneze pe credincioşii care se roagă pe malul râului şi să îşi savureze orgolioasa satisfacţie de a fi eliberaţi de credinţele vulgare ale acestei gloate evlavioase.

Shivānanda, gurul lui Rămânanda şi al lui Singh, avea acolo, sub o stâncă, un adăpost pe care – necuviincios poate – îl voi numi „locuinţă temporară”, căci yoghinul nu venea aici decât din când în când. El locuia în altă parte, mai departe, în munţi… Nu mi s-a spus unde şi am înţeles că nu trebuia să insist.

Nu departe de templu se află satul Pashupati, o îngrămădeală de case sordide despărţite de uliţe pe jumătate blocate de grămezi de gunoaie unde mişună mulţi porci. Din sat se poate ajunge la templu prin pădure şi la pantele locuite de sihaştri fără a mai trece prin templu. Pe aici plănuiseră Shivānanda şi Rămânanda din Kashmir să mă conducă spre „locuinţa temporară” unde puteam sta de vorbă. Accesul în templu le este, bineînţeles, interzis străinilor impuri.

Ca toate sanctuarele celebre, Pashupati este subiectul multor legende. Cea care se raportează la întemeierea sa nu are nimic original, reproducând o temă frecventă în poveştile hinduse.

Locul în care se înalţă astăzi templul era odinioară o păşune. Un fermier îşi trimitea acolo vacile la păscut.

Lucru ciudat, când venea momentul să le mulgă, ele nu aveau pic de lapte. Fermierul i-a cerut socoteală văcarului, acuzându-l că el mulge animalele, în timp ce văcarul, la rândul său, bănuia că un hoţ care se ascundea în pădure fura laptele vacilor. Dornic să-şi dovedească nevinovăţia prinzându-l pe hoţ asupra faptului, văcarul s-a pus la pândă. Când colo, ce să vadă? Spre marea sa uimire, el a văzut cum vacile, trecând printr-un anumit loc, lăsau laptele să se scurgă pe pământ. Fermierul a văzut şi el asta cu ochii lui. Au săpat în acel loc şi, sub pământ, au descoperit un *lingam*\ Se consideră că obiectele descoperite în astfel de împrejurări s-au format de la sine, în mod miraculos.

Lingam-ul, reprezentare a lui Shiva sau – cum am precizat deja – considerat zeul însuşi, a fost aşezat într-un templu construit în onoarea sa. Acest *lingam* este adorat, astăzi, la Pashupatinath.

Această legendă, cel mai frecvent întâlnită, nu este decât una dintre cele legate de Pashupatinath. O alta vorbeşte despre o lumină îngropată sub ruine. Această „lumină” pare să se confunde cu cea de la Swayambhu, cronicile fiind neclare asupra acestui punct. Povestea unei vaci care stropeşte un loc cu laptele său este aceeaşi ca şi în legenda precedentă, dar rezultatul săpăturilor este diferit. O flacără ţâşneşte din pământ şi îl arde pe omul care a săpat groapa.[45]

Nu ştiu dacă să mă întristez sau să mă bucur de împrejurările cu adevărat excepţionale în care am făcut această vizită la Pashupati. Pe de o parte, efervescenţa pe care am observat-o acolo nu se potriveşte cu calmul care domneşte de obicei în „Valea Umbrei”. Pe de altă parte, această efervescenţă mi-a permis să mă îndepărtez de gărzile mele de corp şi să încalc limitele locurilor interzise.

Ce se întâmplase? O dramă sau iluzia unei drame,

45 într-o notă precedentă am spus deja că lingam-ul este organul sexual masculin: falusul. Nu există nimic erotic în alegerea acestui simbol. Pentru hinduşi este cumplit. Shiva este zeul distrugerii. Ni se aminteşte că orice nouă viaţă este hărăzită distrugerii.

ceea ce pentru mulţimi este acelaşi lucru.

Am semnalat în mai multe dintre cărţile mele anterioare1 credinţa răspândită în regiunile muntoase din Tibet şi în Munţii Himalaya în nişte fiinţe semiumane care bântuie pădurile şi înaltele culmi pustii. Aici există nenumărate poveşti despre „mig-ueu”, oamenii sălbatici. Sunt şi oameni care susţin că i-au văzut. În general, aceste fiinţe sunt descrise ca fiind gigantice şi sunt considerate demoni.

Or, iată că unul dintre aceşti monştri fusese semnalat în preajma templului Pashupati. În pădure se puteau vedea urme ale trecerii unei fiinţe puternice: copaci rupţi, hăţişuri călcate în picioare şi unul dintre asceţi parcă intrase în pământ, lăsând o fâşie din veşmântul său portocaliu agăţată într-un mărăciniş.

Toată lumea vorbea despre asta. Circulau diverse opinii. Se credea că animalele sălbatice nu-i atacă pe *sannyâsin*-i. Nu era deci vorba despre un animal feroce; unii insinuau că ascetul fusese luat de un Bhairava, unul dintre semizeii care formează Curtea lui Shiva. Aceşti Bhairava bântuiau templul Pashupati, sălaşul Stăpânului lor, şi malul râului Băgmati, care străbate defileul întunecos. Ei se desfătau cu mirosul rugurilor pe care ardeau trupurile credincioşilor veniţi la Pashupati să moară ca nişte sfinţi. Ei le dădeau târcoale muribunzilor întinşi pe dalele de pe chei, pe jumătate scufundaţi în apa[46] râului Băgmati, la fel de sacră, în acest loc, ca Gangele la Benares.

Bhairava, om sălbatic, pe jumătate animal, sau animal feroce dintr-o specie stranie, nu se ştie ce a fi fost, cert este că monstrul l-a luat pe eremit. De asta nu se îndoia nimeni dintre cei ale căror discuţii animate tulburau liniştea solemnă a Văii Umbrei. Teroarea domnea pretutindeni. Gărzile mele de corp, văzând că m-a preluat

46 Se consideră că dacă un credincios moare pe jumătate scufundat în apa râurilor sacre este de ajuns pentru a-i asigura mântuirea după moarte. In timp ce bolnavul agonizează, i se pregăteşte rugul, alături de el.

brahmanul *sannvăsin* Rămânanda, care le declarase că mă va conduce la gurul său, în pădure, în afara templului, mă lăsaseră imediat în grija lui, dornici să afle ce se spunea despre întâmplarea misterioasă care stârnea o emoţie atât de vie.

L-am găsit pe Shivânanda aşezat pe o rogojină la adăpostul unei stânci. Era un om de o vârstă incertă, dar cu siguranţă foarte bătrân. Fizionomia sa exprima un calm profund, o detaşare totală. Ceea ce mi-a spus în foarte puţine cuvinte, făcând pauze lungi între fraze, era de o adâncă înţelepciune; o înţelepciune care nu îşi propune să fie înţeleaptă. Acest om dădea impresia că este statornicit în imobilitate, în eternitate.

Dintr-o privire, fără niciun cuvânt, îi dăduse de înţeles lui Râma să ne lase singuri şi, când acesta s-a îndepărtat, bătrânul guru mi-a spus: „Răma nu a găsit India aşa cum o visase în anii pe care i-a petrecut în străinătate. Vrea să se întoarcă acolo. Nu contează. Pentru spirit nu există *aici* şi *acolo*”.

Cât timp am stat cu eremitul, Pâssang, care nu era deloc prost, se străduia să-mi ţină gărzile de corp ocupate cu discuţiile mulţimii referitoare la dispariţia ascetului. Mintea oamenilor de rând năştea tot felul de ipoteze. Passang mi-a făcut a doua zi un raport amuzant.

Respingând clar ideea unui atac din partea unui animal sălbatic, supoziţiile se concentrau asupra acelor Bhairava.

Există o tradiţie care spune că, în timpuri foarte îndepărtate, patru Bhairava, numiţi Nuwăkot, Bhaktpur, Sanga şi, respectiv, Panchlinga, veniseră în Nepal. Pe vremea aceea, în ţară prevala influenţa budistă şi nu se ofereau sacrificii sângeroase. Aceşti Bhairava nu au găsit sânge de băut şi s-au mâniat; rezultatele furiei lor au fost diferite epidemii care i-au copleşit pe nepalezi şi alte nenorociri, care diferă de la o legendă la alta.

Ţăranii de la Pashupati şi pelerinii aflaţi în trecere îşi aminteau surescitaţi toate vechile poveşti imprimate în

memoria lor şi discutau cu ardoare despre indicaţiile pe care puteau să le ofere acestea despre ceea ce se întâmplase în prezent.

Eremitul nu le oferea sacrificii acestor Bhairava. Poate că ei l-au pedepsit devorându-l... Unii respingeau ideea aceasta şi se întorceau la varianta uneia dintre acele fiinţe misterioase, nici oameni, nici animale, care trăiesc în Munţii Himalaya[47].

Niciuna dintre aceste ipoteze nu se potrivea cu caracterul de sfinţenie care îi era atribuit ascetului dispărut şi cu teama respectuoasă pe care, se spune, *sannvăsin*-ii o inspiră fiinţelor din orice specie care vor să facă rău.

Atunci, într-un grup de flecari, un bărbat a avut brusc o revelaţie şi, deîndată, le-a spus celorlalţi ce descoperise.

Da, un Bhairava, slujitor al lui Shiva, îl luase într-adevăr pe sfânt, dar pentru a-l duce, din porunca zeului, la Muntele Kailas, Paradisul lui Shiva, unde se considerase că merituosul eremit este demn să intre.

Această poveste agreabilă fusese întâmpinată cu mare bucurie. Ea îi liniştea pe obişnuiţii templului cu privire la soarta sfântului şi, în acelaşi timp, împrăştia teroarea care plutea asupra lor, de la dispariţia acestuia. Fiinţa care dădea târcoale prin pădure nu era deci împinsă de intenţii rele. Era şi timpul să se convingă de acest lucru deoarece se apropia seara şi Valea Umbrei începea să se umple de umbre adevărate.

Când a văzut că se lasă noaptea, Rămânanda mi-a propus să încerc să vizitez, sub oblăduirea lui, templul interzis.

Înainte să ne despărţim, gurul mi-a dăruit un colier de *rudraksha*[48] în semn de mulţumire, a spus el, pentru

47 Foarte recent, s-a semnalat prezenţa uneia dintre acestea în pădurile din Assam, între India şi Tibet.

48p oartă coliere făcute din aceste seminţe. Ele sunt atât de brăzdate de caneluri, încât par sculptate. Seminţele au între două şi opt diviziuni. Adepţii lui Shiva le folosesc exclusiv pe cele care au cinci. Există şi o specie cu seminţe minuscule, foarte rară. Un colier făcut din aceste

fructele pe care i le adusesem; dar bănuiam că intenţia sa era mai puţin banală şi privirea cu care m-a fixat când mi-a pus colierul la gât mi-a confirmat acest gând.

Colierul din *rudraksha* se distingea pe haina mea de culoare galbenă-portocalie, ca aceea a lui Râma, contribuind la deghizarea mea. Îmi ridicasem pe cap un fald al eşarfei mele lungi, ca pe un sari, pentru a-mi umbri faţa. Datorită luminii din ce în ce mai slabe, trăsăturile mele nu se mai distingeau.

Două ruguri ardeau pe malul râului; un credincios, adus acolo pentru a-şi da sufletul, zăcea, pe dale, pe jumătate cufundat în apa rece ca gheaţa şi gemea slab.

La câţiva paşi mai încolo, Rămânanda mi-a arătat locul unde, odinioară, văduvele erau arse de vii împreună cu cadavrul soţului lor.

— Asta nu se mai poate face în prezent, nu-i aşa?… Este interzis?… l-am întrebat.

— Interzis… da… în principiu, a răspuns el vag.

— Arse de vii!… Este îngrozitor. Părinţii lor le condamnau la un asemenea supliciu?

— Nu întotdeauna.

— Nu întotdeauna… Deci erau femei care alegeau această formă teribilă de sinucidere?

— Aceasta este India… mi-a spus evaziv ghidul meu.

Apoi a rămas tăcut.

Mă întrebam dacă nu cumva în sufletul lui nu persista un sentiment de admiraţie pentru un obicei care nouă, occidentalilor, ni se părea o invenţie abominabilă a unor sălbatici. Rămânanda n-avea decât să se mute într-o vilă de pe malul lacului Maggiore, în adâncul sufletului el rămânea tot indian.

În faţa acestor scene funebre, pe cealaltă parte a

---

seminţe foarte mici, care mi-a fost oferit de maharajahul Nepalului, este estimat la o valoare foarte mare de amatorii de asemenea curiozităţi. Infinit mai rare şi considerate sacre sunt seminţele marcate doar cu o linie. Ele sunt numite ek mukhi rudraksha. Două dintre acestea erau păstrate la Rashupatinath. Rudraksha înseamnă „ochii lui Rudra”, Rudra fiind unul dintre numele lui Shiva.

râului Băgmati, un şir de edificii identice adăposteau, fiecare, câte un *lingam* negru în faţa căruia ardea o lămpiţă.

Nu departe, lângă pod, se afla alt *lingam* de proporţii gigantice. Se spune că, în locul unde se înalţă el acum, exista odinioară un puţ. Dacă priveai în acest puţ, puteai să vezi forma pe care o vei avea şi condiţiile în care îţi vei duce următoarea existenţă. Se pare că purtarea nepalezilor, în vremea aceea, nu era prea virtuoasă şi că, în consecinţă, genul de renaştere care îi aştepta nu era câtuşi de puţin agreabilă. Curioşii care făcuseră testul puţului se întristaseră profund. Atunci, prinţul regent, rajahul Sankara, a poruncit ca puţul să fie acoperit şi să se construiască *lingam*-ul în locul său.

Era obiceiul împrumutat – după cum fals se presupune – de la struţ, de a-şi ascunde capul în nisip pentru a nu vedea pericolul care îl paşte. Rajahul ar fi putut să-i îndemne pe supuşii săi să-şi îndrepte comportamentul pentru a evita renaşterile nefericite. Nu se spune că ar fi făcut-o. Este posibil să fi crezut că îndemnurile sale ar fi în van şi i s-a părut mai potrivit să-i lase pe nepalezi să-şi accepte orbeşte destinul, aşa cum facem toţi[49].

În cel mai mare templu, brahmanul oficia ritualul de seară, balansând ritualic în faţa lui Shiva un fel de sfeşnic cu mai multe flăcări, în timp ce se auzea sunetul aspru al cochiliilor perforate şi clinchetul clopotelor. Eu şi Rămânanda, cu picioarele goale şi palmele împreunate, stăteam în picioare în faţa intrării sanctuarului. Atmosfera mistică a locului era din ce în ce mai puternică, ţinându-ne acolo, imobili, stăpâniţi de gândul cercului perpetuu, absurd şi dureros al neîncetatelor reînceputuri, inevitabil destinaţi pieirii simbolizate de Shiva.

---

49 Tradiţia localizează ridicarea /tngam-ului în epoca unei presupuse vizite în Nepal a celebrului filosof hindus Sankarăcărya. Această vizită nu este imposibilă. S ankara a făcut o călătorie în Kashmir şi a murit în secolul al IX-lea, la Kedamath, în Munţii Himalaya, un loc de pelerinaj aflat nu foarte departe de Nepal.

— Vă vor lipsi toate acestea, i-am spus lui Rămânanda, arătând cu mâna templul în care luminile mişcătoare proiectau umbre fantastice.

— Da, poate, mi-a răspuns el, în timp ce ne îndepărtam, cultul hindus are aspecte fascinante; dar are şi altele cu adevărat neplăcute şi de acestea din urmă fug eu. Toate cultele degenerează în bufonerii ridicole când masele au acces la ele. Simbolurile frumoase, gesturile frumoase nu pot fi decât privilegiul unei elite.

Ieşiserăm din locurile interzise străinilor. Passang, care ne căuta, foarte îngrijorat, s-a apropiat de noi.

— Trebuie să ne întoarcem imediat, mi-a spus el. Se înnoptează curând; oamenii dumneavoastră se tem că vor fi pedepsiţi pentru că nu v-au purtat cum trebuie de grijă şi pentru că s-au lăsat prea mult aşteptaţi. I-am ţinut ocupaţi cât de mult am putut, dar, acum, şi ei vă caută.

Evident, nu puteam să-mi permit luxul de a-mi petrece o noapte în pădure, aşa cum urma să facă Rămânanda în adăpostul de piatră al gurului său.

Înainte de a ne despărţi l-am întrebat ce crede despre dispariţia sfântului ascet.

— A plecat pur şi simplu pentru că nu-i mai plăcea aici, îmi răspunse el. I s-a făcut lehamite de genul ăsta de cult practicat de aceşti imbecili. Cu siguranţă a plecat să-şi caute liniştea în cine ştie ce colţişor singuratic unde va putea trăi în anonimat. Cel puţin aceasta este părerea mea. De îndată ce în spiritul unui om pătrunde chiar şi cea mai mică fărâmă de înţelepciune, acesta va aspira la singurătate.

O zi de odihnă era bine-venită pentru a medita la amintirile vizitei mele la Pashupatinath şi pentru a-mi scrie notele. Totuşi, nu îmi puteam prelungi la nesfârşit şederea în valea Nepalului. Îmi propusesem şi un sejur în junglele din sud – ţinutul natal al lui Buddha – şi era preferabil să fac asta atât timp cât vremea încă era plăcută. Am hotărât deci să merg, fără întârziere, la templul Vajra Yoghini.

Acest templu este un loc sacru şi, în anumite

perioade, pelerinii vin aici în număr foarte mare. Atunci are loc un masacru înfiorător, sunt sacrificate sute de capre, iar sângele lor, curgând de pe statuile pe care a fost vărsat, inundă trotuarele.

Din fericire, am fost scutită de acest spectacol dezgustător; încă nu intrasem în perioada aceea. Totuşi, una sau două dintre pietrele sculptate reprezentându-l pe Ganesha fuseseră înroşite de un sacrificiu recent.

Vajra Yoghini este unul dintre numele teribilei forme a zeiţei Tara, iar aceasta, la rândul ei, este una dintre formele *zeiţei absolutului*, Shakti, zeităţile ei feminine fiind doar diferite aspecte ale sale.

Simbolismul tantric este bazat pe o filosofie profundă, dar, tradus în religia populară, a dat naştere unui cult barbar cu manifestări respingătoare. Zeităţile pe care le venerează nepalezii de rând sunt, în majoritate, expresia a tot ceea ce a putut concepe mai crud imaginaţia umană.

În Nepal s-au practicat des sacrificii umane. Unul dintre templele din Pashupati, dedicat lui Bachhala Devi, era anual teatrul acestor sacrificii. Pereţii acestui templu sunt decoraţi cu fresce pe care noi le-am califica drept obscene, dar care, pentru hinduşi, au o cu totul altă semnificaţie. Întunericul, în timpul escapadei mele la Pashupati, nu mi-a permis să văd decât unele dintre ele, ce semănau cu cele pe care le găsim în numeroase temple din cultul tantric.

O tradiţie spune că rajahul Viswadeva, dezaprobând sacrificiile umane, a dorit să pună capăt celor de la

Bachhla Devi. Când a decretat interzicerea lor, în templu s-a auzit un zgomot teribil. Curios să afle ce anume l-a provocat, rajahul a intrat în sanctuar. De îndată, l-a înşfăcat o fiinţă ciudată, jumătate om, jumătate şacal[50], intenţionând să-l devoreze. Nu l-a eliberat decât după ce

50 Regăsim aici ideea de monstru de felul celui despre care se vorbea în timpul vizitei mele la Pashupatinath. Credinţa în existenţa acestora este comună în Munţii Himalaya.

rajahul i-a promis că va dărui o bucată mare de pământ templului, care, din acel moment, urma să păstreze veniturile obţinute.

Tradiţia nu spune dacă sacrificiile umane au continuat sau dacă au fost suprimate în urma acestei întâmplări uimitoare.

Ni se povesteşte de asemenea că, prin secolul al XVI-lea, exista şi un dans închinat zeiţei Kankeswari. Unul dintre dansatori trebuia să fie deghizat în animal, pe care zeiţa urma să-l mănânce. Putem înţelege deci că nefericitul era sacrificat.

Iar acestea nu sunt decât câteva exemple. Se ştie sigur că sacrificiile umane au fost practicate în Nepal până relativ de curând. Toate zeităţile din panteonul tantric sunt avide de sânge şi se desfată cu torturile pe care şi le aplică oamenii… sau care le sunt aplicate.

Templul Vajra Yoghini este situat pe un deal. Se ajunge la el pe o scară cu sute de trepte. Cu riscul de a atrage asupra mea mânia zeiţei prin această impertinenţă, am urcat scara călare.

În templu, am întâlnit o femeie *sadhu* care îşi pierduse un picior; cel care îi rămăsese era plin de plăgi. Poate că avea lepră. Am întrebat cum a fost schilodită astfel. Mi s-a răspuns evaziv. Avusese un accident, fusese adusă la templu şi îi fusese amputat piciorul. Cine făcuse operaţia? Un om care „ştia”. De ce nu fusese dusă la spital? Nu, ea a preferat să vină la templu…

Am insistat să fie dusă la spital. Acolo, plăgile i-ar fi fost îngrijite. Chiar am promis că, dacă medicul hotăra că este necesar, i-aş cumpăra eu însămi o proteză care să-i permită nefericitei să stea în picioare şi, poate, să meargă cu ajutorul unui baston. Acum se târa pe jos, incapabilă să se ridice.

Ofertele mele nu au trezit niciun interes, nimeni nu voia să o transporte pe infirmă, într-o roabă sau într-un hamac, până la Katmandu. Indiferenţa neînduplecată în care sunt cufundaţi majoritatea oamenilor este ieşită din

comun. Nu te poţi aştepta la compasiune în Orient – de fapt, nici în Occident nu e o mare diferenţă.

În sfârşit, după ce am plătit o sumă destul de mare şi am promis şi un supliment când femeia va ajunge la spital, un bărbat s-a hotărât să o ducă el a doua zi.

La recomandarea mea şi întrucât am consimţit să plătesc costurile tratamentului, a fost bine primită. Medicul a considerat că i se poate ataşa o proteză. Plăgile se puteau vindeca, nu avea lepră.

Totul părea că se va termina cu bine pentru biata femeie. Era în spital de patru zile când au venit doi bărbaţi după ea. Femeia trebuia să se întoarcă de urgenţă la templu, spuneau ei. Nu au dat mai multe explicaţii şi păreau să fie foarte grăbiţi, mi-a spus medicul care îi văzuse. El a încercat să o convingă pe infirmă că era în interesul ei să rămână pentru a fi îngrijită şi pentru a primi proteza, dacă tot avusese norocul să dea peste o binefăcătoare ce dorea să-i plătească tot. Dar nimic nu a convins-o; părea la fel de nerăbdătoare să se întoarcă la Vajra Yoghini ca să se târască pe jos, învelită în zdrenţele lipite de plăgi, ca şi cei doi care veniseră să o ia. De ce?… Mister total. Asta-i India, cum spunea Rămânanda.

Templul din Vajra Yoghini este luxos decorat, uşile sale aurite, stindardele din metal strălucitor care le încadrează şi leii de piatră ce îl străjuiesc îi conferă un aer de demnitate liniştită. Curţile pavate cu dale, din jurul edificiului, erau remarcabil de curate. După cum cerea obiceiul, erau mai multe capele dedicate diferitelor zeităţi.

Atenţia mea era mult mai atrasă de peisaj decât de templu. Dincolo de pădurile din apropiere, se zăreau primele lanţuri de munţi înalţi care separă Nepalul de Tibet şi visam la platourile solitare pe care le străbătusem de cealaltă parte a acestui şir de culmi care se estompau departe, pe cerul albastru.

Templele începeau să mă plictisească. Arhitectura nepaleză este curioasă, îndeajuns de interesantă, dar nu foarte variată. Îi lipseşte maiestuozitatea covârşitoare a

imenselor temple din India meridională.

Cât despre reprezentările zeilor, în sculptură şi în pictură, India hinduistă nu a creat, sub pretextul simbolismului, decât monstruozităţi groteşti. Într-un stil diferit, nici alte naţii nu au făcut, de altfel, dovada unui simţ artistic mai elevat.

Când m-am întors de la Vajra Yoghini, am hotărât să mai fac o excursie spre munţi. Aceasta era, pentru mine, aproape un pelerinaj.

Printre legendele referitoare la vieţile anterioare ale lui Buddha, înainte să devină personajul istoric pe care îl cunoaştem, există şi aceasta.

Pe vremea aceea, o secetă nemaivăzută pârjolea ţara. Pământul era ars ca şi cum ar fi fost băgat într-un cuptor; nu mai era nicio picătură de apă în albia râurilor care traversau câmpiile; în munţi, toate izvoarele erau secate, frunzele uscate ale copacilor golaşi acopereau pământul ca un covor; toate animalele fugiseră din ţinut, unde nu mai găseau nimic de mâncare.

Umblând prin pădure, viitorul Buddha, pe atunci un tânăr prinţ, a zărit, zăcând printre tufişuri, o tigroaică aproape moartă de foame şi de sete. Văzându-l pe trecător, bietul animal a încercat să se ridice pentru a se arunca asupra lui, dar era mult prea slăbit şi a căzut la pământ, aruncând priviri flămânde către prada la care nu putea ajunge. Tânărul prinţa contemplat un timp suferinţa bestiei, apoi, extrem de liniştit, a mers spre tigroaică şi i-a oferit corpul său drept hrană.

Aceasta este legenda.

Este bizar faptul că nu pot cu niciun chip să-mi amintesc nici când, nici de unde am auzit-o.

O ştiam încă din copilărie. O ştiam, deşi în casa părinţilor mei nu exista nicio carte referitoare la budism, şi aici numele lui Buddha nu trimitea cu gândul decât la un bibelou din porţelan chinezesc de pus pe etajeră.

Mă văd clar stând într-o seră de lângă sufrageria noastră, gândindu-mă la tânărul prinţ care se oferea

tigroaicei. Această poveste mi se părea cea mai frumoasă din lume, căci mă umplea de o emoţie religioasă. Aveam 10 ani.

Mai târziu, după ce mai auzisem câte ceva despre budism, îmi imaginam că povestea tigroaicei relata un fapt real şi că Buddha chiar îşi sfârşise zilele în acest fel tragic.

Nepalezii însă cred că Buddha le-a vizitat ţara (ceea ce nu ar fi imposibil, căci patria sa nu era departe de Nepal şi este astăzi inclusă în teritoriul nepalez) şi că, în vieţile sale anterioare, el a trăit în apropierea lor. După ei, prinţul care s-a sacrificat din milă pentru tigroaică se numea Mahăsattva[51] şi era fiul unei căpetenii ce locuia la Panăvati, lângă Bhatgaon. Mai cred că locul unde s-a întâlnit cu tigroaica era undeva printre munţii care poartă astăzi numele Nambuddha.

Întrucât întâmplarea mă adusese aproape, mi s-a părut interesant să vizitez un loc pe care tradiţiile locale îl considerau decorul legendei ce mă bântuia inexplicabil de atâta timp.

Am plecat deci spre Nambuddha călare pe un căluţ de munte, unul dintre acele animale mici cu o enormă coamă încâlcită şi cu ochii maliţioşi, care nu visează decât galopuri şi cambrări, dar menţine un ritm plăcut. Prima parte a drumului traversa o câmpie dintr-un ţinut intens cultivat. Un vânt şfichiuitor – care nu avea nimic din ampla furtună tibetană – mă făcea să tremur, în ciuda hainelor groase. Nu era o vreme „nirvanică”, ci o vreme ce îndemna la luptă.

Filosofiile orientale au nevoie de blândeţea calmă şi umedă a nopţilor tropicale. Îmi amintesc de un bungalou dintr-o trecătoare ascunsă în Munţii Himalaya; în grădină erau hortensii albastre şi arbuşti cu flori parfumate; nopţile răsunau de cântecul greierilor şi dansul licuricilor sfâşia întunericul. Mă oprisem acolo la întoarcerea din una dintre călătoriile mele în Tibet, adăstând în visarea pe care

51 Ceea ce poate fi atât un titlu onorific, cât şi un nume. Mahă sattva înseamnă „Mare Fiinţă”.

o adusesem cu mine de pe culmile înalte. Seninătatea, detaşarea totală vin de la sine într-o astfel de ambianţă şi sunt sigură că ai putea merge fără mare efort către tigroaica în agonie.

Indiferenţa şi dispreţul faţă de viaţă se nasc din satisfacţia fizică şi mentală. Buddha, în diferitele sale reprezentări, şi cei care îi seamănă au fost mereu oameni care au avut tot ceea ce se consideră de obicei suficient pentru a asigura fericirea. Cei cu care viaţa este aspră se încăpăţânează cel mai des să o păstreze cu orice preţ, cramponându-se de ea cu disperare.

Oricare ar fi fost gândurile care mă bântuiau, nici peisajul tern, nici temperatura nu încurajau în ziua aceea ideea de a mă oferi drept hrană unei tigroaice.

Vântul face poftă de mâncare; îmi era foame. Nişte gâşte traversară încet drumul şi, dintr-odată, altă amintire a izvorât din adâncul memoriei, tot din copilărie, alungând gândul despre tigroaică.

Într-o zi, pe când eu şi mama ne întorceam la Bruxelles după un sejur la Paris, guvernanta naşului meu ne-a oferit un coş cu merinde pentru drum. În acea perioadă, nu existau vagoane-restaurant, iar drumul dura mult mai mult decât astăzi. În acel coş se găsea, pe lângă alte bunătăţi, cea mai gustoasă friptură de gâscă. Aveam 8 ani pe atunci. Ce ciudat! Pe acest drum din Nepal, atât de departe de locurile unde gustarea aceea mi-a potolit foamea de puştoaică şi în ciuda faptului că trecuseră atâţia ani, simţeam din nou gustul fripturii reci de gâscă[52].

52 Amintirea unui fel de mâncare este evident banală; ceea ce poate oferi însă un subiect de gândire este repetarea neaşteptată a unei vechi senzaţii gustative percepute de celule ce nu mai sunt exact aceleaşi care, cu ani în urmă, au încercat aceeaşi senzaţie iniţială cauzată de faptul material de a consuma un anumit aliment. Era vorba despre o pură memorie fizică; gustul de gâscă se ivise mai întâi de toate! Doar datorită lui se trezise amintirea mentală la care se raporta el: prânzul în tren, împrejurările în care fuseseră oferite merindele etc. Procedeul de înmagazinare care se realizează fără încetare în noi este un lucru demn de cercetat. Ce rezervă enormă de impresii acumulăm astfel în mod inconştient! Şi cu siguranţă acestea nu rămân inerte. Fără ştirea

Să mărturisim slăbiciunile cărnii, ar spune credincioşii; cocoţată în spinarea căluţului meu care mergea la trap, îmi spuneam că o bucăţică de gâscă din aceea, cu nişte pâine bună, cu coaja crocantă, ar fi fost delicioasă. Dorinţă platonică de altfel şi poftă pur instinctivă, respinse de spirit. Dacă friptura de gâscă ar fi fost acolo, în faţa mea, nu m-aş fi atins de ea. Eram vegetariană de mult timp.

Începeam acum să urcăm muntele, pe cărări abrupte, după urcuş urmând coborâşuri către câmpuri cultivate, brăzdate de canale de irigaţii. Ghidul care mergea în faţă a apucat brusc pe o cărare şi mai îngustă, spunând că este o scurtătură, dar drumul a devenit prea îngust pentru cai. A trebuit să coborâm şi să mergem din nou de-a lungul câmpurilor. Parcă am fi făcut o cursă cu obstacole; căluţii poznaşi păreau foarte încântaţi să ţopăie şi să sară peste canalele de irigaţii.

După un timp, am început din nou să urcăm. Am ajuns la destinaţie pe la ora patru după-amiaza. Corturile erau instalate în creierii munţilor, pe un loc mai înalt, acoperit de tufişuri şi copăcei; pentru a face loc, le dăduseră foc. Când am ajuns acolo, solul fusese curăţat de tufişurile calcinate şi măturat cu grijă. Nişte ramuri înfipte în pământ formau o alee care ducea la cortul meu.

În ciuda intenţiei băştinaşilor de a face locul „frumos”, urmele evidente ale incendiului şi tufişurile înnegrite care înconjurau tabăra îi dădeau un aspect dezolant.

Nu cred că există nimic mai dezolant decât un incendiu în pădure, flăcările care înaintează, tufişurile şi copacii căzuţi la pământ, fără nicio şansă de apărare sau de scăpare, mistuiţi încetul cu încetul, zvârcolindu-se, şuierând şi fumegând în strânsoarea lor. Mi-am imaginat această dramă pe colina unde eu veneam cu spiritul copleşit de cel mai sublim exemplu de caritate. Nu era

noastră, activitatea lor joacă un rol important în viaţa noastră fizică şi mentală. Indienii şi tibetanii au elaborat diferite teorii filosofice referitoare la memoria fizică şi la memoria mentală.

vorba despre o pădure, ci despre mai puţin de două hectare de mărăciniş şi copaci tineri, dar nu contează, fuseseră distruse nişte plante care tindeau să trăiască: frunziş înverzit şi floricele care deveniseră cenuşă…

Eu fusesem cauza. Indirect, dar din cauza mea se întâmplase asta.

Pelerinajul meu începea prost. Am intrat tristă în cortul meu.

Eram acolo doar de câteva minute când am auzit strigăte şi urlete asurzitoare în apropiere.

Ce se întâmpla? Am ieşit să întreb.

— Nu-i nimic, mi-a răspuns una dintre gărzile mele de corp. Nişte ţărani care sunt pedepsiţi prin lovituri de băţ pentru că nu au adus din satele lor proviziile care li se ceruseră pentru masa dumneavoastră şi a suitei dumneavoastră cât timp veţi sta aici.

— Nu-i mai bateţi! am strigat. Nu suport să văd cum sunt maltrataţi nişte oameni din cauza mea. Am destule provizii în bagaje.

Puţin le păsa celor care mă însoţeau că eu am destule provizii. Ei voiau să se ospăteze. Iar eu le ofeream un pretext minunat pentru a rechiziţiona tot ce era mai bun din satele vecine. Şi, bineînţeles, ţăranii nu urmau să fie plătiţi: era vorba despre „serviciu adus statului”.

În cele din urmă ţipetele încetară, dar acest incident îmi lăsa un gust amar. Aceşti munteni nu aveau să moară pentru că primiseră o mamă de bătaie, erau obişnuiţi cu asta; dar aceste violenţe nu erau în armonie cu amintirea prinţului care se sacrificase pentru tigroaică. Pâcea pelerinajului meu fusese tulburată.

Dar ce era mai rău abia urma.

Draperia de la intrarea în cortul meu fu dată la o parte şi doi bărbaţi, salutându-mă, aruncară la picioarele mele o duzină de păsări vii legate de picioare. Din astea se pot pregăti câteva mese, spuseră ei.

De data aceasta m-am revoltat, cuprinsă de oroare:

— Nu mănânc carne, sunt budistă; nu poruncesc

nimănui să omoare animale! Dezlegaţi aceste găini.

A fost nevoie să insist. Oamenii care mă însoţeau doreau să pună vreo câteva găini în tigaie şi să se ospăteze. În ciuda intervenţiei mele, cu siguranţă că bietele păsări nu au scăpat. Hrăpăreţii care pofteau la ele nu au avut decât să le prindă de prin tufişuri.

Cu siguranţă, pelerinajul meu era compromis…

Am povestit aceste incidente din cauza comicului lor grotesc. Cât despre pelerinajele sentimentale, ele se dovedesc în general dezamăgitoare; ideile pe care le asociem cu ele sunt aproape întotdeauna contrazise la faţa locului, de întâlniri nepotrivite şi şocante. Este mai înţelept să te limitezi la pelerinajele în spirit.

A doua şi a treia zi mi-am petrecut cea mai mare parte a timpului pe un munte, aproape de tabăra mea, de unde mă puteam bucura de o frumoasă privelişte către Muntele Everest. Părea foarte aproape. În altă direcţie, se vedeau şi cărări urcând spre trecătorile pe unde se intră în Tibet. Un peisaj frumos, e adevărat, pentru cei cărora le plac înălţimile, dar eu prefer locurile din est, aceste regiuni sălbatice şi deşerte din Sikkim care ating poalele gloriosului Kangehenjungă (pe adevăratul său nume tibetan Kang chen Dumnezeu nga, „cele cinci teritorii ale marilor zăpezi”).

Un mic altar în aer liber, care semăna vag cu cele ridicate în cadrul procesiunilor câmpeneşti din ţinuturile noastre, avea pretenţia de a comemora întâlnirea viitorului Buddha cu tigroaica… Erau şi câteva statuete înfăţişând zeităţi tantrice. Era lamentabil.

Mi-am acordat încă vreo câteva zile de odihnă; câţiva pândiţi[53] îmi anunţaseră vizita lor şi urmau să-mi aducă cărţi.

Cât timp am fost ocupată şi nu m-am mai gândit la el, *sweep*erul meu suferea în continuare din cauza dezonoarei condiţiei sale în societatea hindusă. Cum să o evite în următoarea sa existenţă?

53 Pandit - titlu dat savanţilor, învăţaţilor brahmani.

După vizita mea nocturnă la Malla, Passang i-a poruncit, din partea mea, lui Krishna să nu mai aibă nicio legătură cu el, care era un hoţoman dornic doar să înşele. De asemenea, tot din ordinul meu, îi spusese *sweeperului* că mă convinsesem că religia lui Malla nu era bună şi că acele *puja* ale sale nu îi puteau asigura o renaştere fericită.

Toate acestea erau negative şi, cât eu uitam de el, nefericitul paria nu înceta să-l agaseze pe Passang, insistând ca el să pună o vorbă bună pe lângă mine.

Eu, care eram atât de instruită, cu care stăteau de vorbă brahmanii, care citeam cărţi groase şi căreia taurul Shiva şi vacile îi arătau prietenie (se întorceau în fiecare zi, tot sperând că vor mai primi nişte pâine), nu puteam să nu cunosc mijlocul potrivit ca să-l ajut.

Să-l ajut, nu aveam nimic împotrivă, dar cum? Evident, nu era nevoie decât să-i recomand câteva practici de devoţiune sau chiar să oficiez eu însămi o ceremonie aparent religioasă şi să-l asigur că rezultatul sigur al acesteia ar fi renaşterea sa într-o familie dintr-o castă înaltă. El m-ar crede şi ar fi fericit, însă mie nu îmi place să-i trag pe sfoară pe oamenii simpli. Trebuia să găsesc ceva mai bun…

Şi am găsit. Krishna trebuia să renunţe la religia hindusă şi să adopte o religie care nu presupune caste. Astfel, în loc să trebuiască să aştepte până în ziua de după moartea sa pentru a scăpa de condiţia sa umilă, va scăpa de ea imediat.

Iată ce li se pare uşor occidentalilor. Mulţi dintre ei, care locuiesc în India, m-au întrebat de ce oamenii din castele impure se încăpăţânau să rămână în declasarea lor socială, în loc să devină creştini sau musulmani[54].

Motivul lor se explică în câteva cuvinte: aceşti

54 Acum câţiva ani, dr. Ambhekar, un lider politic al „celor ce nu pot fi atinşi” - paria propusese această soluţie. Aceştia au respins-o în majoritate, iar Gandhi a dezaprobat-o. Acesta din urmă dorea să se amelioreze condiţia castelor impure, dar nu respingea deloc sistemul de caste. Străinii s-au înşelat amarnic atribuindu-i lui dorinţa de a le aboli.

nefericiţi cred în zeii hinduismului, se tem de efectele mâniei lor dacă ar abandona cultul. Ei sunt, spun ei, născuţi în aceste caste demne de dispreţ ca pedeapsă pentru păcatele pe care le-au comis în vieţile anterioare şi se găsesc într-un fel de purgatoriu, aşa încât este preferabil să-şi accepte soarta cu resemnare, nefiind condamnaţi pentru eternitate[55].

— Pâssang, i-am spus servitorului meu, când mi-a mai transmis încă o dată doleanţele sweeperului, am hotărât ca Krishna să-şi schimbe religia.

Tibetanul meu a rămas cu gura căscată.

— De ce şi-ar schimba religia? O religie sau alta este acelaşi lucru pentru el. Oricum nu înţelege nimic.

În timp ce el, Passang, credea că „înţelege”.

— Nu este vorba să înţeleagă, ci să nu mai fie un paria, un „om care nu trebuie atins”, am răspuns eu.

— A, da!... Şi ce va fi? Creştin sau musulman?

— Mă voi mai gândi la asta.

M-am mai gândit, iar rezultatul reflecţiilor mele a fost că voi înmulţi rândurile credincioşiilor islamici. Raţiunile mele erau foarte prozaice. *Sweep*erul ştia puţin să coasă, iar eu cunoşteam un croitor musulman, un om respectabil şi foarte pios, căruia ideea unei convertiri realizate cu ajutorul său i-ar fi surâs cu siguranţă. El l-ar putea lua pe băiat ca ucenic şi, când acesta va putea mânui cum se cuvine acul, îl va trimite într-o localitate unde nimeni nu ştie că a fost *sweeper*. În loc să se numească Krishna, se va numi Ali sau Omar sau Ahmed şi va putea să meargă cu capul sus pe toate străzile şi să intre în toate casele. Nu era oare mai bine decât să trăiască cu speranţa îndepărtată a unei reîncarnări onorabile?...

Lucrurile s-au petrecut exact aşa cum m-am gândit.

Fostul Krishna, care nu se numea acum nici Ali, nici Omar, nici Ahmed, ci Ibrahim, a venit să-mi mulţumească

55 Va mai dura până când desfiinţarea oficială a sistemului castelor de către guvernul Indiei va deveni efectivă. Dogma religioasă a distincţiei prin caste este prea adânc înrădăcinată în spiritul hindus pentru ca oamenii să renunţe la ea cu uşurinţă.

înainte de a pleca la Agra, unde patronul său, mulţumit de el, îl trimitea la un croitor de aceeaşi religie.

I-am făcu cadou nişte haine noi şi o mică sumă de bani, apoi, cum nu mai era „de neatins”, i-am strâns mâna după obiceiul occidental, spunându-i că Profetul (pacea fie cu el!) era un mare om, ceea ce este neîndoielnic, şi că islamul este o mare religie, ceea ce este de asemenea adevărat.

Dar toate acestea s-au petrecut mult după plecarea mea din Nepal.

Una dintre ultimele mele excursii m-a dus la Balaji, grădina fântânilor, situată la vreo patru kilometri de Katmandu. Apa iese dintr-un zid care susţine terasa inferioară a unui gurgui împădurit; este împroşcată prin gurile unor monştri fantastici, cel din mijlocul şirului fiind de dimensiuni mult mai mari decât ceilalţi. Apa curge într-un canal pavat cu dale unde se zbenguie nenumăraţi peştişori prietenoşi care se apropie şi se lasă hrăniţi de vizitatori.

O statuie mare a lui Vishnu stă culcată în canal. Zeul este reprezentat întins pe şarpele Sesha, simbolul eternităţii, ale cărui numeroase capete formează un fel de capişon deasupra lui. Statuia aminteşte de legenda hindusă a originii lumii, când Vishnu, culcat pe şarpele Sesha, plutea pe apele primordiale.

Totuşi, conform altei explicaţii, statuia se pare că nu ar fi a lui Vishnu, ci a lui Shiva Mahădeva.

Conform mitologiei hinduse, când zeii au amestecat apele oceanului pentru a extrage din ele elixirul nemuririi, s-a strecurat şi otravă în acesta. Zeii doreau elixirul, dar nu s-a oferit niciunul să separe otrava, aşa că Shiva s-a sacrificat, a băut otrava şi, ca efect, gâtul său s-a colorat în albastru, de unde şi numele său Nilakhanta (gât albastru). Dar otrava a avut şi alt efect, provocându-i lui Shiva o sete cumplită. Nepalezii spun că, negăsind nicăieri cu ce să-şi potolească această sete mistuitoare, Shiva s-a dus în Munţii Himalaya, aproape de Gosainthan, la frontiera cu

Tibetul. A lovit acolo muntele cu tridentul său şi, în fiecare dintre locurile unde dinţii tridentului au atins piatra, a ţâşnit apă. Această apă a format lacul Gosainthan, unde hinduşii merg în pelerinaj. Credincioşii ghicesc chiar, într-o stâncă scufundată în lac, forma zeului potolindu-şi setea.

O a doua explicaţie ar fi că statuia scăldată de apă de la Balaji ar fi o reproducere, la o scară redusă, a ceea ce se vede în lacul Gosainthan. Iar oamenii de rând, cărora nu prea le pasă de ştiinţă, numesc pur şi simplu statuia Buddha cu gâtul albastru – Buddha Nilakhanta.

Ei bine, da, oamenii de rând nu se străduiesc foarte mult să ştie ce adoră, simplul fapt de a adora le este de ajuns, iar dorinţa de adorare îi împinge câteodată la acţiuni absolut năucitoare. Iată încă un exemplu peste care am dat pe când mă întorceam de la Balaji.

Pe drum, mergeau trei tibetani, doi călugări şi un laic: pelerini. Nu era chip să întâlnesc un tibetan în afara Tibetului fără să mă interesez imediat de el. Unde mergeau? I-am întrebat.

— Am venit din Tibet prin Kirong, am vizitat chortens-urile (cele două stupe: Bodanath şi Swayambhunath) şi mergem la Gyakar Dordjiding, mi-au răspuns ei.

Gyakar Dordjiding este numele pe care tibetanii îl dau lui Buddha Gaya, locul unde, după cum spune tradiţia, Buddha a atins iluminarea spirituală. Aceşti tibetani mergeau pur şi simplu, pe jos, din Tibet până în India Centrală. Nu ne aminteşte oare acest lucru de pelerinii noştri din Evul Mediu care plecau din Franţa sau din Germania pentru a ajunge, pe jos, la Ierusalim? „Credinţa mută munţii”, ni se spune. Nu ştiu, nu am văzut niciodată asta, dar am văzut cum credinţa ajută oamenii să se deplaseze. Era adevăratelor pelerinaje, cu un băţ în mână, cu raniţa în spate, o fi apus în Occident, dar nu şi în Orient. Şi, în fond, nu fusesem şi eu, cu dragă inimă, pelerină, cu băţul în mână şi rucsacul în spate, din China până în India, traversând Tibetul şi de atâtea ori şi pe

distanţe mai scurte?

— Ştiţi unde se găseşte Gyakar Dordjiding? i-am întrebat pe pelerini.

— În India, mi-a răspuns cel mai în vârstă dintre călugări.

— Unde în India?… India este mare.

— Vom întreba pe drum, mi-a spus cu simplitate celălalt călugăr.

— Aveţi bani?

— Câteva rupii, a spus laicul, care, fără îndoială păstra banii.

— Şi vorbiţi hindi?

— Eu ştiu hindi… puţin. Dar ei nu ştiu decât tibetana, spuse din nou laicul.

— Şi ce veţi face când veţi cheltui rupiile?

— Vom cerşi.

Răspunsul fusese dat în acelaşi timp de cei trei pelerini.

Era dezarmant de naiv şi atât de oriental ca atitudine! Simţeam o simpatie profundă pentru aceşti trei oameni care străbăteau lumea cu nechibzuinţa unor copii.

— Ştiţi că sunt şi alte locuri sfinte, mult mai aproape decât Gyakar Dordjiding: de exemplu, locul în care s-a născut Buddha, le-am spus.

Nu, nu ştiau, dar, când i-am întrebat dacă ar dori să viziteze acel loc, ochii lor, nu foarte inteligenţi, au început deodată să strălucească. A, da, doreau să meargă acolo!

Fervoarea lor mă încânta. M-am hotărât să joc pentru ei rolul de zână bună.

— Ascultaţi, le-am spus, eu merg în locul unde s-a născut Buddha şi, întrucât şi voi vreţi să mergeţi tot acolo, nu aveţi decât să-l urmaţi pe secretarul meu, pe care îl vedeţi aici.

Acesta era Passang, lui îi conferam acest titlu onorific.

— Este tibetan ca şi voi, ştie hindi, vă va îndruma, să nu-l scăpaţi din ochi, ca să nu vă pierdeţi. Cât despre

mâncare, nu vă faceţi griji, veţi fi hrăniţi la fel ca şi el. Şi apoi, când vom părăsi Lumbini (locul naşterii lui Buddha), vă voi da bilete ca să puteţi călători cu trenul, în loc să mergeţi pe jos, şi veţi primi, de asemenea, şi hârtii pe care să le arătaţi pentru a fi îndrumaţi pe drumul cel bun şi o sumă mică de bani pentru a vă putea procura hrana.

Ce cor de binecuvântări!

Odată ajunşi la pavilionul meu, cei trei tibetani şi-au înălţat cortul minuscul în grădină, lângă camera lui Passang, şi timp de câteva zile, cât am mai rămas la Katmandu, nu s-au clintit niciun pas, de teamă că am putea pleca fără ei.

CAPITOLUL V

Am coborât din zona muntoasă a Nepalului prin jungle, pe o vreme însorită, „glorioasă”, cum spun englezii, expresie bine aleasă: există ceva triumfător, glorios în această lumină intensă şi caldă; vegetaţia luxuriantă pe care o traversam se scălda voluptuos în ea.

Cu mult timp în urmă, o doamnă care urma, împreună cu mine, un curs de sanscrită la Collège de France s-a gândit să viziteze locurile menţionate în biografia lui Buddha. Înainte de plecare, mi-a spus: „Cred mult în influenţa ambianţei fizice asupra formării ideilor oamenilor. Vreau să văd peisajele în care şi-a petrecut Buddha tinereţea”. Am aprobat din toată inima proiectul ei şi mi-a părut rău că nu am putut-o însoţi. Mulţi ani s-au scurs de atunci şi eu am vizitat multe ţări, dar iată că dorinţa mea din tinereţe se realiza acum. Acest succes se adăuga bucuriei mele de a fi din nou departe de mulţime, traversând, singură, aceste păduri tăcute şi singuratice; singură! Nimic nu poate egala beatitudinea care se naşte din singurătate.

Călătoream din nou pe o lectică, de data asta cei care o purtau nemaiasurzându-mă cu strigătele lor „He! Ehe! O o! Ai he! Hum hum!”, ca la urcuşul către Katmandu. Culii încărcaţi de bagaje plecaseră cu mult înaintea mea, fără să mai aştepte răsăritul, şi, după ce am făcut o oprire scurtă

ca să mâncăm ceva, Passang şi servitorii au luat-o şi ei înainte. Cât despre mine, legănată în lectica mea, am adormit într-un sfârşit.

O oprire bruscă şi o larmă de voci m-au trezit. M-am uitat în jur. Cărarea pe care ne aflam devenise atât de îngustă, încât, dacă întindeam braţele, puteam atinge tufişurile de pe margine. Cărăuşii mei discutau foarte surescitaţi despre ceva. Nu a fost nevoie să mă gândesc prea mult ca să înţeleg ce se întâmplase. Se rătăciseră.

Da, asta era; şi acum aruncau vina unii pe alţii, apoi au început să-i strige pe oamenii mei, dar nu au primit niciun răspuns. Eram în mijlocul pădurii, pădurea plină de sălbăticiuni. Ce era de făcut?… Cu o expresie nătângă, cei care purtau lectica aşteptau de la mine o soluţie.

Nici vorbă să ne întoarcem, mergeam prin pădure de dimineaţă, ne-ar fi prins noaptea pe drum. Nu puteam decât să mergem înainte, sperând că vom ieşi din pădure. Era riscant, dar nu aveam altă soluţie.

Le-am poruncit deci oamenilor să meargă înainte şi să grăbească pasul, amintindu-le că ar putea fi tigri în apropiere. Ştiau şi ei asta, chiar mai bine decât mine, aşa încât o luară la trap. Acum nu mai eram „legănată”, ci de-a dreptul zdruncinată, pe chingile litierei ce reacţionau ca nişte resorturi; eram aruncată ba la dreapta, ba la stânga, ba în sus, tortură care la început era doar caraghioasă, dar care, prelungindu-se, devenea chinuitoare. Nu mai conta, îi îndemnam pe nepalezi să înainteze, să alerge mai repede, amintindu-le că vine noaptea şi că nu trebuie să fim în pădure la lăsarea întunericului.

Din fericire, puţin după asfinţit am reuşit să ieşim din pădure. Am răsuflat cu toţii uşuraţi, dar situaţia era departe de a fi roz. Cei opt bărbaţi care mă căraseră pe rând câte patru şi alergaseră până aici păreau extenuaţi. Pe mine mă dureau toate, mi-era frig şi foame. Ne găseam în mijlocul unor câmpuri necultivate, nu se vedea niciun sat, nicio colibă. O, solitudine!… Iubeam singurătatea, iar acum se părea că primisem exact ce mi-am dorit. Gândul

ăsta mă făcea să râd şi mă gândeam că ar râde, văzându-mă acum, şi cei care mă sfătuiseră să aleg drumuri mult mai uşoare şi pe care nu-i ascultasem, dorind „să o tai” prin jungla pitorească.

Trebuia să o luăm iar din loc, imediat. De data aceasta înaintam foarte încet; se lăsase întunericul deja când am ajuns pe nişte câmpuri ce ne lăsau să credem că în apropiere există nişte locuinţe. Puţin mai târziu, am zărit o lumină slabă strălucind în depărtare. Ne-am îndreptat către ea, dar un râu ne tăia calea. Unul dintre bărbaţi a intrat în apă cu un băţ ca să vadă cât e de adâncă. Părea că se poate trece. Cărăuşii au ridicat litiera cât de sus au putut, dar nu îndeajuns; pe la mijlocul râului am făcut o baie bună, scurtă, dar suficientă pentru ca toate hainele mele să se ude leoarcă.

Pe scurt, puţin după miezul nopţii, am ajuns la o casă mare, fără îndoială locuinţa vreunui ţăran. Am fost primită într-o cameră mare, înfiorător de murdară, a cărei podea s-au grăbit să o măture. Am cerut foc într-un vas de jăratic ca să îmi pot usca hainele. Mi s-a adus şi un pat, apoi i-am rugat să mă lase singură ca să mă dezbrac.

Pereţii odăii erau împodobiţi cu cromolitografii reprezentând zei şi zeiţe din panteonul hindus şi scene din legendele lor… Urma să dorm într-o companie selectă. Cu siguranţă aveam să dorm, căci eram frântă de oboseală, dar îmi era şi foame, iar proviziile mele erau cu culii şi cu servitorii mei, cine ştie pe unde…

Oare aceste personaje divine care mă înconjurau nu ar fi putut face să: apară ca prin minune ceva de mâncare? Evident, îmi lipsea credinţa, iar miracolele, pentru a se produce, au nevoie de credinţă. Totuşi, am făcut zâmbind cea mai graţioasă reverenţă cu putinţă către augusta adunare ce mă privea din înaltul numeroaselor rame aurite şi… miracolul s-a produs. A intrat o femeie, aducând un platou pe care se găseau plăcinte, fructe şi un bol cu ceai cald.

A doua zi am ajuns la Rumindei. Era mare emoţie în

tabăra pregătită pentru mine. În ajun, când sosiseră, oamenii mei anunţaseră că aveam să ajung şi eu în scurt timp. Ei nu bănuiau că, în timp ce eu aţipisem, cărăuşii mei au greşit drumul, făcând astfel un mare ocol. Mă căutaseră toată noaptea.

Corturile erau instalate într-o pădurice de manghieri. Nimic nu ar fi putut fi mai în armonie cu culoarea locală şi cu tonul pelerinajului meu.

Vechile texte budiste menţionează frecvent păduri de manghieri unde Buddha s-a oprit în cursul peregrinărilor sale şi aceasta mi-a amintit de episodul cu frumoasa şi erudita curtezană Ambapali de Vaishali, un fel de Aspasia indiană care, „îmbrăcată modest, ca o femeie de familie bună, mergea să se închine”, spun textele, când s-a întâmplat să audă predica lui Buddha, ce se oprise împreună cu discipolii săi într-o pădurice de manghieri. Ambapali, devenită şi ea discipol al Maestrului, a câştigat din partea sa următorul elogiu: „Rare sunt, o, domniţă Ambapali, femeile în stare să înţeleagă profunzimea şi subtilitatea învăţăturilor mele”. Mai târziu, ea a îmbrăţişat viaţa religioasă cu calmul unei intelectuale, fără să creadă că avea ceva de ispăşit sau de jelit, ci pur şi simplu pentru că înţelesese deşertăciunea tuturor lucrurilor din lume şi pentru că ele îi inspirau dezgust.

Cortul meu cu acoperiş dublu şi prevăzut cu o mică baie era foarte confortabil, patul îmi fusese pregătit şi îmi propuneam să dorm bine în noaptea aceea pentru a compensa obositoarea noapte petrecută printre zei, în haine jilave.

Trebuia să transform acest loc în cartierul meu general timp de mai multe zile şi de aici să organizez excursii în zonă. Voi avea la dispoziţie cinci elefanţi pentru deplasare, pentru mine, pentru oamenii mei şi pentru transport. Patru dintre aceştia erau deja priponiţi lângă tabără, aşteptam să sosească şi al cincilea.

Eram în pat; şacalii făceau hărmălaie în împrejurimi şi nu mă lăsau să dorm, când am auzit zgomot în ierburile

de lângă cortul meu. I-am strigat lui Passang, al cărui cort era lipit de al meu, să meargă să vadă ce se întâmplă. Mi-a răspuns că erau şacalii care dădeau târcoale. Totuşi, mă temeam ca animalele să nu se prindă în corzile întinse care susţineau ţăruşii cortului şi să îl răstoarne. I-am cerut deci lui Passang să alunge animalele şi am ieşit şi eu din cort. În întunericul nopţii am văzut ceva care înainta spre mine. Ceva ce părea foarte mare. Într-adevăr, din tenebre s-a desprins al cincilea elefant. „Şacalul" era de dimensiuni colosale… Poate că în sfârşit puteam şi eu dormi acum…

Şi am dormit mult. Soarele încălzea acoperişul de pânză când m-am trezit, perfect odihnită şi veselă.

Această tabără din Terai nu avea nimic în comun cu taberele mele din Tibet. Era pitorească şi încântătoare. Culii din serviciul meu dormeau sau găteau în jurul focurilor. Aceşti sărmani indivizi au şi ei caste şi nu se amestecă, nu mănâncă niciodată împreună. Elefanţii se odihneau, legănându-se la umbra manghierilor. Ai fi spus că este o ilustraţie dintr-o carte de Jules Verne, imagini care mă fascinau când eram copil.

Fericiţi sunt cei care îşi împlinesc visele; şi aceasta este o fericire, şi nu dintre cele mai neînsemnate.

Cei trei tibetani erau acolo; îl urmaseră ca o umbră pe Passang. Acesta le-a spus: „Aici s-a născut Buddha". Ei au căscat ochii şi au întrebat: „Şi unde este grădina Lumbini?"

Lumbini era numele unei proprietăţi care aparţinea lui Suddhodhana, domn peste Kapilavasthu, tatăl lui Buddha, unde Maya devii, soţia sa, aşteptând primul copil, se dusese să nască. Evident, scrierile budiste au înfrumuseţat acest fapt simplu, astfel încât Lumbini, care era probabil o frumoasă casă de ţară înconjurată de grădini, cum au mulţi indieni bogaţi, a căpătat aspectul unui tărâm de basm. În timp ce, lângă pădurea de manghieri, nu se vedea decât o movilă de pământ acoperită de hăţişuri.

— Unde este deci grădina? au întrebat din nou

tibetanii.

Passang i-a adus la mine. Într-o oarecare măsură bănuiau poate că le-am jucat o festă aducându-i în faţa acestei movile prozaice. Totuşi, fuseseră atât de bine hrăniţi de Passang, încât ezitau să atribuie intenţii rele unor oameni care îi tratau atât de generos pe pelerini.

Cei trei mă amuzau şi-mi stârneau şi puţin mila. Crescuţi cu poveşti fantastice în severa „Ţară a Zăpezilor", ei crezuseră că vor contempla, în India, tablourile minunate descrise de poeţii indieni când vorbeau despre locurile unde şi-a petrecut tinereţea Siddhartha Gautama, prinţul moştenitor din Kapilavasthu.

— Ştiţi, le-am spus, Buddha a trăit acum mult timp, foarte mult timp.

Ştiau asta.

— Ei bine, am continuat, nu a spus oare Buddha că nimic nu este permanent?

Da, şi asta ştiau şi acceptau.

— Deci nu trebuie să vă miraţi dacă o grădină, o grădină foarte frumoasă, care exista în acest loc acum mai bine de două mii de ani, a fost distrusă. Odinioară, în ţara voastră, în vremea când Bodhisattva, care luase forma unei maimuţe, s-a căsătorit cu căpcăuna[56], Tibetul era locuit de fiinţe foarte diferite de noi. Unde sunt acestea? Nu le mai vedem în Tibet. Aici au avut loc războaie care au distrus oraşele: Kapilavasthu şi altele, mai există câteva ruine, am venit aici să le văd, dar nu sper să regăsesc splendidul palat al regelui Suddhodhana. Dar aceasta nu are nicio importanţă, doctrina lui Buddha dăinuie.

Eram destul de satisfăcută de predica mea, meritase oricum să spun nişte adevăruri, dar mai ales să-i liniştesc pe cei trei bravi pelerini.

I-am dus să vadă stâlpul pe care împăratul Asoka l-a ridicat pentru a marca locul unde s-a născut Buddha. Arheologii competenţi susţin că este autentic; nu voi

56 Aceasta se referă la o legendă despre originea poporului tibetan.

discuta cu ei, probabil au dovezi solide pentru a-şi susţine opinia.

În vârful movilei era un altar mic unde, chiar în acel moment, un brahman *pujari* oficia o slujbă. În această regiune, ca în întregul Nepal, hinduismul a absorbit budismul, încorporându-l, dar în cursul acestui proces s-a lăsat şi el influenţat. Faptul este relevant în filosofia lui Sankarâcârya şi, dincolo de aceste înalte sfere intelectuale, este relevant în religia populară din Nepal, un amestec incoerent de budism, hinduism, tantrism şi şamanism himalayan ce ajunge la culte groteşti precum cele practicate de Malla, de vecinul său vrăjitor şi, în general, peste tot în Nepal.

În loc de idoli, în capela de la Rumindei, erau aşezate câteva pietre sculptate provenind din ruinele oraşelor şi ale mănăstirilor care existaseră odinioară în regiune. Cea care părea a fi la loc de cinste reprezenta naşterea lui Buddha, acesta ieşind, conform tradiţiei, din partea dreaptă a pântecelui mamei sale. Prinţesa era reprezentată în picioare, agăţându-se cu o mână de o ramură a unui copac şi susţinută de o femie, potrivit descrierilor clasice.

Altarul fiind budist, nu se sacrificau animale, dar ideea de ofrandă de sânge bântuie atât de puternic hinduismul popular, încât piatra reprezentând naşterea lui Buddha era spoită cu vopsea roşie. O zeitate locală era de asemenea venerată în acest altar şi nu sunt sigură dacă, în ciuda dezminţirilor brahmanului *pujari*, nu erau câteodată sugrumaţi cocoşi în onoarea acestuia chiar aici.

Acest *pujari* locuia împreună cu soţia sa într-o colibă mizeră, chiar lângă altar. Nu părea deloc inteligent şi nu ştia mai nimic din istoria lui Buddha. Din ce puteam desluşi din vagile sale afirmaţii, pietrele sculptate care se găseau în altar aparţineau, se pare, unui cult, ca să nu facă rău populaţiei din împrejurimi.

Descoperisem deja astfel de superstiţii în Nepalul de sus. Printre hinduşii din clasele sociale de sus domnea un

sentiment de superioritate vanitoasă născut din ceea ce ei numeau victoria hinduismului asupra budismului. Ei legau această victorie de o vizită a filosofului indian Sankarâcărya[57] în Nepal, deloc importantă din punct de vedere istoric, dar care a generat o legendă fantastică des întâlnită în Nepal. Iată rezumatul acesteia.

În şase dintre vieţile sale anterioare, înainte de a se naşte în Deccan şi de a deveni ilustrul fondator al filosofiei

Vedânta, Sankara fusese tot filosof. În această calitate, avusese dezbateri cu budişti erudiţi. De fiecare dată fusese înfrânt şi de şase ori fusese ars de viu de adversarii săi victorioşi. La a şaptea sa reîncarnare, a vrut să reînceapă lupta. Nu a găsit în jurul său oameni cultivaţi demni să fie provocaţi la controverse, dar a aflat că unii dintre aceştia, de frica sa, se refugiaseră în Nepal, aşa încât a plecat pe urmele lor. Aşa a constatat că toţi nepalezii erau budişti.

După cum spune legenda, ne putem da seama că, fără să-l fi aşteptat pe Sankara, aceşti „budişti” deja adoptaseră superstiţiile indiene. Nici în Nepal Sankara nu a găsit adversari demni de el. Doar maeştrii tantrişti au încercat să i se opună. În momentul dezbaterii au adus un ulcior plin cu apă în care o puseseră să intre pe Saraswati, zeiţa elocvenţei. Cu toate acestea, în timp ce discuta cu ei, Sankara şi-a dat seama că zeiţa îi inspiră. Aşa încât a alergat la un templu unde era venerată şi a alungat-o de acolo.

Aveţi bunăvoinţa de a nu vă întreba cum se poate ca el să o fi gonit din templu în timp ce ea era în ulciorul cu apă. Ar fi o întrebare de profan: nepalezii v-ar răspunde că apa ulciorului era impregnată de spiritul zeiţei fără ca ea să fie cu adevărat, în sens material, în ulcior… şi că Saraswati nu se găsea „material” nici în templu. Ar putea să ne ameţească cu răspunsuri până ce ne-ar exploda capul. Prefer să mă abţin.

De fapt, indiferent dacă s-a datorat sau nu vizitei lui

57 Sankarâcărya - Maestrul sankara.

Sankarâcărya, în Nepal a urmat o violentă persecuţie. Budiştii au fost obligaţi să aducă sacrificii de sânge zeităţilor, iar călugării şi călugăriţele să se căsătorească. Ceremoniile ritualice budiste au fost interzise şi toate cărţile budiste distruse. Tradiţia spune că ar fi fost 84.000.

Mici grupuri de budişti se refugiaseră în Munţii Manichour şi se spune că Sankara i-ar fi urmărit. De şase ori zeiţa Mani Yoghini a iscat uragane care l-au împiedicat pe Sankara să urce munţii, dar a şaptea încercare a reuşit. Atunci, a sacrificat animale pentru un Buddha care avea un templu în această regiune şi, după ce i-a învins definitiv pe budişti, a instituit cultul lui Shiva în Nepal.

Din toate aceste fantezii sunt de reţinut doar probabilitatea unei persecuţii şi faptul real că hinduşii se laudă că, în Nepal, ei ar fi distrus budismul.

Acesta însă şi-a luat revanşa în ţinutul natal al lui Buddha. Aici, tot ceea ce, într-un fel sau altul, era legat de budism stârnea teroare. Şi nu a durat mult până când am văzut-o manifestându-se.

În timp ce mă plimbam în jurul a ceea ce fusese odinioară grădina înflorită de la Lumbini, au sosit doi yoghini hinduşi, pelerini ca şi tibetanii mei, dar de alt tip. Doi vlăjgani frumoşi, purtând doar câte o pânză de bumbac portocalie în jurul mijlocului, cu faţa şi torsul mânjite cu cenuşă. Purtau coliere de *rudraksha*\ iar părul încâlcit forma în vârful capului un coc înalt. Erau shivaiţi sau, mai sigur, bhairaviţi, asceţi care meditează în cimitire.[58]

Sunt mii ca ei care rătăcesc în lungul şi în latul Indiei; întâlnisem destui în valea Nepalului: nu aveau nimic care să mă mire, ei însă s-au mirat văzându-mi roba. Cu dezinvoltura necuviincioasă obişnuită celor din secta lor, m-au luat la întrebări

— Cine sunteţi?

— O yoghină budistă.

— Ce faceţi aici?

— Caut vestigii.

---

58 Rudraksha - vezi n. 2 de la p. 130.

Au dat din cap cu subînţeles.

— Aţi venit pentru pietroaie.

Era un mod rustic de a denumi cercetările arheologice. Am considerat că trebuie să-i las să creadă că „am venit pentru pietroaie”.

— Este periculos, a spus unul din ei.

— Mai periculos decât stafiile din cimitire, a spus celălalt.

Aş fi putut afla informaţii pitoreşti de la aceşti indivizi aproape goi care nutreau asemenea idei. I-am invitat deci să vină să se odihnească în tabăra mea, unde vor primi şi de mâncare. După un moment de ezitare, au acceptat.

În tabără s-au aşezat mai deoparte. Am trimis nişte oameni să le ducă lemne ca să-şi aprindă focul şi alimente crude pe care să şi le gătească aşa cum vor şi după propriile obiceiuri ritualice. S-au arătat mulţumiţi de această precauţie, dar mi-au declarat că, în calitate de *sannvăsin*-i, erau scutiţi de orice regulă de castă sau de altă natură şi că mâncau orice, gătit de oricine.

Am avut câteva discuţii cu ei şi am aflat că voiau să meargă pe Muntele Kailasa străbătând păduri şi munţi.

Asta putea să fie adevărat. Oamenii modeşti, care mergeau pe jos, fără bagaje, pot ajunge aproape peste tot… într-un timp îndelungat.

După ce am stat câteva zile la Rumindei, am hotărât să merg în locul unde arheologii consideră că se înălţa odinioară Kapilavasthu. Oraşul unde domnea Suddhodana a fost distrus în timpul vieţii lui Buddha într-un război la sfârşitul căruia, după cum spune tradiţia, toate rudele lui Buddha au fost ucise. Un nou Kapilavasthu a fost construit, iar ruinele actuale provin de la acest oraş. Nu sunt arheolog, pietrele împrăştiate prin ţinut nu mă pasionează. Ţineam doar „să iau pulsul” atmosferei spirituale a oraşului Kapilavasthu, să privesc copacii, lanţurile muntoase din planul îndepărtat al peisajelor. Esenţele primilor şi forma celor din urmă cu siguranţă rămăseseră aceleaşi ca pe vremea Maestrului.

În pasul lent al elefanţilor, ajungem într-un sat numit Tilora, unde punem tabăra într-o altă pădurice de manghieri. Toată ziua am hoinărit la întâmplare peste câmpuri şi prin păduri. Mi se trimiseseră elefanţi, un excelent echipament de campat, servitori, cărăuşi în număr mult prea mare, dar nu şi un om care să cunoască regiunea şi să fie capabil să înţeleagă că vreau să ajung în locuri unde au fost efectuate săpături arheologice şi în locuri de care sunt legate legende despre povestea lui Buddha.

Cu toate acestea, nu-mi displace deloc să mai petrec ceva timp în această regiune; seamănă cu India în anumite privinţe şi este foarte diferită de ea în altele. Locuinţele, costumele, tipurile de băştinaşi sunt deosebite, la fel şi multe aspecte ale obiceiurilor, femeile par mai libere ca în India, mai puţin timide.

Oamenii de vază din sat vin să mă salute şi-mi aduc provizii din belşug. Maharajahul care a luat asupra lui organizarea călătoriei mele asigură, după uzanţe, tot ce este necesar pentru întreţinerea mea şi a dat porunci în acest sens.

Tibetanii mă urmează în continuare; şi-au păstrat oare speranţa că vor putea contempla şi altceva în afară de copaci?…

Bhairavii s-au familiarizat cu mine şi mi-au mărturisit că, deşi scopul călătoriei lor este Muntele Kailas, foarte departe dincolo de culmile înzăpezite, ei şi-au ales itinerarul astfel încât să ajungă să vadă „puţul în fundul căruia străluceşte o lampă”. Unul dintre colegii lor bhairavi l-a văzut. El le-a dat indicaţii despre locul unde se găseşte acesta; la momentul acela li s-au părut foarte precise, acum însă nu recunosc nimic printre copaci. Încep să creadă că influenţa pietrelor budiste, animate de demoni răzbunători, le tulbură spiritul.

Cu un soi de umilinţă uimitoare la cei de felul lor, a căror aroganţă este proverbială, bhairavii mă întreabă dacă eu, ca budistă şi yoghină, nu aş putea să combat

forţele rele care li se opun. „Sunteţi pe terenul dumneavoastră”, îmi spun ei, „pe când noi suntem printre duşmani”.

Nu vreau să le ofensez superstiţiile. Mi-ar plăcea şi mie foarte mult să văd „puţul în fundul căruia străluceşte o lampă” O fi doar o simplă poveste sau un fenomen natural ciudat? Mă simt foarte dispusă să depun eforturi pentru a elucida problema. Le promit deci că voi interveni pentru ei pe lângă pietrele bântuite şi că mă voi informa şi despre puţul miraculos.

Seara târziu a sosit un om aducând o scrisoare de la prefectul districtului. Se spunea în ea că fusesem căutată, dar nu putusem fi găsită, şi, pe scurt, purtătorul scrisorii îmi era prezentat drept un tânăr funcţionar al prefecturii, instruit, vorbind engleza la fel de bine ca nepaleza şi hindi şi cunoscând perfect ţinutul. El urma să mă ajute în toate excursiile pe care aş fi dorit să le fac. Am început prin a-i vorbi despre Kapilavasthu. Ştia despre ce este vorba. Săpături arheologice fuseseră începute într-un loc unde avea să mă conducă, dar nu fuseseră continuate, aşa încât zidurile descoperite, apoi abandonate, se „afundaseră din nou în pământ”. Poate că prin acest fapt curios se putea înţelege dispariţia unor ruine abia scoase la iveală sub alunecările terenurilor învecinate.

Îmi promise că voi campa a doua zi lângă locul fostului Kapilavasthu. Se pare că ne înşelaserăm, nu ar fi trebuit să mergem la Tilora.

Încă o zi petrecută rătăcind prin pădure; nu urmăm nicio cărare, elefanţii îşi croiesc drum prin junglă; ei evită copacii groşi, calcă în picioare tufişurile şi, foarte liniştiţi, smulg ramurile şi copacii tineri care le încurcă trecerea. Nu sunt prea preocupaţi de oamenii instalaţi pe spatele lor, ale căror capete intră în frunziş. Preventiv, au fost trimişi doi elefanţi înainte, astfel încât, atunci când al meu trece, să fie deja creată o breşă prin vegetaţia deasă.

Seara punem tabăra, de data aceasta nu într-o pădurice de manghieri, ci într-o poieniţă în mijlocul

pădurii.

Pentru acest traseu, tibetanii au fost invitaţi să urce şi ei pe un elefant. Animalul, puţin împovărat, nu va simţi prea tare acest surplus de pasageri. Bhairavii au refuzat cu mândrie o ofertă de acest gen, preferând să meargă pe jos în urma elefanţilor. Aceşti „asceţi” au probabil pielea dură şi impenetrabilă pentru spini. Printre tufişuri, zău că par nişte oameni preistorici străbătând pământuri virgine.

În timp ce ridicăm corturile, un grup de maimuţe vin în grabă şi ne examinează. Copacii sunt plini de ele; nu manifestă nicio teamă. Insist să se vegheze cu mare băgare de seamă asupra proviziilor, căci maimuţele sunt hoţi înnăscuţi. Le arăt nişte portocale şi aşez o duzină la rădăcinile tot atâtor copaci. Vor veni oare să le ia? Mă tem acum că am fost imprudentă; sunt poate vreo cincizeci, nu se vor bate oare între ele pentru câştigarea celor douăsprezece portocale?

În picioare în mijlocul poienii, le privesc; ele privesc portocalele. Cu rapiditate, cât ai clipi din ochi, maimuţele au alunecat de-a lungul trunchiurilor, au înhăţat fructele şi au urcat înapoi la locurile lor pe ramuri. Nu mănâncă, nu se ceartă… Pac, primesc o portocală în cap. Bine ţintit… Pac! O portocală pe umăr. Se distrează sus în verdeaţă, eu fug spre cortul meu, în timp ce ştrengăroaicele mă lovesc în spinare. Nicio lovitură ratată.

Nişte copii nu ar reuşi mai bine… nu la fel de bine poate. E minunat! Râd, dar sunt lovită toată şi meditez. Să vrei să faci bine aproapelui tău nu e simplu. Cum au interpretat aceste maimuţe bunele mele intenţii? Foarte rău, evident. Au făcut probabil un raţionament foarte complicat din moment ce s-au privat de portocale şi au preferat să le folosească drept arme împotriva mea, căci maimuţele adoră portocalele. Deci… Ce ştim noi despre ce se petrece în mintea „aproapelui” nostru pe care ni-l imaginăm lipsit de mentalitate?

Odihnă a doua zi.

Era plăcut să zăbovim în pădurile acestea cu aer

călduţ; în timpul verii aveau să devină arzătoare şi nesănătoase din cauza malariei care domneşte în ţinut, dar în acest anotimp erau o adevărată încântare.

Ador nopţile petrecute în junglă la adăpostul cortului. Mai bine decât în cea mai rustică dintre locuinţe, simţi că te cufunzi în natură, că eşti una cu lucrurile înconjurătoare. Ce deliciu să fii singur, ghemuit într-un pat de campanie strâmt, atingând peretele de pânză care freamătă în vânt, ascultând ţipătul păsărilor nocturne, trecerea uşoară a unor fiinţe invizibile, foarte aproape de tine; într-o noapte, un şarpe se târâse încet prin iarba uscată de la picioarele patului meu de campanie, apoi se îndepărtase.

Trăiam acum parcă în visele mele de fetiţă sălbatică. Dacă zeii s-ar fi îndurat, m-ar fi cufundat în marele somn în timpul uneia dintre aceste nopţi în junglă. Deseori i-am implorat timid; prea timid, de vreme ce nu mi-au îndeplinit dorinţa.

Pelerinii tibetani păreau şi ei, ca şi mine, scăldaţi de un val de seninătate. Cei doi călugări psalmodiau, acompaniindu-se cu clopoţelul şi tamburina ritualice, din cărţile religioase aflate în bagajele lor; în acest timp, laicul învârtea o moară de *mani*[59] sau aduna lemn uscat pentru a face focul şi gătea merindele pe care i le dădea Passang.

În rest, toţi trei se lăsau în voia hotărârilor mele. Îi dusesem în ţinutul natal al lui Buddha, aveam să le plătesc transportul până la Buddha Gaya, le promisesem chiar şi nişte bănuţi în plus; ce şi-ar fi putut dori mai mult? Nu încetau să-i tot spună lui Passang că, odată întorşi la Lhasa, îmi vor aduce peste tot elogii.

Lucrurile stăteau cu totul altfel cu bhairavii: erau agitaţi, cercetau împrejurimile taberei. În cea de-a doua seară pe care am petrecut-o în poiana cu maimuţe, s-au certat violent şi cel mai în vârstă dintre ei chiar l-a

59 Ceea ce străinii numesc, foarte impropriu, „mori de rugăciuni”. Nu este vorba despre rugăciune. Formula Aum mani padme hum! înscrisă pe panglicile închise în cilindru se presupune că are o influenţă de ordin mai curând magic. Ea nu se adresează niciunui zeu.

ameninţat pe celălalt cu bara de fier pe care cei din secta lor, ducând o viaţă rătăcitoare, o poartă cu ei ca semn distinctiv.

Plimbările pe elefant au continuat; tânărul *babu*[60] care-mi fusese trimis nu cunoştea ţinutul, deşi scrisoarea sa de prezentare afirma contrariul. Mergeam dintr-o pădure în alta fără să zărim nici cea mai mică urmă de ruine. Lângă Sagrava am văzut, între tufişuri, o groapă mare noroioasă pe care Lall mi-a indicat-o ca fiind locul unde se descoperise ceea ce el numea „o casă" Era, într-adevăr, foarte posibil ca acea depresiune să fi fost cauzată de săpături. Nu departe de acolo zăceau două coloane.

Aproape de locul unde ne-am oprit apoi erau multe fragmente de ruine împrăştiate prin pădure. Întunericul care domnea sub copaci nu prea permitea fotografierea acestora. Am venit cu ideea că am putea să transportăm o parte dintre bucăţile cele mai bine conservate într-un spaţiu unde ramurile mai puţin dese lăsau să pătrundă razele de soare, dar oamenii s-au revoltat. Nu se vor atinge de „pietre", asupra lor s-ar abate nenorociri dacă ar încerca să le mişte din loc.

În acel moment, Lall mi-a arătat o statuie mutilată sprijinită de un copac şi mi-a povestit că, înainte cu câţiva ani, nişte ţărani doriseră să o aşeze în templul din satul lor. În acest scop, o urcaseră, cu mare dificultate, într-un car tras de boi. Nu numai că devenise de o greutate absolut anormală, dar se mai şi mişca, „nevrând să se lase dusă", spuneau sătenii. Boii refuzau să înainteze şi, până să ajungă în sat, căruţa s-a împotmolit de trei ori într-un noroi apărut ca din senin, căci nu plouase de trei luni.

De îndată ce statuia a fost instalată în templu, tot felul de nenorociri s-au abătut asupra regiunii învecinate. Oameni şi animale s-au îmbolnăvit, au luat foc două hambare şi s-au făcut scrum toate grânele din ele, apoi o

60 Babu este numele pe care indienii îl folosesc pentru a desemna un om instruit care, în general, ocupă un loc în administraţia civilă fie în serviciul guvernului, fie într-o firmă privată.

casă s-a prăbuşit în timpul unui uragan…

Zeităţile au fost consultate şi au răspuns că trebuiau să i se aducă semne de respect statuii şi să fie dusă în locul de unde fusese luată.

Ţăranii au urmat sfatul, au decorat statuia cu ghirlande de flori, au ars tămâie în faţa ei şi au adus un car cu boi în faţa uşii templului pentru a o transporta înapoi. De data aceasta au putut să o ridice fără eforturi, statuia devenind subit uşoară ca o pană. De îndată ce a fost urcată în car, boii s-au pus în mişcare singuri şi, fără a fi ghidaţi, au mers fără nicio ezitare la locul de unde o luaseră împotriva voinţei sale[61].

Era greu să-i faci pe nişte oameni care cred asemenea legende să atingă acele pietre însufleţite. Am reuşit totuşi să-i fac să aranjeze câteva într-un loc luminat, convingându-i pe băştinaşi că acele fragmente de edificii budiste şi cu mine eram în relaţii amicale şi că, dacă acţionau la ordinul meu, nu li se va întâmpla nimic rău. Toate bucăţile de sculpturi care fuseseră deplasate au fost, de altfel, duse înapoi la locurile pe care le ocupaseră.

Am profitat de ocazie pentru a-i vorbi lui Lall despre „puţul în fundul căruia străluceşte o lampă”.

— Vorbărie goală, vorbărie goală, a repetat el.

Dar simţeam că el credea de fapt în existenţa acelui miracol. Ca de obicei, am recurs la Passang şi i-am cerut să încerce să-l facă pe Lall să se confeseze referitor la puţ.

A doua zi, Passang mă informa:

— Trebuie să fie ceva de văzut prin zonă ce nu vor să ne arate. Nici ei nu ţin să vadă acel lucru; se tem de el. Lall crede în existenţa puţului, dar nu vrea să caute unde se află şi vă va împiedica şi pe dumneavoastră să o faceţi. El crede că şi bhairavii încearcă să-l descopere. Şi mai e ceva. În povestea lui Buddha se spune că, atunci când Buddha a participat la concursul de tir cu arcul, săgeata pe care a tras-o el a străpuns toate ţintele şi a zburat departe,

61 Aceste poveşti cu boi care duc oameni sau obiecte în locuri unde vor ei sunt destul de răspândite în India.

departe, foarte departe, apoi, înfigându-se în pământ, a făcut să ţâşnească un râu. Râul este în această regiune şi vă poate fi arătat, nu se va întâmpla nimic rău.

Am rămas buimacă. Kim, un erou dintr-un roman celebru de Rudyard Kipling, caută râul săgeţii, iar eu, acum, o luam pe urmele sale; caracterul romanesc al acestei absurdităţi mă încânta. Totuşi, nu uitam puţul care trebuia descoperit. Ce ar fi putut da naştere acestei legende?

Un incident neaşteptat avea să-mi deturneze puţin atenţia de la puţul misterios.

Continuam să ne plimbăm, tot în căutare de pietre sculptate, credeau băştinaşii care mă însoţeau; dar, neavând nicio competenţă arheologică, m-am plictisit repede de contemplarea acestor rămăşiţe. Nu-mi inspirau decât reflecţii filosofice asupra efemerităţii lucrurilor şi, curând, m-am îndreptat spre o altă cercetare. Căutam să înţeleg influenţa pe care climatul ţinutului în care mă aflam şi peisajele pe care le vedeam puteau să o aibă asupra gândirii tânărului ce avea să devină Buddha.

În afară de o populaţie mai puţin densă şi de absenţa unei capitale de o anumită importanţă, îmi imaginam că aspectul regiunii nu se schimbase prea mult din timpul când Suddhodana, prinţul „bogat în orez”, domnea la Kapilavasthu. Atunci, ca şi acum, păduri mai mult sau mai puţin întinse erau separate de spaţii defrişate cultivate în jurul unor mici şi rare cătune. Descrierile din poveştile despre tinereţea lui Buddha justifică această opinie.

Campam din nou sub manghieri; locul făcea parte din districtul Toliava sau era la graniţa acestuia. În fiecare zi plecam pe elefant pentru a străbate pădurile vecine şi mă întorceam în tabără în cursul serii.

Era în continuare vorba despre căutarea de ruine, de „pietre”, cum spuneau băştinaşii. Dacă aş fi renunţat la acest pretext, ar fi trebuit să plec; şederea mea fără motiv ar fi părut bizară şi chiar suspectă.

Într-o zi, am fost informată că trei coloane – două

culcate la pământ şi una în picioare pe jumătate îngropată în pământ – se găseau într-o pădure a cărei lizieră se zărea la orizont, la marginea unei mari câmpii necultivate. Descriind un semicerc de-a lungul acesteia, o zonă cu copaci, unindu-se cu pădurea, se întindea până în vecinătatea taberei mele.

Trecuseră deja primele ore ale dimineţii când am fost gata de plecare. Lall, care servea drept ghid, îşi manifestă intenţia de a scurta drumul luând-o direct peste câmp. Ideea sa îmi displăcu profund; soarele ardea pământul presărat cu pietricele albicioase, producând o reflexie orbitoare, şi căldura era toridă. Am propus să mergem prin pădurice, urmând curba de la marginea câmpiei.

Ce conta dacă mai lungeam traseul cu câţiva kilometri, unul în plus sau în minus nu îi deranja pe elefanţi. Dar Lall se încăpăţână ca un măgar; nu voia să trecem prin junglă. Nu m-am chinuit să mă contrazic cu el; de altfel, nici nu-mi displăcea ideea de a face o plimbare singură pe sub copaci. Am cerut deci ca elefanţii să meargă să mă aştepte la capătul câmpiei, de unde să mă ia ca să ne continuăm drumul.

Plăcerea pe care o aşteptam s-a dovedit curând mai mică decât crezusem că va fi. Traseul, care părea la prima vedere a fi o cărare, era blocat din loc în loc de hăţişuri pe care trebuia să le ocolesc; era foarte cald chiar şi la umbră şi începeam să obosesc când, deodată, am ajuns într-un fel de poieniţă şi am simţit nevoia să mă aşez. Am căutat cu privirea un loc convenabil şi, în timp ce făceam asta, am zărit la rădăcina unui copac oase mari împrăştiate, evident ale unui bivol. Vreun bivol mort pe care şacalii l-au devorat, mi-am spus.

M-am aşezat deci şi m-am lăsat în voia meditaţiilor mele preferate.

În cursul atâtor ani petrecuţi în India, mintea mi se îmbogăţise nu doar cu cunoştinţe de ordin filosofic, ci şi cu multe poveşti despre viaţa anahoreţilor din păduri. De mult timp luasem şi obiceiul meditaţiei intense, aşa-numita

samādhi a indienilor, în timpul căreia percepţiile senzoriale nu provoacă nicio reacţie mentală, ceea ce face să se afirme, în mod impropriu, că, în această stare de concentrare a minţii, nu vezi, nu auzi etc.[62].

Aceasta este o tehnică în care nu te prea poţi iniţia decât în Orient şi care nu trebuie confundată cu practicile religioase. Acest gen de „meditaţie" li se potriveşte perfect raţionaliştilor agnostici.

Liniştea şi singurătatea din pădure incitau la aceasta, aşa încât am cedat ispitei, iar rezultatul obişnuit s-a produs *aproape complet*.

Spun *aproape complet* căci, deşi în „mare parte" nu mai eram conştientă de ceea ce mă înconjura, urechile mele au perceput un zgomot şi acesta a declanşat o activitate corespunzătoare în creierul meu. Acest zgomot era al unor paşi înfundaţi, precauţi şi totuşi grei.

Prima tentaţie a fost să deschid ochii ca să văd despre ce era vorba, dar m-am dojenit în sinea mea. Pfui, să cedez acestei curiozităţi vulgare de care m-am lăsat distrasă din concentrarea mentală ar fi ruşinos!

Da, pfui! de o sută de ori; dar curiozitatea a fost mai puternică. Zgomotul încetase şi am întors foarte uşor capul în partea de unde venise.

Acolo, la mai puţin de doi metri de mine, un tigru mă privea printre tufişuri.

Primul gând care mi-a venit spontan a fost: „O, e ca în poveştile anahoreţilor, pe care tigrii îi vizitează în pădure".

În poveşti şi probabil şi în realitate, tigrii nu-i atacă pe sfinţii eremiţi. Îmi aduceam aminte de asta, dar în acelaşi timp mă întrebam dacă respectul pe care seniorii tigri îl manifestă faţă de eremiţi se va extinde şi asupra mea. Roba mea era de aceeaşi culoare ca a lor, dar oare tigrii văd în culori?…

62s unetele etc.) nu sunt primite conştient de spirit şi acesta nu le asociază ideile. Asta nu înseamnă că aceste contacte şi efectele fizice pe care le determină nu sunt înregistrate şi înmagazinate în rezervele subconştientului..

Şi ce făceau anahoreţii în poveşti? Nu se mişcau şi îl priveau pe tigru cu prietenie. Câteodată îl binecuvântau punându-i mâna pe cap. Asta mi se părea cam prea mult. Nu mă îndoiam că unii au făcut-o, dar nu mă simţeam dispusă să-i imit. De altfel, pentru asta ar fi trebuit să mă ridic, să merg spre tigru, precum Buddha din legendă. Nu, cu siguranţă, nu voi încerca să o fac.

Cu toate acestea, eram absolut hotărâtă să trec prin încercarea propusă nervilor mei. Nu voi dezonora haina asceţilor pe care aveam cutezanţa să o port. Stăteam calmă, fără să încerc să fug, ceea ce raţiunea îmi spunea, de altfel, că n-ar fi făcut decât să-i dea acelei pisici mari poftă să sară pe obiectul mişcător, fie şi doar pentru a se juca cu el, aşa cum fac pisicuţele.

În timp ce eu făceam aceste raţionamente în gând, tigrul şi cu mine ne uitam fix unul la altul, la fel de imobili amândoi.

Tocmai spuneam că lungile sejururi în India îmi populaseră mintea cu idei foarte diferite de cele care circulă în Occident. Una dintre ele îmi apăru.

„Încearcă”, mi-am spus, „să-ţi reiei meditaţia şi vezi dacă poţi reuşi, precum marii yoghini, să te sustragi impresiilor create de ceea ce te înconjoară şi să te cufunzi în contemplaţie până acolo încât să uiţi că tigrul e lângă tine”.

Presupunerea mea orgolioasă a fost stimulată de dorinţa de a-i imita pe celebrii contemplativi, despre a căror inflexibilă stăpânire de sine auzisem atâtea laude. Şi, în acelaşi timp, întrucât mi-e imposibil să dramatizez ceva, mă observam zeflemitoare. Aş reuşi oare?…

Am reuşit… *aproape complet*. După un timp care trebuie să fi fost destul de lung, am auzit acelaşi zgomot de paşi precauţi şi grei. Înaintau oare către mine?… Se îndepărtau?… S-au îndepărtat. De data aceasta nu mai deschisesem ochii.

Probabil că se scursese destul timp, căci Lall îşi pierduse răbdarea văzând că nu ajungeam; îngrijorându-

se, s-a întors cu elefanţii în căutarea mea. Când am auzit vocea băştinaşilor, i-am strigat.

— Ce faceţi aici? m-a întrebat Lall, foarte mirat că mă vedea aşezată. Vă simţiţi rău?

— Am avut parte de compania unui tigru, am răspuns zâmbind.

Tigrii sunt numeroşi în această regiune, iar faptul că văzusem unul nu avea nimic extraordinar.

În timp ce mă ridicam, Lall privea în jurul poieniţei; zări oasele de bivol.

— Acum câteva zile, îmi spuse el, un bivol care aparţinea unui ţăran din vecinătate a fost luat de un tigru. Animalul a adus aici bucăţi din prada sa. Eraţi aşezată în faţa vizuinei lui.

Evident, tigrul mă descoperise în faţa „sălii sale de mese” Nu cred că eram bine-venită.

Era prea târziu ca să mai mergem după coloane în ziua aceea; excursia a fost amânată pentru a doua zi.

Ajunsă în tabără, mi s-a spus că un *sadhu* îmbrăcat într-o frumoasă robă stacojie din ţesătură fină venise să mă vadă. Îşi indicase destul de vag adresa: lângă Rămghăt, spunea el, dar într-o regiune destul de nepopulată un yoghin sedentar este cu uşurinţă reperat. Mi-am promis să merg să vorbesc cu el.

Cât despre acei *sadhu* pe care îi aveam cu noi, bhairavii, ei ne părăsiseră fără să-şi ia rămas-bun, dar nu eram supărată din cauza asta; după cearta lor violentă, nu mi se mai păreau nişte tovarăşi de drum plăcuţi.

Un mesager a sosit în cursul serii. Era în fruntea a vreo douăzeci de culi care îmi aduceau provizii în dar şi o scrisoare de la prefectul din Toliava. Acesta mă ruga să merg să-l vizitez, voia să-mi arate nişte statuete găsite în timpul săpăturilor.

Am răspuns că voi merge.

Conducătorii de elefanţi nu uitaseră să raporteze băştinaşilor care se ocupau de tabără că văzusem un tigru în jungla de lângă noi şi asta lăsa loc la comentarii, dar nu

neapărat la frică. Erau vreo treizeci de oameni în jurul corturilor, iar prezenţa a cinci elefanţi ar fi ţinut tigrul departe.

La căderea întunericului, Passang şi Lall s-au retras în corturile lor; am făcut şi eu la fel. Câţiva nepalezi s-au întins printre bagaje, sub un acoperiş de pânză; majoritatea s-au culcat pur şi simplu pe pământ pentru a dormi şi, în curând, în tabără domnea o linişte profundă.

Pe la miezul nopţii am fost trezită de un zgomot de voci: oameni care se interpelau pe un ton alarmat, alţii care alergau prin pădurice. Răgete puternice m-au făcut să înţeleg imediat cauza acestui vacarm: un tigru dădea târcoale taberei. Tigrul *meu*, probabil. Dorea oare să-mi întoarcă, politicos, vizita pe care i-o făcusem?…

Conducătorii de elefanţi au dezlegat elefanţii priponiţi de câte un picior. Aceştia au trâmbiţat în timp ce erau duşi spre marginea păduricii. îl auziseră pe inamic cum răgea, dar şi tigrul i-a auzit pe ei şi, probabil, a renunţat la vizita lui, dacă îi trecuse prin cap aşa ceva. O oră mai târziu, răgetele sale se auziră din nou, dar de foarte departe.

Prefectul de Toliava aparţinea aristocraţiei gurkha. Trăia în acest colţ pierdut din Nepal ca un senior rustic. M-a primit cu mare amabilitate.

I se povestise deja aventura mea cu tigrul. Nu era foarte mirat. El vâna tigri în regiune, iar pieile întinse pe pereţii salonului său demonstrau întâlnirile sale cu ei. Întâlniri mai puţin amicale decât a mea, spunea el râzând.

— Rar se întâmplă, afirma el, ca tigrul să atace omul. Privirea fixă a cuiva care rămâne imobil în faţa lui ajunge, în general, pentru a-l face să se retragă. Doar tigrii care au omorât şi au devorat deja un om sunt cu adevărat periculoşi. De altfel, dumneavoastră sunteţi un *sadhu*, conchise el. Şi se înclină, atingându-mi încălţămintea cu vârful degetelor, pe care le duse apoi la cap, ceea ce este cea mai mare dovadă de respect conform obiceiului indian. Gestul înseamnă „pun praful de pe picioarele

dumneavoastră pe capul meu”, o formulă absolut orientală, deseori repetată verbal sau în scris.

Prefectul mi-a arătat câteva statuete frumoase găsite în timpul săpăturilor şi diferite obiecte fabricate de bijutieri nepalezi.

Ştiind că eram interesată cu precădere de problemele religioase, convocase, de dragul meu, un *sadhu* şi un eremit care locuiau în circumscripţia lui.

Sadhu-ul avea faţa mânjită cu şofran şi semnul adoratorilor lui Vishnu pictat pe frunte. Era şi erudit, şi inteligent, dar se dovedea a fi îngrozitor de lăudăros. îl privea de sus pe eremit, un băştinaş din Munţii Himalaya, din etnia autohtonă, *mon*, numiţi şi lepcha în Sikkim şi kirati de către vechii indieni. Acesta era de talie mică, cu o coamă de păr încâlcită ce-i ajungea până în ochii vioi care, câteodată, păreau că aruncă fulgere. Purta o mantie făcută dintr-o stofă ţesută cu fire dintr-o anumită specie de mărăcine: o fabricaţie specifică regiunilor himalayene. Se autointitula sectant din vechea religie *bon*, asemănătoare în multe privinţe cu taoismul. Ieşea rareori din pădurea unde se găsea coliba sa şi declara că este inutil să străbaţi lumea, căci poţi vedea universul întreg într-un grăunte de nisip.

După aceste discuţii, prefectul m-a condus la templul local, care era dedicat lui Shiva.

Shiva este zeul „oficial” al Nepalului, protectorul său; el este reprezentat aşezat, printre zăpezile de pe Muntele Kailas, în însemnele heraldice nepaleze.

Cultul shivait este religie de stat în Nepal; ea este propovăduită de cuceritorii ţării: gurkha. Învinşii, newarii, al căror număr este considerabil mai mare decât cel al populaţiei gurkha, aderă, cum am mai spus, la un budism compozit şi degenerat.

Însă nu toţi membrii populaţiei gurkha sunt adepţii cultului lui Shiva. Prefectul din Toliava mi-a mărturisit că el era *shakta*, adică o venera pe zeiţă. Declaraţii asemănătoare îmi fuseseră deja făcute de înalţi funcţionari

din Katmandu.

Templul din Toliava era o clădire înaltă fără niciun stil, care conţinea numeroase apartamente separate de galerii. Sanctuarul se găsea într-o curte pavată cu dale şi nu se distingea decât prin acoperişul ascuţit, de formă specială, care îl desemna drept *shivalaya* (sălaş al lui Shiva).

Prefectul a pus să fie deschisă uşa acestuia ca să văd interiorul. Nu era decât o celulă goală; un *lingam* de marmură neagră înalt de vreo 3 metri o umplea aproape în întregime, lăsând liber doar spaţiul necesar pentru a efectua *pradakshina*, adică pentru a circula reverenţios în jurul lui şi, de asemenea, pentru a-i permite lui *poudjari*, brahmanul oficiant, să celebreze ritualul *araţi* vesperal.

Era exact ora acestuia. Brahmanul a sosit, cu torsul gol, peste care era petrecut cordonul sacru, un cearşaf de bumbac alb acoperindu-l de la brâu până în tălpi. În faţa *lingam*-ului, el a legănat ofrandele: apa, tămâia, florile şi lampa cu mai multe flăcărui. Cochilia, clopoţeii şi gongurile făcură zgomotul obişnuit, discordant şi brutal de necesar.

Prefectul şi suita sa rămăseseră imobili, cu palmele mâinilor împreunate în atitudinea respectuoasă a esteticului salut indian.

Din politeţe, Pâssang şi cu mine i-am imitat; nu era prima oară când aduceam omagiu Marelui Zeu: Shiva Mahadeva, personificare a cuplului inseparabil creaţie-distrugere.

Pe când ne retrăgeam, Passang mi-a şoptit în tibetană la ureche:

— E bizar totuşi să adori un *potsen*[63].

— Aveţi şi voi Jigdje[64], în Tibet.

— Dar Jigdje are *o yum*[65] şi un corp uman cu cap de

63 în tibetană, un falus.

64 Jigdje: „ înspăimântătorul" este o formă tibetană a lui Bhairava, care este, la rândul său, una dintre formele lui Shiva.

65 Yum, în tibetană, este termenul din limbajul respectuos care

taur. Noi nu-l adorăm, e o imagine care serveşte meditaţiei.

— Şi *lingam*-ul are o yum, dar cum Shiva nu este reprezentat printr-o formă de bărbat, soţia sa nu este reprezentată printr-o formă de femeie.

— Aceste mari *lingam*-uri negre arată înspăimântător. Shiva este un zeu periculos.

— Este zeul asceţilor; Distrugătorul… Te vei căsători într-o bună zi, vei avea copii şi aceştia, tineri sau bătrâni, vor muri inevitabil mai târziu[66].

— Nu-i vesel, a conchis tibetanul meu.

Discuţia noastră, într-un colţ al curţii, a ocupat timpul în care prefectul şi alte câteva persoane au ţinut un mic sfat.

Rezultatul conversaţiei lor a fost că mi s-a adus la cunoştinţă cum că un erudit *sannvăsin* din Hardwar care călătorea în regiune se oprise pentru câteva zile într-un apartament din templu. El m-ar primi cu drag dacă aş dori să vorbesc cu el.

Hardwar este o localitate situată acolo unde Gangele, ieşind din munţi, întâlneşte câmpia Indiei. Locul este considerat pământ sfânt şi mulţi *sadhu*, *satinyâsin*-i şi yoghini de toate sectele şi de toate caracterele şi-au stabilit aici reşedinţa. Faptul de a locui la Hardwar conferă o deosebită respectabilitate unui ascet.

Sannvăsin-ul se numea Sukkha Ananada şi îşi dădea titlul *deparamahansa*, cel mai înalt grad în ordinul *sannvăsin*.

Mi s-a părut că era foarte dependent de *bhang*}. Starea de agitaţie în care se găsea arăta că tocmai fumase câteva pipe. Încă ţinea una în mână şi a mai fumat şi altele în timpul conversaţiei noastre. Mai mulţi notabili din

---

înseamnă „mamă”. Sectele tantrice o reprezintă pe Jigdje ţinând-o înlănţuită pe soţia sa simbolică, „energia” sa. Tibetanii îi dau numele de mamă. Soţiile de lama tantrici sunt, de asemenea, numite yum din respect.

66 El s-a căsătorit, dar nu a trebuit să sufere pierderea copiilor săi pentru că nici nu a avut, el însuşi murind tânăr.

Toliava asistau la discuţie şi luau parte la ea.

Tuturor orientalilor le place să ţină discursuri şi să discute. Subiectele religioase şi filosofice, care la noi nu interesează decât o parte infimă a populaţiei, îi pasionează pe un mare număr dintre ei. Vizita noastră la Sukkha Ananda se prelungi mai multe ore şi se înnoptase de mult când ne-am hotărât, în sfârşit, să ne despărţim.

După ce mă lăsaseră în faţa locuinţei prefectului, conducătorii de elefanţi duseseră elefanţii în afara satului pentru a-i lăsa să se odihnească la umbră, să mănânce, să bea şi să se scalde. Se gândeau că vor fi chemaţi când voi dori să mă întorc.[67]

Am cerut să nu fie anunţaţi. O plimbare sub clar de lună până la locul unde mă aşteptau elefanţii mi s-a părut că trebuie să fie agreabilă după ce şezusem în interior o mare parte din zi.

Prefectul ţinu să mă însoţească cu suita sa. Un soldat care mergea în faţă ducea o puşcă, iar centura ce-i servea drept cartuşieră era burduşită de proiectile. Alţi doi soldaţi, înarmaţi cu săbii curbe numite *kukri*, ne încadrau şi alţi trei încheiau grupul. Şosetele oamenilor din „suită” erau găurite, iar hainele lor cam uzate şi şifonate. Micul nostru cortegiu dorea cu toate acestea să aibă o aparenţă de demnitate. De fapt, era pompos de grotesc, ca multe lucruri din Orient… şi din alte părţi. Dar ceea ce nu întâlneşti mereu în alte părţi era faptul că o parte dintre aceşti oameni cu o înfăţişare mizerabilă erau înzestraţi cu o inteligenţă remarcabilă.

Deşi era aproape miezul nopţii când am ajuns în tabără, bucătarul meu nu se culcase şi mă aştepta. Părea bulversat.

— Cel mai înalt dintre bhairavi s-a întors cu puţin timp în urmă, mi-a spus el. M-a trezit, era foarte agitat şi voia să-i dau imediat provizii pentru drum fiindcă urma să

67 Bhang este denumirea indiană pentru haşiş, care se fabrică din cânepă indiană. În Orientul Apropiat, haşişul este consumat ca atare sau chiar se foloseşte pentru a se face un fel de dulceaţă. În India el este mai ales fumat. Este o substanţă psihotropă, dar diferită de opiu.

plece numaidecât. Avea un aer foarte ameninţător şi când i-am spus să aştepte până mâine ca să vă ceară ce doreşte m-a ameninţat cu bara lui de fier. Mi-a fost frică. Ştiu că îi dădeaţi merinde, m-am gândit că puteam să-i dau şi eu. Voia multe. L-am întrebat unde e tovarăşul lui. Atunci a făcut o mutră încruntată, m-a privit de parcă urma să mă omoare şi mi-a răspuns că celălalt plecase deja. Apoi, când şi-a primit pachetul, l-a luat în spate şi a plecat în fugă. Cred că a făcut ceva rău, a încheiat bucătarul. Avea un aer de demon. Sită Râm, cel care cară apă, l-a văzut şi era la fel de înspăimântat ca şi mine.

Ce însemna această fugă în noapte? Ce se întâmplase cu celălalt bhairavi?

— A fost ucis de cel care a fugit, spuse Passang. S-or fi certat probabil iarăşi ca atunci.

— Sau poate că, în timp ce erau în pădure noaptea, tigrul pe care l-am întâlnit eu l-a înhăţat.

— Sau poate că puţul l-a înghiţit, a murmurat Sită-Râm cu glas scăzut.

Cei doi bhairavi căutau „puţul în fundul căruia străluceşte o lampă”; mi-o spuseseră. De ce îl căutau era secretul lor. Un puţ care „înghite” oameni mi se părea şi mai miraculos decât un puţ în fundul căruia se găseşte o lampă. Nu voiam să părăsesc regiunea fără să fi văzut fenomenul acesta.

Passang mă informase că, printre cei care ne însoţeau, era un bărbat care văzuse acest puţ. Înţelegeam acum că bărbatul era probabil Sâtă-Râm, brahmanul ce căra apă[68], cel care tocmai vorbise. Mi-am promis să-l chestionez a doua zi.

— Aceşti bhairavi sunt nişte exaltaţi, nişte nebuni, am spus pentru a încheia subiectul. Să nu ne mai batem capul cu ei.

---

68 Problema castelor joacă un rol foarte important în distribuţia de apă. Un hindus nu trebuie să accepte apă de la oricine, dar cu toţii pot bea apă servită de un brahman. De aceea deseori sunt folosiţi brahmani drept purtători de apă..

Şi m-am dus să mă culc.

— Passang, i-am spus a doua zi servitorului meu, trebuie să vedem acel puţ faimos. Nu e vorba probabil decât de nişte poveşti despre un puţ oarecare, nu contează. Sâtârăm trebuie să ne conducă acolo.

— Oare o să vrea? îi va fi frică.

— Voi încerca să-l conving. Spune-i să vină, dar să nu spună nimănui că mă interesează puţul.

Câteva secunde mai târziu, Sâtărăm era în cortul meu.

— Ce-i cu povestea asta a puţului în care este o lampă, Sitărăm? Spune-mi-o şi mie, i-am cerut.

Probabil că se aştepta să fie întrebat, pentru că a răspuns fără să se opună deloc.

— Sunteţi budistă, îmi spuse el, puţul este şi el budist, ca şi pietrele pe care le fotografiaţi, aşa încât nu se va întâmpla nimic rău dacă vă spun ce este în puţ.

Mi-a povestit atunci că demult, într-o perioadă pe care ignoranţa sa în privinţa faptelor istorice nu-i permitea să o precizeze, nişte temple budiste fuseseră distruse în regiunea în care ne aflam. Se întâmplase atunci ca o statuie a lui Buddha care se găsea pe un altar cu o lampă arzând în faţa ei să reziste tuturor eforturilor care se făcuseră pentru a o sparge. Cât despre lampă, nu reuşiseră nicicum să o stingă; deşi fără ulei, ea continua să ardă şi se deplasa singură pentru a se aşeza la picioarele statuii lui Buddha, oriunde ar fi fost pusă aceasta. Scoşi din minţi de această minune, invadatorii aruncaseră statuia şi lampa într-un puţ.

— Puţul e foarte adânc, a continuat Sâtârăm, şi nu poţi zări statuia, care s-a înfundat în pământ, dar lampa continuă să strălucească de sub apă. Este un mister care nu trebuie pângărit. Dacă te apropii prea mult de marginea puţului, solul începe să se mişte, îl atrage pe imprudent, îl aspiră şi îl trage în puţ. În sezonul ploios, puţul nu se vede, căci se găseşte în albia unui râu şi apele înalte îl acoperă. E greu să-l descoperi chiar şi iarna,

pentru că, în general, rareori albia râului devine complet uscată.

Mă informasem asupra legendei. Ce era mai dificil abia acum urma. Trebuia să-l conving pe Sâtărăm să mă ducă la puţ.

— Unde este situat puţul, Sltă-Râm?

Acesta făcu un semn vag.

— Nu poate fi foarte departe de aici întrucât ai spus ieri-seară că ar fi putut să-l înghită pe unul dintre bhairavi.

— Nu, nu e foarte departe.

— Trebuie să ne duci acolo pe mine şi pe Passang, suntem amândoi budişti şi puţul nu se va supăra.

— Nu, nu pot face asta.

— De ce? Tu ai văzut puţul şi nu ţi s-a întâmplat nimic rău. De ce ai mers la puţ?

Mi-a fost greu să-i smulg mărturisirea lui Sâtărăm. Fiul său, un copilaş, era bolnav: nici medicamentele, nici sacrificiile aduse zeilor nu reuşeau să-l vindece. Micuţul urma să moară. Atunci, tatăl disperat a vrut să încerce să implore ajutorul altei zeităţi: misterioasa statuie scufundată în faţa căreia o lampă ardea de secole. Tremurând de frică, mersese în pădure, ducând ghirlande de flori, pe care le aruncase în puţ spunându-şi rugăciunea, iar copilul s-a vindecat.

Această dovadă de bunăvoinţă pe care i-o dăduse zeitatea ce sălăşluia în puţ nu-i risipise totuşi spaima pe care aceasta i-o producea. Pe care o producea, de altfel, tuturor celor care vorbeau despre ea, dar nu o văzuseră niciodată. Bietul om insista că el mersese acolo dintr-un motiv temeinic, acela de a-şi salva fiul. Buddha care sălăşluieşte în puţ se îndurase de el, dar să mă conducă acolo fără alt motiv decât acela de a-mi satisface curiozitatea era cu totul altceva. Buddha ar fi putut să se simtă ofensat şi să-l pedepsească. Hotărât lucru, el nu putea să mă conducă.

— Sâtărăm, ai cincizeci de rupii dacă văd lampa în puţ.

Omul s-a albit, tremura, faţa sa crispată exprima deschis lupta care se dădea în el.

Cincizeci de rupii, la vremea aceea, în această ţară şi pentru un om de condiţia sa, erau o sumă considerabilă; puteai să mănânci pe săturate, după moda locală, timp de un an.

— Ar însemna să-mi risc viaţa, a murmurat el.

— O sută de rupii pentru tine, Sâtărăm, dacă văd lampa şi te asigur că niciun rău nu ţi se va întâmpla nici ţie, nici alor tăi.

Bietul om era învins.

— Promiteţi-mi că nu veţi spune nimănui, zise el. Va trebui să mergem pe jos, seara; nici Lall, nici ceilalţi nu vor trebui să-şi dea seama că plecaţi din tabără cu mine. Nu puteţi merge la puţ de aici, suntem prea departe, într-una din zilele acestea, când vom fi mai aproape, vă voi avertiza.

Pe când pleca, mi-a spus, ca şi cum informaţia nu avea nicio legătură cu proiectul nostru

— Se spune că sunt multe „pietre” în junglele din Senamena.

Am înţeles această informaţie ca indicându-mi direcţia în care trebuia să mă îndrept.

A doua zi, în timp ce-mi făceam toaleta, am auzit un cântec îngânat cu voce joasă. Cineva se învârtea în jurul cortului meu psalmodiind cuvinte pe care nu le puteam desluşi. Am îndepărtat uşor perdelele şi, uitându-mă prin deschizătură, am văzut un bărbat care ţinea nişte beţigaşe de tămâie în mână şi umbla psalmodiind. Aş fi vrut să-l întreb ce face, dar nu eram suficient de îmbrăcată pentru a ieşi şi oricât de tare m-am grăbit să mă îmbrac, când am ieşit din cort, omul dispăruse. Am văzut doar că înfipsese în pământ mici mănunchiuri de beţişoare parfumate în diferite locuri în jurul cortului meu; fumul pe care-l răspândeau parfuma plăcut aerul.

Ce însemna această ceremonie ciudată? Era o dovadă de respect sau, dimpotrivă, un rit destinat să alunge

demonii şi, în consecinţă, să mă alunge pe mine, considerată ca aparţinând unui neam malefic?

Cortul meu era instalat mai deoparte, nimeni nu-l remarcase pe curiosul personaj şi nu am putut deci afla care fuseseră intenţiile sale.

După-amiază am plecat în căutarea *sadhu-ului* îmbrăcat în veşmânt roşu şi l-am întâlnit, întrucât venea în tabără să mă întâlnească. Aparţinea unei secte vişnuiste care recunoştea Chaitanya drept o încarnare divină.

Doar două cuvinte, în treacăt, despre această sectă ai cărei adepţi sunt numeroşi în India.

Contrar doctrinelor panteiste care au întâietate printre intelectualii hinduşi, adepţii vişnuismului îl consideră pe Dumnezeu o personalitate. Ei cred că Dumnezeu, căruia îi dau numele Vishnu, se manifestă pe pământ prin avataruri, adică prin încarnări sub formă umană. Cele două mari avataruri ale lui Vishnu sunt Krishna şi Răma Chandra. Aceştia ar fi trăit în vremuri extrem de îndepărtate, astfel încât unii dintre credincioşii lor se îndoiesc că ar fi avut o existenţă istorică.

Pentru a-şi satisface dorinţa de a avea mai aproape de ei un obiect de adoraţie, ei au divinizat, conferindu-i rang de avatar, un bengalez numit Nimai, născut în 1486 la Nadia, un oraş situat la aproximativ 100 de kilometri nord de Calcutta. Numele *Chaitanya* i-a fost dat când a devenit *sannvăsin*.

Biografia sa, aşa cum au scris-o discipolii săi, ne arată, dincolo de mulţimea de miracole cu care au împodobit-o aceştia, un om capricios, bolnav, suferind de sincope frecvente, poate crize de epilepsie. Cu bună ştiinţă sau în cursul uneia dintre crizele pe care le suferea, s-a înecat în mare pe când făcea o baie.

Declaraţia următoare care mi-a fost făcută de un indian cultivat, înalt funcţionar, va confirma ceea ce tocmai am spus despre divinizarea lui Chaitanya.

„Dumnezeu este departe de noi”, mi-a spus el, „Răma şi, mai ales, amabilul şi blajinul Krishna sunt mai aproape.

Cât despre Chaitanya, niciun semn de întrebare nu se poate ridica referitor la existenţa sa în realitate. El a trăit, ştim unde şi cum. El este Dumnezeu Atotputernic, dar, în acelaşi timp, un om ca şi noi. Setea noastră de dragoste de Dumnezeu se poate deci alina iubindu-l pe el".

Nu este aici locul să descriu particularităţile cu adevărat curioase ale acestei secte vişnuiste.

La fel ca în cazul tuturor celorlalte discuţii pe care le-am avut în Nepal pe subiecte religioase sau filosofice, voi omite să prezint teoriile pe care mi le-a expus *sadhu* Vaishnava, care purta o atât de frumoasă robă stacojie. Aceste subiecte trebuie tratate separat, şi nu printre relatări de călătorii.

Am mai zăbovit câteva zile în acelaşi loc. Prefectul mi-a întors vizita şi, pentru edificarea celor care ne înconjurau, Passang şi cu mine, asistaţi de pelerinii tibetani, am celebrat un cult în stil budist.

Am pus să se anunţe în satele din jur că se va împărţi orez gratuit săracilor. Au venit mulţi oameni. Cei care s-au prezentat nu erau probabil toţi foarte săraci, dar e îndoielnic şi că ar fi fost bogaţi.

Servitorilor angajaţi ai taberei li s-a servit o masă ca într-o zi de sărbătoare; fiecare elefant a primit douăzeci de plăcinte groase[69] şi un coş de fructe şi, în sfârşit, s-au împrăştiat în pădurile vecine seminţe pentru păsări, pentru furnici, pentru oricine din regnul animal care ar fi vrut să se înfrupte din ele.

Călugării tibetani au adăugat acestor daruri practice recitări de texte sacre, presupuse a aduce sănătate şi prosperitate tuturor fiinţelor. Au făcut să răsune clopoţeii şi tamburinele, tovarăşul lor laic a suflat într-o cochilie şi toată lumea a părut încântată.

Lall m-a informat că, după informaţiile pe care le primise, în pădurile din Senamena se găseau ruine. M-am gândit imediat că Sâtârăm menţionase Senamena şi aceste

69 Aceste plăcinte sunt pâine coaptă, după obiceiul indigen, pe o piatră plată aşezată pe jar.

ruine părând să-mi arate indirect direcţia de urmat pentru a mă apropia de puţ. I-am răspuns lui Lall că voi merge la Senamena să văd ruinele.

Am pornit din nou la drum. Corturile şi bagajele erau mereu expediate foarte de dimineaţă, pentru ca la sosirea în tabără să-mi găsesc baia, masa şi patul pregătite. În general, nu păstram cu mine decât doi elefanţi: unul pe care urcam împreună cu Passang şi altul care îi transporta pe Lall şi cei doi subordonaţi ai săi.

Drumul prin pădurile dese a fost cel mai frumos dintre toate cele pe care le făcusem până atunci în Terai. Pierdută în admiraţie, nu simţeam orele trecând. Lall aţipise, cred, ca şi cei doi tovarăşi ai săi. În acest timp, conducătorii de elefanţi au greşit drumul şi s-a lăsat noaptea în timp ce noi rătăceam prin junglă fără să fi ajuns la tabără şi fără să ştim în ce parte ar fi trebuit să o căutăm.

Sub un cer înstelat, am continuat să mergem la întâmplare, trecând din păduri în orezării şi câmpuri, apoi intrând din nou în pădure.

Conducătorii de elefanţi acceptau situaţia la fel de calmi ca şi elefanţii lor. Lall, trezit, dar complet dezorientat, renunţase să mai dea ordine şi nu scotea niciun cuvânt. Passang făcea la fel, iar eu, legănată uşurel în *howdah*[70], mă delectam cu acest marş nocturn pe care imaginaţia şi-l putea reprezenta ca fără ţel şi fără sfârşit.

Nişte şacali lătrară ascuţit chiar la picioarele elefanţilor, iar în depărtare se auzi vag răgetul unui tigru. Elefanţii făcură un singur pas mai rapid, unul singur, după care îşi reluară mersul flegmatic.

Am descoperit tabăra cam pe la miezul nopţii; era pe teritoriul Bunkatwa.

Din această tabără îmi propuneam, cum mai făcusem când stătusem în alte părţi, să explorez în fiecare zi o

70 Howdah: banchetele servind drept scaune aşezate pe spatele elefanţilor sau mai degrabă un fel de cutie, care poate fi bogat împodobită şi prevăzută cu un acoperiş, în care călătorii se aşază pe pernuţe. Eu călătoream într-un howdah de tip cutie.

porţiune diferită a pădurilor învecinate în care se semnala existenţa unor ruine.

Am descoperit într-adevăr vestigii de ziduri. Din ce perioadă datau oare? Nu eram calificată să emit o opinie valabilă în această privinţă. Continuam să privesc ţinutul, să mă impregnez de atmosfera sa.

Erau deja cinci zile de când campam în acel loc când Passang a venit şi mi-a dat vestea cea mare: „Mâine vom merge să vedem puţul”.

Sită-Râm nu încetase probabil să se gândească la cele o sută de rupii pe care i le promisesem – o avere! – şi găsise mijlocul de a le câştiga.

Era imposibil să merg pe jos până la puţ, distanţa era prea mare. Aş fi fost obligată să plec din tabără în cursul dimineţii sau în mijlocul zilei şi Lall s-ar fi mirat de absenţa mea prelungită. Mica noastră expediţie trebuia făcută la sfârşitul după-amiezii, atunci când Lall şi ceilalţi puteau crede că mă retrăsesem în cortul meu, cum de altfel mi se întâmpla deseori.

Sâtă-Râm reuşise să se asigure de ajutorul unuia dintre conducătorii de elefanţi. După ce mă voi fi întors din excursie, acesta îşi va duce elefantul destul de departe de tabără, prefăcându-se că pleacă într-un sat vecin să-şi petreacă seara. Passang, Sâtărăm şi cu mine ne vom întâlni cu el şi, având un mijloc de locomoţie, vom ajunge la puţ cât de repede posibil.

Expunându-i acest plan lui Passang, Sâtărăm avusese grijă să-l informeze că şi conducătorul de elefanţi ar fi vrut să fie recompensat pentru serviciul pe care ni-l făcea şi că, pe de altă parte, el, Sâtă-Râm, spera să nu fie obligat să împartă recompensa lui cu acesta.

I-am promis că îi voi da zece rupii la întoarcerea în tabără şi alte zece când voi părăsi Nepalul cu condiţia ca acel conducător de elefanţi să fi păstrat secretul şi ca nimeni să nu fi aflat unde fusesem.

Mă entuziasmase legenda lămpii care ardea în fundul puţului; mi se părea nu doar frumoasă, ci şi emoţionantă.

Chiar dacă nu era decât pură poveste, fără niciun fundament în realitate, puteai să-i atribui un sens simbolic. Gândind astfel, mă consolam dinainte că nu voi vedea nicio lampă şi că am cheltuit inutil o sută douăzeci de rupii. Inutil?… Poate nu chiar, din moment ce misterul acestei escapade secrete era amuzant.

Iată-ne plecaţi; conducătorul îşi grăbeşte elefantul, ai cărui paşi mari şi precipitaţi ne scutură îngrozitor. Nu e prea plăcut să călătoreşti pe un elefant sau pe o cămilă care merg la trap. Ne adâncim în pădure, jocul tufişurilor călcate în picioare şi al copăceilor smulşi reîncepe; înaintăm acum mai lent, traversăm un râuleţ. Cum se numeşte? Sitărăm spune că Buraha. Am observat un moment de ezitare înainte de a-mi răspunde şi bănuiesc că a minţit. Probabil nu vrea ca eu să pot să situez prea exact locul în care mergem şi să-l indic şi altora.

Sâtărăm ne invită să coborâm. Uşor de spus, dar cum? Elefantul nu se va aşeza în aceste desişuri. Sau poate ar face-o dacă ar vrea, dar conducătorul său, din motive probabil rezonabile, nu-i comandă să facă asta. Sâtă-Râm a apucat un capăt de funie care atârnă din *howdah* şi s-a lăsat să alunece. Dar eu?… Omul spune că elefantul mă va ajuta dacă accept să-mi scot pantofii. Nu trebuie decât să pun un picior pe trompa lui, pe care o va îndoi ca o scară, conducătorul de pe elefant mă va ţine cu ajutorul eşarfei mele, iar Sită-Râm mă va primi pe pământ. Neobişnuită manevră. Ştiu bine că indienii urcă punând un picior pe trompa îndoită a elefantului, care îi ridică în timp ce ei se ţin de urechea lui, dar este o gimnastică pe care n-am practicat-o niciodată până în ziua aceea. Elefantul va face probabil tot ce poate; de când călătorim împreună, i-am dat zilnic bunătăţi, ca şi tovarăşilor lui, toţi întind trompa spre mine de cum mă văd şi nu nutresc, cu siguranţă, decât sentimente bune faţă de mine, dar eu mă îndoiesc de agilitatea mea.

În sfârşit, manevra reuşeşte. Oricât de rapidă a fost trecerea capului meu pe lângă ochiul marelui animal, mi s-

a părut că observ o lucire de maliţiozitate. Mă înşelam probabil, dar, cine ştie, poate elefantul se distra pe seama mea; aceste animale placide ascund un fond enigmatic de umor.

Elefantul a fost lăsat în paza conducătorului său, iar noi ne adâncirăm în pădure urmând pistele croite de fiarele sălbatice; ajunserăm astfel la un râu îngust, aproape secat, un afluent, am presupus eu, al celui pe care îl traversaserăm. Speram să nu mai dureze mult până ajungem, pentru că se apropia noaptea şi deja era aproape întuneric sub copaci.

Sitârăm rupsese câteva ramuri şi mi-a întins una pentru a-mi servi drept baston.

— Trebuie să mergem prin râu, mi-a spus el şi a şi intrat în apă, luându-mi-o înainte.

Îmi displăcea profund să merg cu picioarele goale prin apa aceea neagră pe fundul căreia trebuie să fi fost crengi rupte, noroi şi poate şi insecte veninoase. Am preferat să-mi ud pantofii de pânză pe care îi reîncălţasem după ce coborâsem de pe elefant.

Apa abia îmi ajungea până la glezne; sub ea, terenul era vâscos; mergeam încet, sondând în faţa mea cu ramura de copac, iar noroiul devenea din ce în ce mai gros pe măsură ce înaintam. Deodată, Sâtă-Râm întinse braţele pentru a mă opri şi înfipse în faţa mea, ca o barieră, crengile pe care le adusese.

— Nu mergeţi mai departe, îmi spuse el, sprijiniţi-vă pe crengi şi priviţi în râu.

Am ascultat. Sub apă se distingea gura largă a unei gropi, a unui puţ, cum îi spuneau băştinaşii. Acel orificiu încercuia o pată şi mai neagră în apa neagră a râului şi, spre mijlocul acestei pete negre, la o adâncime foarte mare, o flacără mică strălucea…

— *Kyab su chiwo*[71]! a exclamat Passang, clătinându-se.

71 „Mă refugiez.” Expresie tibetană de mirare amestecată cu teamă şi dorinţă de protecţie.

Sitărăm îl apucă de braţ.

— Atenţie! îi spuse el, ţineţi-vă bine!

Mica flacără strălucea, nu visam, Passang o văzuse, aşa cum o văzusem şi eu. Ce substanţă putea produce acest efect la aşa o adâncime sub apă?... însă o senzaţie stranie mă smulse din gândurile mele; înaintam fără să merg, mă găseam acum mai aproape de un copac aplecat spre râu decât remarcasem în momentul în care mă oprisem.

— Înapoi!... Nu mai înaintaţi!... strigă Sitărăm.

A trebuit să fac un efort ca să-mi smulg picioarele din noroiul în care se afundaseră. După ce m-am retras câţiva paşi, m-am întors. Mi s-a părut că crengile pe care Sitărăm le înfipsese ca o balustradă nu mai erau în acelaşi loc. Fără ca eu să fi observat, Sitărăm prinsese acolo o ghirlandă de gălbenele al căror galben viu sclipea în semiîntuneric. Deodată, ele s-au legănat şi, fără a se răsturna, s-au prăbuşit drept în puţ. Un murmur abia perceptibil a însoţit căderea lor şi o lucire a apărut pe apă. Passang şi cu mine am rămas împietriţi...

Întunericul cuprindea jungla, învăluindu-ne insidios, câteva strigăte de animale nocturne străpunseră liniştea, iar elefantul trâmbiţă.

— Să plecăm repede, a comandat Sitărăm.

Elefantul se legăna cu nerăbdare şi trâmbiţă încă o dată. Ce avea oare?...

— Să ne grăbim, spuse conducătorul, care părea la fel de nerăbdător ca şi elefantul său. Lăsaţi-vă în voia lui, îmi spuse el. Nag e foarte blând. Urc eu şi vă ajut. Cocoţat la locul său, pe grumazul elefantului, îmi aruncă o funie pe care am apucat-o mecanic.

— Ţineţi-vă bine! mi-a strigat el.

Ce trebuia să fac? Nu am avut timp să pun întrebarea. Omul a pronunţat un cuvânt şi Nag, încolăcindu-şi trompa în jurul meu, m-a ridicat în timp ce eu mă ţineam de funie şi m-a predat delicat conducătorului său, care m-a ajutat să mă aşez în *howdah*. Sitărăm şi

Passang deja erau sus, cățărându-se cu ajutorul unei frânghii.

Şi la drum, fără a mai pierde vreo clipă!

Conducătorul elefantului credea că animalul său simţise un tigru în apropiere; ceea ce era foarte posibil, deşi acesta nu-şi manifestase prezenţa prin niciun semn.

Am pus piciorul pe pământ la mică distanţă de cortul meu; de data aceasta, Nag se aşează pentru a ne lăsa să coborâm. Toată lumea dormea în tabără şi, ca să nu trezească pe nimeni, Passang s-a culcat în spaţiul din jurul cortului meu, sub acoperişul său exterior.

Văzusem „puţul în fundul căruia străluceşte o lampă”. Nu mi-am explicat niciodată ce anume produce acest fenomen, dar am înţeles foarte bine că în vecinătatea puţului sunt terenuri mişcătoare şi că nu e nimic „miraculos” dacă eşti „înghiţit” de puţ.

Munţii Himalaya, unde am trăit mult timp, oferă numeroase fenomene aparent miraculoase. Ei sunt, prin excelenţă, un pământ al farmecelor şi al minunilor. Poate că într-o zi voi povesti câte ceva despre asta.

Particularitatea lanţului himalayan este aceea că, în cea mai mare parte a sa, el ţâşneşte deodată din câmpie precum un şir de metereze înălţate voit, pentru apărarea pământurilor nordice împotriva intruziunii Indiei. Ne vom sfârşi excursia în ţara lui Buddha mergând către aceste metereze.

Lall a propus să înaintăm până la Buthwal, un orăşel unde există o mică garnizoană, chiar la poalele munţilor. Mergem într-acolo traversând jungle minunate. La Buthwal este zi de târg; de-a lungul drumului care îl traversează, negustorii au întins pe jos coşuri de orez, legume, fructe, câteva bucăţi de pânză de bumbac şi toate articolele disparate pe care le găseşti în bazarurile orientale.

Nu mă mai interesează nimic; ştiu că se apropie momentul plecării, că Munţii Himalaya sunt în faţa mea şi că îi voi părăsi. Îi voi mai revedea vreodată?... Mă întreb,

dar nu pot să scrutez viitorul şi să aflu dacă mă vor primi din nou, în ascunzişurile lor, pentru mult, mult timp.

În timp ce campăm lângă Buthwal, fac singură câteva plimbări, urcând primele pante ale munţilor sacri. Ar fi momentul, ar spune un hindus, să-mi pun o dorinţă şi să le-o adresez zeilor ce-şi au sălaşul în Himalaya.

Zeii Munţilor Himalaya?... De ce să ţi-i imaginezi diferiţi de munţii înşişi?... Deşi gestul meu pueril mă face să zâmbesc, îngenunchez, sărut pământul muntelui şi îmi pun dorinţa: „Chemaţi-mă înapoi; fie să pot reveni la voi!”

Dorinţa mi-a fost ascultată. De atunci, Munţii Himalaya m-au chemat înapoi de mai multe ori.

Următoarea noastră tabără este în vecinătatea unui râu, un afluent al lui Rapţi, mi s-a spus. Aşa o fi? Nu răspund de asta. Albia sa, foarte lată, este aproape în întregime uscată, iar băştinaşii au construit aici adăposturi temporare.

E destulă animaţie pe maluri, dar acel tip de animaţie orientală, al cărei scop şi, mai ales, al cărei rezultat nu le poţi distinge.

Se spune că acest râu ar fi ţâşnit din pământ acolo unde săgeata trasă de Buddha, pe atunci un simplu tânăr participant la un concurs de tir cu arcul, a atins solul.

Râul, în locul unde îl văd eu, este destul de departe de Kapilavasthu; izvorul său, situat mai în nord, către munţi, este şi mai îndepărtat.

Cum poate fi indicată drept locul în care săgeata s-a înfipt în pământ şi a făcut să ţâşnească apa albia unui râu lat de cel puţin două sute de metri?

Un individ îmbrăcat ca un *babu*\ căruia îi prezint obiecţiile mele, îmi răspunde[72]

— Săgeata a lovit probabil locul unde acest râu îşi are izvorul, drept urmare apa sa este într-adevăr aceea pe care săgeata a făcut-o să ţâşnească.

Bun, miracolul devenea din ce în ce mai neobişnuit; săgeata miraculoasă străbătuse pesemne mai mulţi munţi

72 Vezi n. 2, p. 170.

înainte să ajungă acolo unde a ţâşnit izvorul.

Dar este pueril să discuţi legendele. Trebuie să putem să le savurăm farmecul şi să nu le pretindem nicio verosimilitate. Ele fac parte din altă lume decât cea în care ne mişcăm noi prozaic; aparţin domeniului visului şi, dacă nu le brutalizăm, sunt gata să ne dea voie să pătrundem pe acest tărâm.

Dar, în timp ce mă abandonam impresiilor poetice, lângă mine, cei trei pelerini tibetani se îngrijorau. Vederea munţilor care se ridicau atât de aproape de noi le tulburase pacea spirituală. Ştiau că mergând spre nord, peste aceşti munţi, se ajungea la frontiera cu Tibetul.

Iar ei tocmai din Tibet veneau şi nu doreau să se întoarcă acolo până nu-şi vor fi terminat pelerinajul la Gyakar Dordji Deng.

Unde îi dusesem şi unde voiam să-i duc? îi mărturisiră angoasa lor lui Passang, care se grăbi să-i liniştească.

— „Preacucernica doamnă”, le spuse el, merge la Varanasi1. Ea vine din Tibet şi nu se va întoarce acolo curând. Fiţi deci liniştiţi; de îndată ce vom ajunge la o linie de cale ferată, vă va urca într-un tren care vă va duce la Gyakar Dordji Deng.[73]

Această asigurare le-a readus pacea celor trei nativi din „Ţara Zăpezilor” şi aceştia se resemnară din nou să-mi urmeze pasiv mişcările şi să se lase bine hrăniţi.

În timp ce, sub efectul răspunsului dat de Passang, spiritul celor trei pelerini gusta o plăcută linişte, raportul pe care acesta mi l-a făcut referitor la răspunsul său mi-a trezit, în schimb, melancolia. „Preacucernica doamnă”, cum mă numeau ei pompos, mergea într-adevăr la Varanasi şi iubea oraşul sacru al Indiei; i-ar fi plăcut să se aşeze pe malul Gangelui, urmărind forfota credincioşilor, ascultând, la căderea nopţii, dezlănţuirea cochiliilor,

73 Unul dintre numele pe care indienii îl dau oraşului numit de străini Benares şi pe care tibetanii l-au adoptat. Un alt nume pentru Benares este Kaci.

clopotelor şi talgerelor acompaniind în numeroasele temple înşirate pe mal celebrarea cultului vesperal.

Tânără fiind, ea cunoscuse Benaresul (Varanasi) şi, de atunci, stătuse de multe ori acolo; dar, între timp, intrase în ţara enigmatică a marilor solitudini tibetane şi, atunci când Passang le-a spus pelerinilor: „Nu se va întoarce curând acolo”, ea se întreba, încă o dată, dacă se va mai întoarce vreodată.

Călătoria mea se încheiase, a doua zi intram într-o gară mică de unde trenul urma să mă ducă în India.

Aş fi putut, dacă mă grăbeam, să ajung cu o zi mai devreme, dar îmi plăcea să mai zăbovesc. Corturile fură deci ridicate, pentru ultima oară, lângă un mic cătun la frontiera Nepalului.

Foarte modestă această ultimă tabără: doar două corturi. Renunţasem la elefanţi şi la numerosul personal care mă însoţise. Rămâneau doar bucătarul şi sweeperul care erau în slujba mea de când sosisem în Nepal. Amândoi erau indieni, fără nicio legătură de suflet cu

Nepalul. Bucătarul dorea să rămână în serviciul meu, cât despre Krishna, sweeperul paria, el urma să plece, aşa cum plănuisem pentru el, spre noul şi onorabilul său destin de credincios al islamului. Evident, Passang, tibetanul, rămânea cu mine.

Cei trei, neavând nimic de făcut, îşi petreceau după-amiaza aşezaţi în faţa bagajelor noastre stivuite pe care ţăranii urmau să le transporte a doua zi la gară, iar eu mă aşezasem, de asemenea, în faţa cortului meu, recapitulând în minte diversele incidente ale călătoriei mele.

Se înserа când, deodată, în liniştea profundă care domnea asupra câmpiei, am auzit ţipetele repetate „Răm! Răm!” cu care hinduşii îşi conduc morţii către rug.

Ca ultim adio şi ultimă amintire, Nepalul îmi oferea un spectacol funerar.

Am stat un moment, apoi l-am chemat pe Passang.

— Vino să vezi, i-am spus.

Şi ne-am îndreptat amândoi spre un pâlc de copaci

după care dispăruse grupul.

În apropiere, rugul era ridicat pe o bucată de teren necultivat.

Am stat mai deoparte pentru a observa ceremonia. A fost scurtă. Un om – un brahman, îmi imaginez – a recitat câteva fraze, iar un altul a dat foc grămezii de lemne.

Atunci, asistenţii s-au aşezat şi nu am mai văzut nimic altceva decât o grămadă de lemn în flăcări; dar, încet-încet, cum buturugile care înconjurau cadavrul se consumau, am distins corpul înnegrit care se chircea, întinzându-şi membrele şi apoi strângându-le, ca şi cum ar fi gesticulat în jar… O detonare scurtă, craniul a explodat, creierul se scurgea lăptos… Briza aducea către noi mirosul respingător de carne arsă.

— Să mergem, i-am spus lui Passang.

Şi el, şi eu văzuserăm multe incinerări, aceasta neoferind nimic nou pentru noi.

M-am întors şi m-am aşezat în faţa cortului, aşteptându-mi masa.

Roşeaţa rugului răspândea o lucire sinistră pe câmpul din jur… Corul şacalilor schelălăind îşi intona serenada cotidiană.

Aceasta era India.

O frontieră politică este ceva absolut arbitrar care nu afectează cu nimic aspectul fizic al unei ţări şi nu modifică prea mult caracterul locuitorilor săi.

Acest colţ din Teraiul nepalez făcea parte din India şi, pentru că invadatorii gurkha introduseseră zeii lor şi legile lor, Nepalul se încorporase şi el Indiei.

Independenţa sa, gelos păstrată, în ciuda acestei similitudini, va rezista oare presiunii pe care o va exercita aproape inevitabil un guvern indian eliberat de restricţiile pe care tutela străină le putea impune ambiţiilor sale? Iată ce mă întrebam la începutul acestei cărţi. Mă întreb şi acum evocând amintirea ultimei mele seri în Nepal.

A doua zi dimineaţă, o săteancă a venit să-mi aducă lapte şi am întrebat-o despre omul pe care-l văzusem

incinerat în ajun.

— Ce vârstă avea?

— Tânăr; 22 de ani.

— Cine era femeia care însoţea corpul neînsufleţit? Soţia sa?

— Nu, mama sa. Soţia sa a murit şi ea acum şase luni. Este o mare nenorocire pentru părinţi, căci nu aveau decât acest singur fiu, iar acum au rămas şi fără fiu, şi fără noră care să muncească împreună cu ei.

M-am hazardat să pun întrebarea:

— Dacă soţia mortului ar fi trăit, ar fi fost arsă cu el? … Asta e interzis acum, nu-i aşa?…

Ţăranca zâmbi vag.

— Interzis… da, spuse ea, e interzis. Dar dacă femeia are părinţi devotaţi, ei o pot ajuta.

Şi fără să mai aştepte, nedorind probabil să continue conversaţia pe această temă, ţăranca a luat banii pentru lapte, pe care îi pusesem pe masă, şi a plecat.

Am rămas un moment încremenită, dar nu mult timp. Cunoşteam India. Sora unuia dintre prietenii mei, un avocat, neputând să se întindă pe rugul soţului său, devansase incinerarea, vărsându-şi un bidon de petrol pe ea şi dându-şi foc la haine.

Într-un sat, se spunea că o femeie fusese condusă de bunăvoie la rug de părinţii „devotaţi”. Justiţia engleză, neadmiţând acest gen de „devotament”, a intervenit împotriva familiei victimei.

Aceasta este India teribilă, India sinistră care deseori ne ascunde cealaltă Indie: India cu gânduri secrete care se mişcă în regiuni necunoscute Occidentului.

Nu doresc ca ultimele pagini ale acestei cărţi să fie luminate de lucirea lugubră a unui rug. Să strălucească în ele mai curând lumina liniştită a spiritualităţii hinduse.

Iată un alt fapt: nu sunt nici doi ani de când generalul comandant al armatei nepaleze, membru al familiei domnitoare, a demisionat din postul său.

Într-o zi, şi-a scos acoperământul capului ornat cu

pietre preţioase, însemn al funcţiilor sale, şi l-a pus pe capul nepotului său, desemnându-l succesorul său. Apoi, îmbrăcat într-un simplu veşmânt de bumbac, purtând pe cap un *pogheri*[74] de muselină obişnuită, a plecat să ducă o viaţă de ascet, departe de lume.

Influenţele occidentale au subminat întrucâtva riturile sinistre ale Indiei; acum, când indienii sunt liberi, fie să nu dezrădăcineze singuri idealul milenar al supremaţiei valorilor spirituale care există încă printre ei!

Redactor: Giuliano Şfichi Coperta: Radu Răileanu Tehnoredactor: Radu Căpraru

Bun de tipar: martie 2014. Apărut: 2014 Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 RO. BOX 266 700506, Iaşi, Tel. & Fax: (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11; (0232) 21.74.40 (difuzare); E-mail: officepolirom.ro Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, al. B3A, sc. 1, el. 1, sector 4, 040031, O.P. 53 C.P. 15 – 728 Tel.: (021) 313.89.78; E-mail: office. bucureştipolirom.ro

PRINT

multicolor

1. În *Insula pinguinilor*, Anatole France îl imaginează pe St Mael navigând într-o albie de piatră şi citează legende referitoare la sfinţi care călătoresc în bărci de granit. Eruditul autor nu

2. *Rudraksha* sunt seminţele unor copaci. Botaniştii numesc copacul care le produce *Eleocarpus ganitrus*. Yoghinii shivaiţi

1. De fapt, simţurile continuă să funcţioneze, dar contactul lor cu obiectele respective (ochiul cu formele, culorile; urechea cu

1. Turban indian.

74S tr. Bucium nr. 34 Iaşi tel.: 0232/211225 fax: 0232/ 2 N 252 office@printmulticolor.ro www.printmulticolor.ro